

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Merlin Matson

**UUE ELATISE REGULATSIOONI
PROBLEMAATIKA**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Tiina Karm

Tallinn

2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MIINIMUMIST VÄIKSEM ELATIS	9
1.1. Kohustatud vanemaga koosviibitav aeg kui elatise komponent	9
1.1.1. Kohustatud vanemaga koosviibitava aja tõendamise erijuhud	12
1.1.2. Lihtsustatud arvestus päevade lõikes	14
1.1.3. Aastapõhine nädalate arvestus	16
1.1.4. Täisööpäevade ja lühiajaliste kohtumiste arvestus.....	20
1.2. Mõjuv põhjus miinimumist väiksema elatise väljamõistmiseks	23
1.2.1. Õiguslik alus ja üldpõhimõtted	23
1.2.2. Töövõime, sissetulek ja maksevõime	24
1.2.3. Varaline seisund ja elustiil	27
1.2.4. Teised ülalpeetavad ja lapse viibimine kohustatud vanema juures.....	29
2. MIINIMUMIST SUUREM ELATIS.....	31
2.1. Lapse tavapärase elulaad vs. põhjendatud kulud	31
2.1.1. Tõendamiskoormise jaotus	31
2.1.2. Elatise hulka arvestatavad kulud ja keskmisest parem elulaad.....	34
2.1.3. Eluase.....	36
2.1.4. Haridus ja huvitegevus	38
2.1.5. Toit	42
2.1.6. Transport.....	44
2.1.7. Tervis ja hügieen	48
2.2. Vanemate varaline seisund ja võrdsuse põhimõte.....	51
KOKKUVÕTE	56
SUMMARY	59
KASUTATUD LÜHENDID	63
KASUTATUD KIRJANDUS.....	64

KASUTATUD ÕIGUSAKTID	66
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	67
MUUD ALLIKAD.....	72

SISSEJUHATUS

Kuni 31. detsembrini 2021 (k.a) kehtinud alaealise lapse elatise regulatsiooni muutmise vajadus tõstus juba 2017. aasta lõpus, mil kohtute esindajad edastasid justiitsministrile ühise ettepaneku elatise regulatsiooni muutmiseks. Selles toodi muutmisevajaduse põhjustena välja normide jäikus, kuivõrd neil puudus seos laste tegelike vajadustega, elatisvaidluste ressursi- ja ajakulu ning neist aspektidest tingitud menetluste ebaefektiivsus.¹

Vana regulatsiooni alusel oli miinimumelatise suuruseks pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära, s.o uue regulatsiooni jõustumise hetkel 292 eurot kuus.² Peamise n-ö vana elatise regulatsiooni probleemina tõid kohtud esile sagedast mõjuvale põhjusele tuginevat elatise vähendamise nõudmist kohustatud vanemate poolt. Selle põhjuseks peeti asjaolu, et vanemad olid kohustatud tasuma elatist poole kuupalga alammäära ulatuses eranditult kõigile endaga koos mitteelavatele lastele, kahjustades seeläbi potentsiaalselt vanemate endi ülalpidamist.³

Kohtute hinnangul olid vanast regulatsioonist tingitud mõjuva põhjuse vaidlused põhjendamatult keerulised, sisaldades nii vanema võimekuse kui põhjuse mõjuvuse kaalumist ning teatud juhtudel ka lapse üksikkulude väljaselgitamist, tuues seeläbi kaasa tõendite rohkuse ning põhjustades menetluste venimise. Kohtute hinnangul pidanuks uus regulatsioon andma kohtutele selged kriteeriumid, mis võimaldaksid elatise suuruse määramisel arvestada laste tegelikke vajadusi ning vanemate reaalsel võimekust, tagades samaaegselt elatise vaidluste efektiivsuse ja ökonomia.⁴

Eeltoodust tulenevalt seati uuele miinimumelatise kindlaksmääramise korrale järgnevad eesmärgid: elatise arvutamise õiglaseks ja paindlikumaks muutmise (laste tegelike vajaduste, heaolu, vahelduva elukoha ning vanemate varalise seisundiga arvestamine), elatisvaidluste lihtsustamine ja kiirendamine ning elatisvõlglaste arvu vähendamine.

Sõltumata sellest, et kohtute pöördumises toodi vana elatise regulatsiooni probleemina välja ka laste tegelikke vajadusi puudutav probleematika, keskendus Justiits- ja Digiministeeriumi 2018. aasta väljatöötamise kavatsus (edaspidi: VTK) eeskätt teistele kohtute poolt esile toodud kitsaskohtadele, s.o sisuliselt vanemate võimekusele, käsitledes laste vajadusi, muude eesmärkidega võrreldes, vähem kesksena.⁵ Ka õiguskantsler on VTK-le esitatud seisukohas

1 Kohtute ettepanek muuta kehtiva perekonnaseaduse alaealise lapse ülalpidamise regulatsiooni. Kiri Justiitsministeeriumile 09.11.2017. Arvutivõrgus: <https://adr.rik.ee/jm/dokument/5312960> (09.02.2025).

2 Perekonnaseadus. - RT I, 27.10.2020, 15.

3 Kohtute ettepanek (viide 1).

4 *Ibidem*.

5 Perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. 11.06.2018, lk 1-4. Arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/721d9f68-a82f-42fd-aa8e-b486506be25a#MEI4mLNh> (05.04.2025)

rõhutanud, et elatise regulatsiooni muutmise ees ei tohi kahjustada laste huve ega panna peamist tõendamiskoormist lapsele.⁶ Siiski väärrib rõhutamist, et VTK-s planeeriti uueks miinimumelatise summaks vaid 84 eurot kuus.⁷

Ühtlasi oli VTK aluseks ka uue elatise regulatsiooni eelnõu (edaspidi: eelnõu) koostamisel, sisaldades siiski teatavaid erisusi - sh loobuti 84 euro suurusest nn absoluutmiinimumi elatise suurusest. Küll aga eelnõu seletuskirjas toodud miinimumelatise komponendid - baassumma, kohustatud vanema sissetulek, peretoetused, lapse jagatud elukoht ning mastaabisääst,⁸ jõudsidki selles nimetatud kujul kehtivasse elatise regulatsiooni.

Juba eelnõule avaldas tugevat laste huvidest juhinduvat kriitikat Lastekaitse Liit, selgitades, et regulatsiooni muutmise eesmärgiks ei peaks olema mitte kohustatud vanemate olukorra lihtsustamine, vaid laste õiguste tagamine. Lastekaitse Liidu hinnangul ei saa aga laste heaolu tagavaks pidada üksnes nende minimaalsete esmavajaduste rahuldamist.⁹ Ka veel 2025. aastal ilmunud Eesti Päevalehe artiklis on Ave Laas leidnud, et tegelikult ei olnud eelnõu sihtrühmaks mitte lapsed, sh nende vajadustega arvestamine, vaid kohtunikud ja lapsevanemad.¹⁰

Uus miinimumelatise kindlaksmääramise kord, mis on sätestatud perekonnaseaduse (PKS) §-s 101, jõustus 1. jaanuaril 2022. Erinevalt vanast regulatsioonist, ei sätesta uued elatise sätted enam ühtset miinimumelatise suurust, vaid loetlevad üles aspektid, s.o VTK-s nimetatud komponendid, millest konkreetse lapse miinimumelatise suurus sõltub.¹¹ 1. aprillist 2025 on pere esimese lapse miinimumelatise suuruseks, erandeid arvestamata, 301,74 eurot kuus ((282,31 (baassumma) + 59,43 (3% Eesti keskmisest brutokuupalgast) – 80/2 (pool lapsetoetusest) = 301,74).¹²

2021. aastal Statistikaameti poolt avaldatud leibkonna eelarve uuringu kohaselt olid maakondade lõikes ühe leibkonnaliikme (lastega leibkondi eristamata) kulud (v.a alkohol ja tubakas) aasta

6 Õiguskantsleri arvamus perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsusele. Kiri Justiitsministeeriumile 03.07.2018 nr. 18-2/180919/1803055, lk 1-2. Arvutivõrgus: <https://adr.rik.ee/jm/dokument/5856595> (10.02.2025)

7 Perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus (viide 5).

8 Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, 474 SE, seletuskiri I, lk 1-4. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/Perekonnaseaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20\(474%20SE%20I\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/Perekonnaseaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20(474%20SE%20I)/) (10.02.2025).

9 Lastekaitse Liidu arvamus perekonnaseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule. Kiri Justiitsministeeriumile 20.05.2021, lk 1-4. Arvutivõrgus: <https://adr.rik.ee/jm/dokument/9280454>. (11.02.2025)

10 A. Laas. Ave Laas: seni, kuni poliitikakujundus põhineb stereotüüpidel, ei saa me kujundada last toetavat elatisrahopoliitikat. Eesti Päevaleht, 30.03.2025. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120366876/ave-laas-seni-kuni-poliitikakujundus-pohineb-stereotuupeidel-ei-saa-me-kujundada-last-toetavat-elatisrahopoliitikat> (16.04.2025).

11 Perekonnaseadus. - RT I, 06.07.2023, 7.

12 Justiits- ja Digiministeeriumi elatiskalkulaator arvutivõrgus: <https://www.justdigi.ee/elatiskalkulaator/> (05.04.2025).

kohta näiteks Tallinnas 6316,20 eurot, Hiiumaal 6394,60 eurot, Ida-Virumaal 4571,20 eurot, Pärnumaal 5395,30 eurot, Valgamaal 4799,90 eurot ja Viljandimaal 5811,30 eurot.¹³ Eeltoodu näitab, et ühe leibkonnaliikme kulud nt Hiiumaa ja Ida-Virumaa vahel erinevad aastas lausa 1823,40 euro, s.o kuus 151,95 euro võrra. Lühidalt tähendab nimetatu seda, et laste tegelike vajaduste hindamiseks on äärmiselt suur tähtsus mh sellel, kus on lapse elukoht.

Maa- ja ringkonnakohtute interaktiivse menetlusstatistika kohaselt lahendasid maakohatud 2020. aastal 2473, 2021. aastal 1832, 2022. aastal 1920, 2023. aastal 1830 ning 2024. aastal 2183 elatise asja. Keskmine menetlusaeg elatise asjadel maakohutes oli 2020. aastal 109, 2021. aastal 118, 2022. aastal 117, 2023. aastal 125 ning 2024. aastal 137 päeva.¹⁴

Arvestades, et 2024. aastal jõudis maakohutusse viimase nelja aasta suurim arv elatise vaidlusi ning ka asjade keskmine menetlusaeg on selle aja vältel pikenenud lausa 19 päeva võrra, on võrdlemisi küsitav, kas uus elatise regulatsioon siiski laste huve ja menetlusökonomilisi eesmärke tagab. Kohtunik Leanika Tamm on juba 2023. aastal leidnud, et oma tegelike vajadustele vastava elatise nõudmine on muudetud laste jaoks äärmiselt keeruliseks, mahukaks ning ajakulukaks, seades esikohale kohustatud vanema, mitte lapse huvid.¹⁵

Eesti Statistikaameti poolt 2021. aastal läbiviidud rahvaloenduse andmetel oli Eestis 0-17-aastaseid lapsi 259 341.¹⁶ Arvestades, et elussündide arv on olnud alates 2021. aastast järkjärgulises vähenemises,¹⁷ on 0-17-aastaste laste arv käesoleval hetkel tõenäoliselt veidi väiksem. Võrreldes 2021. aasta Eesti laste arvu samal aastal kohtusse jõudnud elatise vaidlustega, saab teha üldistatud järelduse, et laste ülalpidamisega seotud tõsisemad probleemid, s.o need, mis jõudsid kohtutesse, puudutasid kõigist Eesti lastest tegelikult maksimaalselt vaid 0,71%. Arvestades, et kohtute poolt avaldatud statistika sisaldab lisaks alaealiste laste ülalpidamise asjadele ka muid elatise nõudeid, on vastav osakaal tegelikult isegi väiksem.

Käesolevaks hetkeks on uued elatise arvutamise sätted kehtinud ca kolm aastat. Selle aja jooksul on kogunenud piisavalt kohtupraktikat, et hinnata reformi tulemuslikkust. Seda silmas pidades on töö eesmärgiks analüüsida uue elatise kindlaksmääramise korra rakendamist kohtupraktikas,

13 Statistikaameti leibkonna eelarve uuring 2021 (viide 13)

14 Kohtute menetlusstatistika andmed arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika> (09.02.2025).

15 K. Ibrus. Riigikohus: lastega suhtluskorda määramis tuleb eelistada laste huve, mitte lahus elava vanema soove. Eesti Päevaleht, 28.02.2023. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120148036/riigikohus-lastega-suhtluskorda-maarates-tuleb-eelistada-laste-huve-mitte-lahus-elava-vanema-soove> (02.04.2025).

16 Statistikaamet. Rahvaloendus: Eestis on lapsi 9% rohkem kui eelmise loenduse ajal. 01.06.2022. Arvutivõrgus: <https://stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-eestis-lapsi-9-rohkem-kui-eelmise-loenduse-ajal> (12.02.2025).

17 Elussündide muutuse andmed arvutivõrgus: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikusundmused_sunnid/RV106/table/tableViewLayout2 (12.02.2025)

kaardistada selle kohaldamisel esile kerkivad probleemid ning hinnata, kas regulatsioon ja/või selle rakendamispäritika võimaldab seatud eesmärkide saavutamist. Eelkõige keskendub töö autor küsimusele, kas kohtute senine päritika tagab laste parimaid huve ja menetlusökoonoomia. Töö uurimisprobleemiks on elatise regulatsiooni puudutav sisuliselt keerukas ja vastuoluline kohtupäritika, s.o sätete liiga kitsas või lai kohaldamisala ning nende erinev sisustamine.

Teema on aktuaalne, kuivõrd laste ülalpidamine on üheks ühiskonda laiemalt puudutavaks õigusvaldkonnaks, millest kirjutatakse teema tundlikkuse ja olulisuse tõttu sageli ka erinevates meediaväljaannetes – viimasel ajal küll eeskätt elatisvõlgnike vaatest.¹⁸ Vastav analüüs on vajalik selleks, et tuua esile olemasoleva rakendamispäritika probleemkohti, pakkuda potentsiaalseid lahendusettepanekuid ja/või tõlgendamisvõimalusi, suunata ühiskonda laiemalt laste huvide eest intensiivsemalt seisma ning saavutada elatise asjades õiguselgus.

Töö autor möönab, et uue elatise regulatsiooni mõju põhjalikumaks hindamiseks tuleks täiendavalt analüüsida ka n-õ vana õiguse rakendamispäritikat, kuid arvestades töö maksimaalset võimalikku mahtu, ei ole sedavõrd süvitsi analüüs käesoleval hetkel teostatav. Küll aga on autor seisukohal, et uuele regulatsioonile seatud eesmärkide täidetavuse hindamine ja järelduste tegemine on võimalik ka üksnes asjaomaste asutuste poolt esile toodud vana regulatsiooni probleemide (vt ülal kohtute ettepanekut ning õiguskantsleri ja Lastekaitse Liidu arvamusi) ja uue regulatsiooni rakendamispäritika pinnalt.

Töö koosneb kahest põhiosast, mis omakorda jagunevad teemade kaupa alapeatükkideks. Esimeses peatükis analüüsib töö autor aspekte, mis võivad tingida miinimumist väiksema elatise väljamõistmise. Nendeks on kohustatud vanemaga koosviibitav aeg ja mõjuv põhjus. Sealjuures analüüsib töö autor seda, milline on kohustatud vanemaga koosviibitava aja kui uue vaidlusküsimuse lisandumise mõju eeskätt menetlusökoonoomiale, hinnates kohtupäritikas kasutatavate erinevate aja arvestamise viiside selgust, põhjendatust ja vastuolusid. Mõjuva põhjuse all analüüsib töö autor kohtupäritikas esile toodud olukordade vastavust laste parimatele huvidele

18 A. Laas. Ave Laas: seni, kuni poliitikakujundus põhineb stereotüüpidel, ei saa me kujundada last toetavat elatistrahapoliitikat. Eesti Päevaleht, 30.03.2025. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120366876/ave-laas-seni-kuni-poliitikakujundus-pohineb-stereotuupeidel-ei-saa-me-kujundada-last-toetavat-elatistrahapoliitikat> (16.04.2025).; K. Vainküla. Hüvasti, Teslad, golf ja Tenerife päike! Kahe lapse isa saadeti vangi, sest ta ei maksa elatist. Eesti Ekspress, 26.03.2025. Arvutivõrgus: <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120365447/huvasti-teslad-golf-ja-tenerife-paike-kahe-lapse-isa-saadeti-vangi-sest-ta-ei-maksa-elatist> (16.04.2025).; E. Vaitmaa. JUHTKIRI: Riik peaks elatisvõlgnikega tegelemises rohkem autoriteeti näitama, Eesti Päevaleht, 26.03.2025. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120366399/juhtkiri-riik-peak-elatisvolgnikega-tegelemises-rohkem-autoriteeti-naitama> (16.04.2025).; K. Ibrus. Riigi jõuetus elatisvõlgnike ees. Kas vanglast vabanenud kriminaalne elatisvõlgnik pääsebki maksimisest?. Delfi, 11.09.2024. Arvutivõrgus: <https://www.delfi.ee/artikkel/120319044/riigi-jouetus-elatisvolgnike-ees-kas-vanglast-vabanenud-kriminaalne-elatisvolgnik-paasebki-maksmisest> (16.04.2025).

ning hindab kaudselt, kas regulatsiooni muutmine on aidanud kaasa mõjuva põhjuse vaidluste lihtsustamisele ja vähenemisele.

Teises peatükis analüüsib töö autor miinimumist suurema elatise väljamõistmise viise. Neist keskse osa moodustab laste põhjendatud kulude analüüs, keskendudes küsimusele, kuivõrd vastav praktika uuele regulatsioonile seatud eesmärkide saavutamist toetab. Täiendavalt analüüsib töö autor ülevaatlikult PKS § 102 lg 3 ja PKS § 105 lg 3 rakendamist kohtupraktikas, keskendudes sellele, kuivõrd nende tõlgendamine ja kohaldamine on kooskõlas laste parimate huvidega.

Töö koostamiseks on kasutatud 2022. – 2024. aastatel tehtud kohtulahendite kvalitatiivset ja empiirilist analüüsi. Üldpõhimõtete sisustamiseks on kasutatud ka varasemaid Riigikohtu lahendeid olukordades, kus nende sisu on jäänud ajas muutumatuks. Kokku on töös kasutatud 16 Riigikohtu, 69 ringkonnakohtu (43 Tallinna ja 26 Tartu) ning 27 maakohtu lahendit (20 Harju, 2 Pärnu, 3 Tartu ja 2 Viru). Konkreetsed lahendid on töösse valitud töö autori teadlikul otsusel, jättes kõrvale kõik hagi õigeksvõtud ja tagaseljaotsused, ning keskendudes eeskätt põhjalikematel, problemaatilisematel või argumenteerimist võimaldavatel lahenditel. Lisaks kohtupraktikale on töös kasutatud avalikult kättesaadavaid seadusandlikke materjale (VTK, eelnõu seletuskiri), asjaomaste asutuste seisukohti neile ning olemasolevat õiguskirjandust ja artikleid.

Elatise regulatsioonist on varem kirjutanud Leanyka Libeon nii oma 2023. aasta uurimistöös, analüüsides 2022. aasta kohtupraktikat laste kulude teemal,¹⁹ kui 2024. aasta magistristöös, analüüsides kohtute rolli alaealisi lapsi puudutavates hagilistes ülalpidamisvaidlustes.²⁰ Samuti on kirjutanud magistristöo alaealise lapse miinimumelatisest 2019. aastal Kadri Lillemäe²¹ ning põlvnemisest tulenevast ülalpidamiskohustusest 2014. aastal Merily Mets.²² Käesolev magistristöo on uudne, keskendudes laiemalt uue elatise regulatsiooniga kaasnevatele probleemidele ja vastavatele kohtu tõlgendustele ning küsimusele, kas regulatsiooni muutmisele seatud eesmärgid on nüüdseks täidetud.

Käesolevat magistristööd iseloomustavateks märksõnadeks on perekonnaõigus, ülalpidamiskohustus, elatis, alaealised.

19 L. Libeon. 2022. aastast kehtiva miinimumelatisel piisavus lapse esmavajaduste rahuldamiseks ning kohtute seisukohad elatise suurendamise alustest. Uurimistöo. Tallinn: Tartu Ülikool 2023.

20 L. Libeon. Kohtute roll alaealisi lapsi puudutavates hagilistes ülalpidamisvaidlustes. Magistristöo. Tallinn: Tartu Ülikool 2024.

21 K. Lillemäe. Miinimumelatis alaealise lapse elatise arvutamise vahendina – abinõude kriitika ja lahendused. Magistristöo. Tallinn: Tartu Ülikool 2019.

22 M. Mets. Põlvnemisest tulenev ülalpidamiskohustus ning selle menetlus kohtus. Magistristöo. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2014.

1. MIINIMUMIST VÄIKSEM ELATIS

1.1. Kohustatud vanemaga koosviibiv aeg kui elatise komponent

Seadusjärgne alaealise lapse miinimumelatis koosneb erinevatest aspektidest, mille põhiosa moodustavad baassumma ja sellele liidetud 3% Eesti Vabariigi keskmisest brutokuupalgast. Lisaks eeltoodule, võetakse elatise suuruse määramisel arvesse ka muid, igast konkreetsest lapsest lähtuvaid, komponente - lapsetoetus, lasterikka pere toetus, kohustatud vanema juures viibiv aeg ning mastaabisääst.²³

Käesolev alapeatükk keskendub nimetatutest üksnes kohustatud vanemaga koosviibivale ajale (PKS § 101 lg 6), kuivõrd tegemist on neist enim vaidlusi ja segadust põhjustava elatise suurust mõjutava komponendiga. Mh tähendab eeltoodu, et kui VTK ja kohtute pöördumise kohaselt oli varasema elatise regulatsiooni peamiseks vaidlusküsimuseks elatise mõjuval põhjusel vähendamine, on sellele uue regulatsiooni jõustumise järgselt lisandunud kohustatud vanema juures viibivat aega, vanema varalise seisundi erinevust, laste tegelikke vajadusi ning õigusliku olukorra muutumist puudutavad erimeelsused.

Siinkohal tuleb rõhutada, et nt Justiits- ja Digiministeeriumi endise perekonnaõiguse nõuniku Andra Olmi hinnangul pidanuks uus elatise arvutamise kord kohtute töökoormust suurendama vaid ajutiselt – pikas perspektiivis eeldati tegelikult elatise vaidluste vähenemist.²⁴ Ka endine justiitsminister Maris Lauri on 2021. aastal avaldanud, et elatise regulatsiooni muutmisega loodeti perekonnaasjade arvu kohtutes vähendada.²⁵ Kuidas lisandunud vaidlusküsimused vastava hüpoteesiga praktikas suhestuvad, selgub tõenäoliselt lähiaastatel. Samas rõhutati alles 8. mail 2024 eetris olnud „Aktuaalses kaameras“, et vähemalt siiani elatise kindlaksmääramise korra muutmine elatise vaidluste arvu langust siiski kaasa toonud ei ole.²⁶

Kuivõrd alates 1. aprillist 2025 ületab seadusjärgne miinimumelatis (301,74 eurot kuus)²⁷ nn üleminekunormis (PKS § 217² lg 1) sätestatud elatise suurust (292 eurot kuus), ei saa välistada võimalust, et ka tulevastel aastatel on vaidluste arv pigem tõusutrendis. Seda põhjusel, et lastel, kelle kasuks on elatis mõistetud välja kohtulahendiga vana regulatsiooni alusel, ei ole edaspidi

23 Perekonnaseadus. - RT I, 06.07.2023, 7.

24 M. Hindre. Seadusemuudatus kärbiks alimente ligi kolmandiku võrra. ERR, 10.11.2020. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1157370/seadusemuudatus-karbiks-alimente-ligi-kolmandiku-vorra> (16.04.2025).

25 M. Tooming (toimetaja). Valitsus kiitis heaks laste elatistrahala lahtisidumise alampalgast. ERR, 21.20.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608376814/valitsus-kiitis-heaks-laste-elatistrahala-lahtisidumise-alampalgast> (17.04.2025).

26 A. Krjukov (toimetaja). Elatisreform kohtute koormust vähendanud ei ole. ERR, 08.05.2024. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1609336314/elatisreform-kohtute-koormust-vahendanud-ei-ole> (17.04.2025).

27 Justiits- ja Digiministeeriumi elatiskalkulaator (viide 12).

vähemalt seadusjärgses miinimummääras elatise saamiseks muud valikut, kui pöörduda elatise suurendamise nõudega kohtu poole.

Alljärgnevalt annab töö autor teoreetilise ülevaate PKS § 101 lg 6 kohaldatavusest ning seejärel analüüsib erinevaid kohtute poolt kasutatavaid kohustatud vanema juures viibitava aja arvutamise viise, andes ühtlasi omapoolse hinnangu nende selgusele ja/või õigsusele. Vastava analüüsi koostamisel tugineb töö autor muu hulgas menetlusökoonoomia (TsMS § 2),²⁸ õiguselguse (PS § 10)²⁹ ning lapse huvidest juhendumise põhimõtetele (PKS § 123).

Tulenevalt Riigikohtu otsusest 2-19-19160, tuleb PKS § 101 lg 6 osas kohaldada elatise sätteid Riigikohtu varasema seisukohaga võrreldes erinevalt. Nimelt, kui vana regulatsiooni alusel pidi kohustatud vanema juures viibitavat aega kui mõjuvat põhjust (PKS § 102 lg 2) elatise vähendamiseks tõendama kohustatud vanem, siis uue regulatsiooniga see nii ei ole. Vastupidi, kehtivate sätete alusel vähendab kohustatud vanema juures viibitav aeg, mida on aasta jooksul keskmiselt 7-15 ööpäeva kuus, sõltumata poolte väidetest, seadusjärgse miinimumelatise suurust automaatselt.³⁰

Kui reeglina tuleb miinimummäärast väiksema elatise väljamõistmiseks tuvastada, et laps viibib kohustatud vanema juures keskmiselt minimaalselt 7 ööpäeva kuus, on Harju Maakohus vähemalt ühel juhul kaldunud vastavast reeglist kõrvale. Nimelt leidis kohus, et olukord, kus laps viibib kohustatud vanema juures 73 päeva aastas, s.o keskmiselt 6 päeva kuus, on PKS § 101 lg-s 6 sätestatud eeldusele võrdlemisi lähedal, mistõttu vähendas kohus väljamõistetava elatise suurust 20% võrra.³¹ Siiski rõhutab autor, et tegemist on üksikjuhtumiga, milles rakendatud tõlgendus on seaduse sõnastusega vastuolus.

Riigikohtu suunistel peaks elatise automaatne vähendamine toimuma vaid kahel alternatiivsel juhul - kui kohustatud vanema juures viibimine on sätestatud suhtlemiskorda reguleerivas kohtulahendis või kui vanemad selle asjaolu üle ei vaidle.³² Praktikas on vanemate vaidluse korral PKS § 101 lg 6 kohaldumist eitanud nt Tallinna Ringkonnakohus.³³ Tuleb rõhutada, et kohtupraktika kohaselt omab kohustatud vanema juures viibitav aeg tähtsust ka elatise hagi tagamisel ning seda põhjusel, et vältida olukordi, kus hagi tagamise korras makstav elatis ületaks

28 Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I, 03.04.2025, 2.

29 Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.

30 RKTko 22.06.2022, 2-19-19160 p-d 14.5 ja 14.6.

31 Tegemist on edasikaevatud lahendiga, mistõttu töö autoril konkreetsele maakohtu lahendile ligipääs puudub. Küll aga kajastub vastav seisukoht Tallinna Ringkonnakohtu 30.05.2023 otsuse 2-21-17109/31 p-s 57.5

32 RKTko 22.06.2022, 2-19-19160 p-d 14.5-14.7.

33 TlnRnKo 19.04.2024, 2-23-6516/44 p 9.1.; TlnRnKo 19.04.2024, 2-23-1318/21 p 10.

kohustatud vanemalt lõpplahendiga väljamõistetava elatise summat.³⁴

Küll aga ei pea suhtlemiskorda reguleeriv määrus, millele soovitakse PKS § 101 lg 6 kohaldamiseks tugineda, olema Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul selleks hetkeks isegi jõustunud. Vastupidi, kui määrus kehtib, on tehtud menetlusosalistele teatavaks (TsMS § 562¹ lg 3) ning seda täidetakse, on võimalik sellele elatise vaidluses tugineda. Sealjuures ei peata täitmist ka suhtluskorra lahendile määruskaebuse esitamine ega asjaolu, et kõrgema astme kohus on lõpplahendi jõustumiseni rakendanud varasemalt esialgse õiguskaitse korras määratud suhtluskorda.³⁵

Veelgi enam, juhul, kui PKS § 101 lg 6 kohaldamise alus tuleneb suhtluskorda reguleerivast kohtumäärusest, tuleb kohustatud vanemaga koosviibitava aja kindlakstegemiseks võtta aluseks üksnes määrusega kehtestatud suhtluskord, mitte asjaolu, kuidas vastavat määrust reaalselt täidetakse.³⁶ Kohtupraktikas on rõhutatud, et tähtsust ei oma isegi vastava rikkumise intensiivsus ega sagedus.³⁷

Sellise „reegli“ kehtestamise vajadus on tingitud asjaolust, et suhtluskorra tegeliku täitmise hindamine tooks pooltele kaasa täiendava tõendamiskoormise, mis muudaks elatise vaidluse veelgi mahukamaks ja keerulisemaks. Samuti kaasneks suhtluskorra tegeliku täitmise hindamisega risk, et lapse seadusliku esindajana elatist nõudev vanem hakkab kehtestatud suhtluskorda omakasupüüdlikel eesmärkidel ühepoolselt rikkuma.³⁸ Arvestades, et pärast kõnealuse lahendi avalikustamist lisati kohustatud vanema juures viibitav aeg seadusesse elatise komponendina, on vastavad seisukohad vaieldamatult asjakohased ka kehtiva elatise regulatsiooni kontekstis.

Siiski ei ole eeltoodud kohtute käsitlused praktikas ammendavad. Üheks erandlikuks näiteks on Tallinna Ringkonnakohtu otsus, kus kohus leidis, et PKS § 101 lg 6 kohaldamiseks on vajalik tuvastada aeg, mil laps tegelikult kohustatud vanema juures viibib.³⁹ Samasisulist seisukohta on Tallinna Ringkonnakohus väljendanud ka enam kui aasta varem - olukorras, kus poolte väidetest ja tõenditest nähtus, et kohustatud vanema ja laste suhtlus oli, erinevalt suhtluskorraga kehtestatud, ebaregulaarne.⁴⁰ Töö autori hinnangul muudaks suhtluskorra tegeliku täitmise hindamise kohustus PKS § 101 lg 6 kohaldamisel — arvestades selle automaatset iseloomu — nimetatud sätte sisutühjaks ning oleks ühtlasi otseses vastuolus menetlusökoonoomia põhimõttega.

34 TrtRnKm 04.06.2024, 2-23-14520/14 p 10.

35 TrtRnKo 06.12.2024, 2-24-4341/36 p 8.4.

36 RKTko 12.05.2021, 2-18-6491/96 p 14.1.

37 TlnRnKo 01.12.2023, 2-22-4148/56 p 38.

38 RKTko 12.05.2021, 2-18-6491/96 p 14.1.

39 TlnRnKo 13.09.2024, 2-23-13052/31 p 8.1.

40 TlnRnKo 30.05.2023, 2-21-17109/31 p 57.5.

Olukorras, kus suhtluskorra vaidlus on elatise asja lahendamisel veel pooleli, on Harju Maakohus ja Tartu Ringkonnakohus kohustatud vanemaga koosviibitava aja kindlaksmääramisel pidanud põhjendatuks lähtuda hoopis esialgse õiguskaitse korras määratud suhtluskorrast.⁴¹ Vastupidiselt on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et esialgse õiguskaitse määrus on ajutine meede, mille alusel ei ole kohtul vanemate ülalpidamiskohustuse jaotumist ega elatise ulatust võimalik tuvastada.⁴² Töö autor nõustub siinkohal ringkonnakohtuga ning leiab, et sellises olukorras võiks kohus kaaluda elatise vaidluse peatamist. Samas oleks kohtul põhjendatud lähtuda esialgse õiguskaitse korras kehtestatud suhtluskorrast menetluse ajal antava ülalpidamise suuruse määramisel.

Iseenesest on kohustatud vanema juures viibitavate päevade arvestamiseks lisatud perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõu seletuskirjale (edaspidi: seletuskiri) näidis nr. 2. Selle kohaselt tuleks suhtluskorda, mille alusel viibib laps kohustatud vanema juures kaks nädalavahetust kuus reedest esmaspäevani, tõlgendada selliselt, et kohustatud vanema juures viibitava aja pikkuseks on igakuiselt keskmiselt 6 ööpäeva.⁴³

Kuigi nii seadusandja suunised kui kohtupraktika näivad kohustatud vanema juures viibitava aja arvestamise osas üldjoontes selgetena, on sätte rakendamine ja sisustamine praktikas siiski sageli ebahühtlane ja keeruline. Kui tuua näiteks eelnevalt nimetatud pealtnäha lihtne olukord, mil laps viibib vanemaga üle nädala nädalavahetustel (üldjuhul R-P), kalduvad kohtud sageli seletuskirjas toodud lihtsast tõlgendusest kõrvale, jõudes kohati raskelt mõistetavate tehete ja/või ebaõigete järeldusteni. Vastavaid konkreetseid näiteid analüüsib töö autor allpool.

Paratamatult tingib sätte tõlgendamise varieeruvus ebahühtlase rakendamispraktika, mis omakorda pärsib nii õigusselguse kui -kindluse saavutamist. Samuti loob selline olukord menetlusosalistele uue vaidlusküsimuse ning seab neile seeläbi täiendava kohustuse tõendada ja/või põhjendada, miks tuleks kohustatud vanema juures viibitavat aega arvestada just konkreetse menetlusosalise poolt väidetud viisil.

1.1.1. Kohustatud vanemaga koosviibitava aja tõendamise erijuhud

Lisaks kindlaksmääratud/kokkuleppelisele suhtluskorrale on kohtupraktikas kohustatud vanema juures viibitavat aega tuvastatud nt lapsega koos elava vanema töögraafiku põhjal. Kõnealuses asjas käis lapsega koos elav vanem tööl 24h vahetustes 7 päeval kuus ning sel ajal oli laps eranditult kohustatud vanema ülalpidamisel. Sealjuures rõhutas Tallinna Ringkonnakohus, et lapse

41 TrtRnKo 21.06.2023, 2-21-18489/55 p 11.; HMKo 10.09.2024, 2-22-10858/35 p 43.; HMKo 31.07.2024, 2-23-6485/16 p 8.; HMKo 22.04.2024, 2-23-13052/28 p 6.

42 TlnRnKo 13.03.2023, 2-21-18116/39 p 54.

43 Seletuskiri (viide 8).

kohustatud vanema juures viibitavat aega ei ole võimalik vähendada argumendiga, et osaliselt viibib laps sel ajal lasteaias. Vastupidisel juhul tuleks lasteaias/koolis viibimise tõttu vastavalt vähendada ka lapsega koos elava vanema vahetu ülalpidamise andmise ulatust.⁴⁴ Sarnast põhimõtet on kinnitanud ka Viru Maakohus.⁴⁵

Töö autor leiab, et kuigi Riigikohtu suunised sellist vanema juures viibitava aja tuvastamise viisi nimetanud ei ole, on selline tõlgendus siiski mõistlik. Vastava töögraafikuga on autori hinnangul kohustatud vanema juures viibimine vaieldamatult tõendatud suhtluskorraga samaväärselt. Samuti nõustub töö autor kohtu seisukohaga lasteaias/koolis viibimise tõttu aja vähendamise võimatuse osas. Siinkohal tuleb täiendavalt arvestada, et laps veedab kohustatud vanema juures täispikki ööpäevi nii nädala sees kui nädalavahetustel, mistõttu on mõistlik eeldada, et lapsel on kõik eluks vajalikud asjad olemas nii ema kui isa juures.

Küll aga on Harju Maakohus leidnud, et püsiva suhtluskorrana ei ole käsitletavad vanemate omavahelised teatud ajahetkel tehtud kokkulepped, kuivõrd need ei võimalda tõendada lapse keskmist aega kohustatud vanema juures.⁴⁶ Töö autor leiab, et selliste kokkulepete puhul ei peaks iseenesest koheselt kohustatud vanema juures viibimise arvestamist välistama, vaid hinnata tuleks siiski kokkulepete regulaarsust ja püsivust.

Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul ei anna PKS § 101 lg 6 kohaldamiseks alust ka pelgalt asjaolu, et laps on teatud ajaperioodil viibinud kohustatud vanemaga pikemalt välisriigis (konkreetsel juhul ühe kuu). Tegemist ei ole aasta lõikes sellise olulise suhtlusega, mis annaks aluse tulevikku suunatud elatise vähendamiseks alla miinimummäära.⁴⁷ Ka ei ole Tallinna Ringkonnakohus PKS § 101 lg 6 kohaldumist pidanud võimalikuks olukorras, kus laps ei ole viibinud mitte kohustatud vanema, vaid tema vanemate (s.o lapse vanavanemate) või teiste sugulaste juures.⁴⁸ Töö autor on seisukohal, et eeltoodud kohtute seisukohad on kooskõlas nii laste huvidega kui elatise tasumise eesmärgiga – kummastki situatsioonist ei ole võimalik tuletada kohustatud vanema regulaarset panust lapse ülalpidamisse.

Kohustatud vanemale n-ö. soodsalt on aga Tartu Ringkonnakohus leidnud, et PKS § 101 lg 6 sisustamisel ei ole põhjendatud arvestada lapse haigestumise tõttu varem ära jäänud või tulevikus potentsiaalselt ära jääda võivate kohtumistega.⁴⁹ Autor nõustub, et vastupidisel juhul võib lapsega koos elav vanem pahatahtlikult, suurema elatise saamise eesmärgil ja lapse haigestumise

44 TlnRnKo 31.03.2023, 2-21-122291/34 p 21.

45 VMKo 24.07.2024, 2-24-4341/31 p 14.

46 HMKo 23.10.2024, 2-24-5204/18 p 6.

47 TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-10681/31 p 8.4.

48 TlnRnKo 08.09.2023, 2-21-12205/71 p 29.2.

49 TrtRnKo 05.04.2024, 2-22-19484/21 p 9.

ettekäändel, hakata lapse ja teise vanema kohtumisi takistama.

1.1.2. Lihtsustatud arvestus päevade lõikes

Nagu sissejuhatavalt käesoleva magistritöö alapeatükis 1.1 selgitatud, on praktikas PKS § 101 lg 6 sisustamiseks kujunenud välja mitmeid erinevaid viise. Neist esimeseks on nn. lihtsustatud päevade arvestus, mis võtab kohustatud vanema juures viibimise aluseks vaid konkreetsed päevad, kellaegadesse ja üldjuhul eranditesse täiendavalt süvenemata.

Nt Tartu Ringkonnakohtu lahendis 2-20-14083/19 oli kohustatud vanemaga koosviibitava aja arvutamise aluseks suhtluskord, mille kohaselt viibisid lapsed lahuselava vanema juures paaris nädalatel teisipäeva õhtul pärast lasteaeda/kooli ja reede õhtust pühapäeva õhtuni, ning paaritutel nädalatel neljapäeva õhtust reede õhtuni. Kohus leidis, et periood reedest pühapäevani on käsitletav kahe järjestikuse ööpäeva ning periood neljapäevast reedeni ühe ööpäevana. Täiendavalt arvestas kohus asjaoluga, et päevadel, mil lapsed koolis/lasteaias ei viibi, saab kohustatud vanem võtta lapsed enda juurde varem ning lisas seetõttu keskmisele kohustatud vanema juures viibitavale ajale ühe ööpäeva juurde. Kokku sai kohus lahuselava vanema juures viibitavaks ajaks kahenädalase vahemiku jooksul keskmiselt neli päeva ehk kaheksa päeva kuus.⁵⁰

Töö autori hinnangul ei ole selline kohtu arvestus siiski kooskõlas laste huvidega, kuivõrd tugineb osaliselt mitte tegelikule suhtluskorrale, vaid oletusele, et kohtumised võivad mõnikord alata varem. Ka ei avalda kohtumiste aeg-ajalt mõne tunni võrra pikenedamine tõenäoliselt märkimisväärset, s.o täiendava ööpäeva lisamist õigustavat, mõju kohustatud vanema poolt lastele vahetult antava ülalpidamise suurusele. Samuti jäi autorile ebaselgeks kohtu järeldus kuu lõikes kaheksa ööpäevani jõudmise kohta, kuivõrd lisades n-ö konkreetse graafiku päevadele (2+1+2+1) juurde ühe ööpäeva, oleks tulemiks seitse. Kohtu sõnastusest ja järeldusest võib aga seetõttu tuletada, et täiendav ööpäev lisati graafikule mitte kuu, vaid kahe nädala lõikes.

Samasisulist üldistatud, kuid lisapäevadeta arvestust on Tartu Ringkonnakohtus kasutanud oma praktikas ka kuu aega hiljem. Kohus leidis, et olukorras, kus laps viibib kohustatud vanema juures paaritutel nädalatel kolmapäeva õhtust laupäevani (kuni kl 11.00) (s.o kolm päeva) ning paaris nädalatel laupäeva hommikust (alates kl 11.00) esmaspäeva hommikuni (s.o kaks päeva), on lahuselava vanema juures viibitavaks ajaks 10 ööpäeva kuus.⁵¹

Autor leiab, et kõnealusel juhul on selline lihtsustatud päevade arvestus põhjendatud sõltumata asjaolust, et nimetatutest esimene periood kestab tegelikult alla 72 tunni. Seda põhjusel, et kehtiva

⁵⁰ TrtRnKo 31.08.2022, 2-20-14083/19 p 11.

⁵¹ TrtRnKo 20.09.2022, 2-21-17377/25 p 9.

suhtluskorra alusel viibib laps kohustatud vanema juures regulaarselt nii töö- kui puhkepäevadel, kandes seeläbi ka märkimisväärse osa kõigist lapse igapäevaeluga seotud kulutustest (eluase, toit, haridus, transport, side, hügieen). Samuti on lapsel sellise elukorralduse puhul eelduslikult nii sobiv elamis- kui õppimiskeskkond tagatud mõlema vanema juures.

Pärnu Maakohus on leidnud, et suhtluskord, mille kohaselt viibib laps kohustatud vanema juures üle nädala neljapäeva pärastlõunast esmaspäeva hommikuni, tähendab keskmiselt kaheksat ööpäeva kuus.⁵² Sarnast käsitlust on kasutanud ka Harju Maakohus, pidades üle nädala reede õhtust esmaspäeva hommikuni toimuvaid kohtumisi kuueks ööpäevaks kuus.⁵³ Samal põhimõttel on ka Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et tavagraafiku alusel üle nädala reede õhtust pühapäeva lõunani toimuvad kohtumised on käsitletavad nelja ööpäevana kuus.⁵⁴

Töö autori hinnangul on eeltoodud kohtute seisukohad ja arvestusloogika iseenesest kooskõlas seletuskirja lihtsustatud arvestuse põhimõttega ning üldjoontes ka sisuliselt põhjendatud. Probleemaatiliseks võib aga selline lähenemine muutuda olukorras, kus nt n-ö kuuepäevasele tavagraafikule lisanduvad pikemad kohtumised koolivaheaegadel – selle tulemusena pikeneb kohustatud vanema juures viibitav keskmine aeg ning väheneb vastavalt elatis. Tuues paralleeli eelneva autori seisukohaga, on küsitav, kas selline suhtluskord ka tegelikkuses lapsega igapäevaselt koos elava vanema kulutusi ja seeläbi elatise vähendamist õigustab – autori hinnangul see vähemalt üldjuhul siiski nii ei ole.

Asjas 2-23-16576/15 leidis Harju Maakohus, et suhtluskord, mille kohaselt viibib laps kohustatud vanema juures paaris nädalatel reede õhtust pühapäeva õhtuni ning täiendavalt aasta jooksul kaks täispikka nädalat, tähendab, et laps viibib tema juures keskmiselt seitse ööpäeva kuus. Küll aga arvestas kohus päevade lugemisel täiendavalt vanema väitega, et mõnikord läheb laps tema juurde reede asemel juba kolmapäeval või neljapäeval.⁵⁵

Kõnealune lahend koondab endas mõlemad probleemid, millele töö autor on varasemas analüüsis tähelepanu juhtinud – ühelt poolt võimaldab lisanduva kahe nädala arvestamine PKS § 101 lg 6 kohaldamist olukorras, kus selle mõju lapse püsivate igapäevakulude vanemate vahel jaotumisele on tegelikult küsitav. Teisalt tugineb päevade arvestus osaliselt oletuslikele lisapäevadele, mida tegelikult korrapärase ja toimiva suhtluskorra osaks pidada ei saa. Selline lähenemine võib aga viia elatise põhjendamatu vähendamiseni ning kahjustada seeläbi ulatuslikult lapse huve.

52 PMKo 30.10.2024, 2-22-12934/35 p 5.

53 HMKo 05.04.2024, 2-22-19492/14 p 10.

54 TlnRnKo 29.09.2022, 2-21-19201/28 p 8.

55 HMKo 10.07.2024, 2-23-16576/15 p 11.

Lahendis 2-22-17817/15 oli kohustatud vanema juures viibitava aja arvestamise aluseks vanemate kokkuleppeline suhtluskord, mille kohaselt viibisid lapsed kohustatud vanema juures igal nädalal reede õhtust esmaspäeva hommikuni, v.a kord kuus pühapäeval. Vaheajad olid jaotatud vanemate vahel võrdselt. Kohtu arvestuste kohaselt viibisid lapsed kirjeldatud tavagraafiku alusel isa juures keskmiselt 11 päeva kuus ((3 x 4 (nädalat) – 1 (erandlik pühapäev)).⁵⁶

Autor on seisukohal, et kuigi selliselt on lahuselava vanema juures viibimine koondunud peamiselt puhkepäevadele, on kohtumised siiski piisavalt sagedad ja pikad selleks, et vanema märkimisväärset panust laste vahetusse ülalpidamiseks eeldada. Sealjuures ei oma autori hinnangul tähtsust ka asjaolu, et lapsed lähevad kohustatud vanema juurde reede õhtul ning tema juurest ära esmaspäeva hommikul.

Tallinna Ringkonnakohtus on asjas 2-21-17074/42, lisades tavagraafikule (paaritutel nädalatel R-E) (s.o kolm päeva) isadepäeva, kohustatud vanema sünnipäeva, paaritu aasta jõulud ja aastavahetuse ning suvel igas kuus kaks järjestikust nädalat, saanud aasta keskmiseks kohustatud vanema juures viibitavaks ajaks 8 ööpäeva kuus.⁵⁷ Tulemi aluseks oli tõenäoliselt arvutus $(3 \times 2 \times 12 + 1 + 1 + 1 + 1 + 14) : 12 = 7,5$.

Kirjeldatud asjas oleks kohus autori hinnangul pidanud täiendavalt arvestama kahe olulise asjaoluga: esiteks, et suvevaheaja nädalad langevad osaliselt kokku tavagraafikuga, mis vähendanuks aastast päevade koguarvu vähemalt kahe ööpäeva võrra, ning teiseks, et jõule ja aastavahetust ei veedeta kohustatud vanemaga igal aastal. Eeltoodud arvesse võttes, on autor seisukohal, et õiglasem kohustatud vanema juures viibitav aeg vastab tegelikult 8 asemel 7 ööpäevale kuus. Autor rõhutab, et täpne viibimispäevade määramine on vajalik selleks, et vältida elatise põhjendamatut vähendamist – töö kirjutamise hetkel väheneks lapse poolt saadava elatise suurus kohtu järelduse (s.o 7 päeva asemel 8) tõttu 20,10 euro võrra kuus.⁵⁸

1.1.3. Aastapõhine nädalate arvestus

Teiseks kohustatud vanema juures viibitava aja hindamise meetodiks praktikas on nn. aastapõhine nädalate arvestus, mis võimaldab kohtutel tavapärasest suhtluskorda vaheaegadel ja/või pühadel kehtivast erigraafikust selgelt eristada. Siinkohal ei pea töö autor vajalikuks korrata eelmise alapeatüki juures välja toodud lapse igapäevavajaduste vanemate vahel jaotumise probleematikat (vt lk 15), mille asjakohasust ei välista autor ka järgnevate lahendite kontekstis.

Tartu Ringkonnakohtu asjas 2-24-4341/36 viibis laps suhtluskorra alusel kohustatud vanema

⁵⁶ HMKo 10.10.2024, 2-22-17817/15 p 19.

⁵⁷ TlnRnKo 31.01.2023, 2-21-17074/42 p 37.

⁵⁸ Justiits- ja Digiministeeriumi elatiskalkulaator (viide 12).

juures iga kuu esimesel ja kolmandal nädalavahetusel reedel alates kella 17.30 kuni pühapäeval kella 18.00 ning pooltel koolivaheaegadel. Kohus selgitas, et kuivõrd aastas on keskmiselt 35 koolinädalat ning 17 vaheaja nädalat (119 päeva), viibib laps kohustatud vanema juures kooli ajal ca 35 ööpäeva ning vaheaegadel vähemalt 58 ööpäeva.⁵⁹

Arvestades, et laps viibib kohustatud vanemaga eelduslikult pooltel koolinädalatel kahel järjestikusel päeval, on töö autorile 35 päeva kujunemine arusaadav ($35 / 2 \times 2$). Küll aga jäi autorile kõnealusel lahendis ebaselgeks vaheaegade osas vähemalt 58 päeva kujunemine, kuivõrd jagades 119 kahega ning ümardades selle lähima täisarvuni, oleks tulemiks 59. Teisalt, arvestades, et kohus sai aasta keskmiseks 93 päeva ning ümardas selle üles kaheksa ööpäevani kuus, on tegemist sellise ebatäpsusega, mis kohtu järeldust sisuliselt muutnud ei oleks.

Asja 2-21-19201/28 aluseks olnud suhtluskorraga olid vanemate vahel lisaks tavagraafikule jaotatud ka vaheajad – kohustatud vanemaga veetis laps üle aasta kõik lühikesed vaheajad (sügis, talv ja kevad) (s.o üks nädal kolm korda ehk 21 päeva) (s.o keskmiselt kuni 11 päeva aastas), pool jõuluvaheaega (s.o 7 päeva). Juuni kolmandast nädalast augusti lõpuni (s.o 11 nädalat ehk 77 päeva) elas laps vanemate juures vaheldumisi (s.o kohustatud vanema juures max 40 päeva). Kohus selgitas, et kuivõrd koolivaheaegade pikkuseks aastas kokku on 16 nädalat, kehtib tavagraafik aastas 36 nädalal (52-16). Tavagraafiku alusel viibis laps vanema juures 36 päeva (pooled nädalad, s.o 18×2 ehk ühe kohtumise päevade arv). Lisades sellele vaheajad, sai kohus tulemiks keskmiselt 2 päeva nädalas ($((11+40+36+7) / 52 = 1,8)$ ehk 8 päeva kuus (2×4).⁶⁰

Töö autori hinnangul on lahendis kasutatud arvutusmeetod põhjendatud ja läbipaistev. Kohus on selgelt eristanud põhi- ja tavagraafikut ning toonud välja konkreetse nädalapõhise lähenemise (52 nädalat aastas, millest 16 vaheaegadele ja 36 tavagraafikule). Sõltumata sellest, et kohtu selgitused on pikad ja tehted pealtnäha keerulised, on kohtu saadud tulemini jõudmine järgitav, detailselt selgitatud ja kontrollitav ning võimaldab välistada graafikute kattumise.

Asjas 2-17-2703 lisandus kohustatud vanema ja lapse tavapärasele kohtumistele (üle nädala R-P, s.o neli päeva kuus) pool jõuluvaheaega (s.o seitse päeva), paaris aastatel talvine ja sügisene vaheaeg ning paaritutel aastatel kevadine vaheaeg. Suvekuudel viibis laps kohustatud vanemaga igas kuus kaks nädalat. Kohus leidis, et sellise graafiku alusel on kohustatud vanema juures viibitavaks ajaks 7 päeva kuus ($(7 \text{ kuud} \times 4 \text{ päeva} = 28 \text{ päeva}) + (3 \text{ kuud suvel} \times 14 \text{ päeva} = 42 \text{ päeva}) + ((2 \text{ kuud, sh vaheaeg ja jõulud (s.o 7 päeva} - 4 \text{ päeva nädalavahetusele langevate vaheaja päevade eest, mis on juba tavagraafiku arvestuse sees} = 10 \text{ päeva}) + (\text{need } 1,5 \text{ kuud} \times 5 \text{ lisapäeva}$

⁵⁹ TrtRnKo 06.12.2024, 2-24-4341/36 p 8.5.

⁶⁰ TlnRnKo 29.09.2022, 2-21-19201/28 p 8.

seoses vaheaegadega (s.o 7 päeva - 2 päeva nädalavahetusele langevate vaheaja päevade eest, mis on juba tavagraafiku arvestuse sees) = 7,5 päeva) = 87,5 päeva aastas : 12 kuud = 7,3).⁶¹

Kuigi kõnealusel lahendis on kohus püüdnud igakülgset arvestada tava- ja erigraafiku ühtimist, muudab kasutatud arvutusmeetod selle raskesti järgitavaks. Autor leiab, et kuigi selliste kattuvuste vältimine on oluline, peaks kohustatud vanema juures viibitavate päevade arvestus põhinema siiski metoodikal, mis on lugejale mõistetav ja läbipaistev, tagades seeläbi nii elatise asjade õiguskindluse kui -selguse. Töö autori hinnangul on kohaseks meetodiks nt Tallinna Ringkonnakohtu poolt lahendis 2-21-19201/28 (vt viide 60) kasutatud arvutusloogika.

Harju Maakohtu lahendi 2-22-17817/15 aluseks olnud suhtluskorraga lisandus tavagraafikule vaheaegade arvelt aastas täiendavalt 17,5 päeva ((7 (lühikeste vaheaegade pikkus) × 3 (lühikeste vaheaegade arv) + 14 (talvevaheaeg)) : 2, kuna vaheajad olid jagatud vanemate vahel võrdselt). Jaotamaks vaheaegadest lisanduvad päevad kogu aasta peale, tegi kohus tehte $17,5 \times 12 : 100 = 2,1$ ning leidis, et lapsed viibivad isa juures kuus keskmiselt 13 päeva (tavagraafiku 11 + vaheaegadest lisanduv 2), v.a juunis, juulis ja augustis, mil vanemad annavad lastele ülalpidamist vahetult.⁶²

Töö autori hinnangul tulnuks kohtul siinkohal õiglasema tulemuse saavutamiseks jaotada vaheaegadest lisanduvad päevad mitte kõigi 12 kuu, vaid üksnes nende kuude vahel, mil kehtis tavagraafik, s.o 9 kuud aastas. Tuleb siiski rõhutada, et sellise tehte (17,5 : 9) tulemiks oleks kohus saanud 1,9, mille oleks samuti võinud ümardada lähima täisarvuni, s.o 2 päevani. Kuigi lõppjärgelduse sisu sellest ei oleks muutunud, oleks töö autori hinnangul vastav arvutusmeetod olnud siiski läbipaistvam ja lugejale paremini järgitav.

Otsuses 2-22-9276/53 käsitletud suhtluskorra kohaselt viibisid lapsed kohustatud vanema juures üle nädala nädalavahetustel reedest pühapäevani, pooltel koolivaheaegadel ning üle aasta ka aastavahetusel. Sellise suhtluskorra alusel leidis kohus, et lapsed viibivad kohustatud vanema juures keskmiselt 8 ööpäeva kuus. Arvutus tugines järgmisele loogikale: üle nädala kaks ööpäeva (s.o 52 ööpäeva aastas, s.o 2×26), pool kõigist koolivaheaegadest (s.o 12 nädalat = 84 ööpäeva : 2 = 42 ööpäeva) ning aastavahetus (1 ööpäev). Kokku tuvastas kohus lahuselava vanemaga koosviibitava ajana keskmiselt 7,9 ööpäeva kuus (95 : 12).⁶³

Kõnealusel asjas jäi töö autori hinnangul ebaselgeks, miks on koolivaheaegade kogupikkusena arvestatud vaid 12 nädalat, kuivõrd sellisele mahule vastab ainuüksi suvevaheaeg. Lisades sellele

61 TlnRnKo 18.01.2024, 2-22-5964/20 p 6.

62 HMKo 10.10.2024, 2-22-17817/15 p 26.

63 TlnRnKo 14.06.2024, 2-22-9276/53 p 18.2.

kõik muud koolivaheajad, on nende kogupikkuseks aasta lõikes vähemalt 17 nädalat – sealjuures vastab neist pool 59,5 ööpäevale aastas ($17 \times 7 : 2$). Kuigi vaheajad võivad erinevates koolides mõnevõrra varieeruda, ei ole töö autori hinnangul selline erinevus Eestis piisavalt suur, et õigustada vaheaegade kogupikkuse vähendamist viie nädala võrra.

Samuti ei nähtu, et kohus oleks arvestanud vaheaegade ja tavagraafiku kattumisega, mistõttu on eelduslikult kohustatud vanemale vaheaegadest lisanduvaid päevi arvestatud osaliselt topelt. Arvestades, et aastast 17 nädalat moodustavad vaheajad, kehtib tavagraafik tegelikult vaid 35 nädalal ($52 - 17$). Sellest pool ehk kohustatud vanema juures viibitav aeg tavagraafiku alusel on seega 35 ööpäeva aastas ($35 : 2$ ehk pooltel nädalatel $\times 2$ ehk kaks järjestikust päeva). Lisades sellele vaheaegade 59,5 päeva ning aastavahetuse kahe aasta keskmisena 0,5 päeva, jõudis töö autor lõpptulemina tegelikult kohtuga samale järeldusele ehk 95 ööpäevani aastas, s.o 7,9 ööpäevani kuus. Töö autor rõhutab, et kuigi kohtu lõppjäreldus oli korrektne, on nii õiguselguse kui laste huvide tagamiseks läbipaistva arvutusmeetodi kasutamine siiski vältimatult vajalik.

Lahendis 2-20-1898/55 lähtus Tallinna Ringkonnakohus suhtluskorrast, mille kohaselt viibis laps kohustatud vanemaga üle nädala R-P, suvevaheajal kaks järjestikust nädalat ning vanemate kokkuleppel ka muudel vaheaegadel. Kohus lähtus arvutuse tegemisel aastasest nädalate hulgast (52), millest laps viibis kohustatud vanemaga pooltel, s.o 26 nädalavahetusel. Kuivõrd vahemik reedest pühapäevani on käsitletav kahe ööpäevana, viibis laps kohustatud vanemaga tavagraafiku kohaselt 52 ööpäeva aastas (26×2). Lisades sellele suvevaheaja graafiku (14 ööpäeva), sai kohus tulemiks aastas 66 ööpäeva ehk kuus keskmiselt 5,5 ööpäeva ($66 / 12$). Kohus täpsustas, et isegi, kui laps viibiks vanemate kokkuleppel kohustatud vanemaga ka muudel vaheaegadel, ei ulatuks keskmine kohustatud vanema juures viibitav aeg keskmiselt 7 ööpäevani kuus.⁶⁴

Töö autori hinnangul on kohtu arvutuskäik üldjoontes selge ja võimaldab päevade kujunemist loogiliselt järgida. Küll aga on kohus jätnud arvestamata asjaoluga, et suvise kahenädalase perioodi sisse jääb ka üks tavagraafiku kohtumine, mistõttu on aastast kohustatud vanema juures viibitavat aega arvestatud kahe ööpäeva võrra pikemana. Kohtu lõppjäreldust see kõnealuses asjas siiski muutnud ei oleks.

Otsuses 2-21-18489/55 lähtus kohus suhtluskorrast, mille alusel viibisid lapsed kohustatud vanema juures paaris nädalatel reedest pühapäevani ning juulis ja augustis 28., 30., 32. ja 34 nädalal (erigraafik, tavagraafiku asemel). Täiendavalt viibisid lapsed kohustatud vanemaga jõuluvaheaja I päevast 25. detsembrini, 2. jaanuarist jõuluvaheaja viimase päevani ning muudel vaheaegadel 50%. Kohus hindas kehtestatud suhtluskorra alusel kohustatud vanema juures

64 TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1898/55 p 13.2.

viibitavaks ajaks umbes 91 ööpäeva aastas, s.o keskmiselt vähemalt 7 täisööpäeva kuus.⁶⁵

Kuivõrd lahendis ei sisaldu arvutuskäiku ega selgitust selle kohta, kuidas aastane päevade koguarv (91) täpselt kujunes, ei ole kohtu poolt tuvastatu sisuline põhjendatus täielikult kontrollitav. Seetõttu püüab töö autor tuua järgnevalt välja võimaliku arvutusloogika, mis lähtuks kohtulahendis kirjeldatud suhtluskorrast ning võimaldaks hinnata, kas kohtu poolt määratud keskmine kohustatud vanema juures viibitav aeg on põhjendatud ja loogiliselt tuletatav.

Esmalt on päevade topelt arvestamise vältimiseks vajalik hinnata, mitmel nädalal aastast tavagraafik ei kehti – juulis ja augustis (s.o 8 nädalat), jõuludel (2 nädalat) ning muudel vaheaegadel (s.o 3 nädalat). Eeltoodu tähendab, et tavagraafik kehtib aastast 39 nädalal ning selle jooksul viibib laps kohustatud vanema juures 39 ööpäeval (39 : 2 ehk pooltel nädalatel x 2 ehk kaks järjestikust päeva). Lisades sellele juulist ja augustist lisanduvad 4 nädalat (s.o 28 ööpäeva) ning muudest vaheaegadest poole (2,5 nädalat, s.o 17,5 ööpäeva), saab autor kohustatud vanema juures viibitava aja pikkuseks 84,5 ööpäeva aastas, s.o 7 ööpäeva kuus.

Selliselt jõudis kohus küll ümardamise teel korrektse ja põhjendatud tulemini, kuid ei välista siiski võimalust, et teistes sarnastes olukordades võib läbipaistva ja selgelt põhjendatud arvutuskäigu puudumine tuua kaasa elatise põhjendamatu vähendamise. Autor rõhutab, et kuigi näiliselt võivad sellised ebatäpsused olla väikesed, mõjutavad need siiski otseselt nii väljamõistetava elatise suurust kui laste huve.

1.1.4. Täisööpäevade ja lühiajaliste kohtumiste arvestus

Lisaks lihtsustatud kuu- või aastapõhisele arvestusele esineb praktikas ka näiteid, kus kohustatud vanema juures viibitava aja kindlaksmääramisel ei lähtuta mitte üksnes päevade arvust, vaid analüüsitakse täpselt seda, millal kohtumised algavad ja lõppevad. Selliselt on nt Tallinna Ringkonnakohus rõhutanud, et PKS § 101 lg 6 sisustamisel tuleb lähtuda täisööpäevadest (s.o 24h) või selle võimatuse korral kohustatud vanemaga ühes kuus veedetud tundide arvust. Samale seisukohale on asunud Viru Maakohus otsuses 2-23-125764/26.⁶⁶

Sarnaselt ei ole ka Tartu Ringkonnakohus olukorda, kus laps viibis kohustatud vanema juures paaris nädalatel neljapäevast esmaspäevani ning paaritutel nädalatel neljapäevast reedeni (neljapäeval pärast kooli reede hommikuni), pidanud 12 päevaks kuus. Kohus selgitas, et paaritutel nädalatel ei viibi laps kohustatud vanema juures mitte ööpäeva, vaid pooliku päeva, mistõttu

⁶⁵ TrtRnKo 21.06.2023, 2-21-18489/55 p 12.

⁶⁶ VMKo 26.02.2024, 2-23-125764/26 p 7.

lisandub paaritute nädalate kohtumistest ühe kuu arvestusele kahe päeva asemel vaid üks.⁶⁷

Töö autori hinnangul on selline kohtu käsitus ebaühtlane - kui alla 24 tunni kestvaid kohtumisi täisööpäevadeks lugeda ei tohiks, ei ole põhjendatud ka neljapäeva õhtust esmaspäeva hommikuni kestva perioodi käsitlemine nelja ööpäevana. Arvestades, et kohus on sellist arvestust siiski aktsepteerinud, jääb lugejale kohtu sisuline seisukoht selles küsimuses ebaselgeks.

Kui võrrelda Tartu Ringkonnakohtu ja Harju Maakohtu lähenemist, on viimane leidnud, et suhtluskord, mille kohaselt viibib laps vanema juures paaritutel nädalatel neljapäeva õhtust esmaspäeva hommikuni, tähendab keskmiselt 7 ööpäeva kuus (3,5 x 2).⁶⁸ Arvestades, et ringkonnakohtu käsitletud suhtluskord oli sarnane, pidanuks kohtud töö autori hinnangul jõudma samale järeldusele. Samas on Tallinna Ringkonnakohus analoogset suhtluskorda (üle nädala neljapäevast esmaspäevani) käsitletud kahe nädala lõikes hoopis 3,75 ööpäevana.⁶⁹ Seega kinnitavad eeltoodud näited, et kohtupraktika ööpäevade arvestamisel on ebaühtlane ning lahendite analüüsist ei selgu üheselt, millist lähenemist sarnastes olukordades tuleks eelistada.

Asjas 2-22-744/39 arvutas Tallinna Ringkonnakohus kohustatud vanema juures viibitava aja välja tunni täpsusega, kuivõrd lapsed viibisid tema juures üle nädala laupäevast (kl 11.00) pühapäevani (koliperioodil kl 19.00). Kohtu arvutuste kohaselt viibisid lapsed kohustatud vanema juures kooliperioodil kahe nädala arvestuses 32h ehk keskmise kuu (30,5 päeva) kohta 2,93 päeva.⁷⁰

Erinevalt eelnevalt analüüsitud lahenditest on kohtu poolt kasutatud meetod konkreetsel juhul kohustatud vanemale soodsam – lähtudes nt lihtsustatud päevadest, saanuks kohus kahe nädala keskmiseks 2,93 päeva asemel vaid 2. Töö autori hinnangul võib selline lähenemine viia olukorrani, kus üksnes paaritunnine erinevus suurendab kohustatud vanema juures keskmiselt viibitavat aega ebaoproportsionaalselt, tuues seeläbi kaasa riski elatise põhjendamatuks vähendamiseks. Autor on seisukohal, et lapse ülalpidamise ulatust ei ole võimalik hinnata tundides ning selline aja kunstlik suurendamine on vastuolus lapse huvidega.

Lisaks eeltoodule on PKS § 101 lg 6 sisustamisel oluline ka see, milliseid kohtumisi kohustatud vanemaga koosviibitava aja määramisel arvesse võetakse. Nt ei ole Tallinna Ringkonnakohus pidanud põhjendatuks arvestada lühiajaliste, nädala sees õhtusel ajal toimuvate kohtumistega.⁷¹ Pärnu Maakohus on vastavat täpsustanud, leides, et isegi juhul, kui nimetatud õhtustele kohtumistele lisanduvad üle nädala nädalavahetusel toimuvad ööbimised, ei mõjuta see lapsega

67 TrtRnKo 05.04.2024, 2-22-19484/21 p 9.

68 HMKo 31.07.2024, 2-23-6485/16 p 8.

69 TlnRnKo 18.10.2024, 2-23-141355/15 p 9.2.5.

70 TlnRnKo 12.05.2023, 2-22-744/39 p-d 8.1 ja 8.2.

71 TrtRnKo 06.12.2024, 2-24-4341/36 p 8.5.

igapäevaselt koos elava vanema püsivaid kulutusi lapse ülalpidamisele.⁷²

Töö autor nõustub eeltoodud kohtute käsitlemisega ning leiab, et lühiajalised, reeglina vaid paaritunnised, kohtumised ei mõjuta lapse elukorraldust sellisel määral, et nende arvestamine PKS § 101 lg 6 sisustamisel oleks põhjendatud. Autor rõhutab, et isegi kui kohustatud vanemale kaasnevad selliste kohtumistega teatud kulud, ei ole need võrreldavad lapse igapäevase ülalpidamisega.

Vastupidiselt on aga leidnud Viru Maakohus, arvestades nädalavahetustel ja vaheaegadel toimuvatele kohtumistele juurde ka teisipäeva/neljapäeva õhtuti toimuvad 4,5h kohtumised. Töö autoril puudub siinkohal võimalus analüüsida kohtu poolt saadud tulemi loogilisust ja õigsust, kuivõrd lahendist ei selgu kohustatud vanema ja lapse kohtumiste sagedus (igal nädalal, üle nädala vms), vaheaegade jaotus ega järelduse aluseks olnud tehe. Autori eelmist analüüsi silmas pidades, on aga oluline märkida, et muu hulgas lühiajalisi kohtumisi arvestades sai kohus lahuselava vanema juures viibitavaks ajaks 99 ööpäeva aastas, s.o 8 ööpäeva kuus.⁷³

Võttes PKS § 101 lg 6 sisustamisel arvesse ka lühiajalisi kohtumisi, mis ei ole lapse ülalpidamisega sisuliselt võrreldavad, on kohus töö autori hinnangul vähendanud elatise suurust põhjendamatult. Samas, kuna lahendist ei selgu lühiajaliste kohtumiste sagedus ega nende seotus muu suhtluskorraga, ei ole autoril võimalik kohtumiste täpset mõju aasta keskmisele viibimisajale ega seeläbi elatise vähendamisele hinnata.

Küll aga Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul tuleb kohustatud vanemaga koosviibitava aja hulka arvestada ka sellised perioodid, mil laps ei viibi vanema juures täisööpäeva, kuid on temaga siiski olulise osa päevast.⁷⁴ Töö autori hinnangul on selline lähenemine põhjendatud ning tugineb n-ö vaikivale eeldusele, et ajal, mil laps viibib lasteaias/koolis, vastutab tema ülalpidamise eest vanem, kes ta sinna viis (vt ka käesoleva töö lk 13).

Kokkuvõttes saab analüüsitud lahenditest järeldada, et PKS § 101 lg 6 sisustamisel on praktikas enim levinud meetodiks aastapõhine nädalate arvestus. Selline lähenemine võimaldab kohtutel selgelt eristada tava- ja erigraafikut ning aitab vältida päevade kattuvust. Siiski tuleb rõhutada, et aastapõhise nädala arvestuse sagedamates juhtumites, kus kohtumised kohustatud vanemaga toimuvad üle nädala R-P, täisööpäevade arvestamise vajaduse küsimust tegelikult isegi ei teki (kohtumiste pikkuseks üldjuhul ongi 48h). Seetõttu ei saa pelgalt aastapõhise meetodi eelistamisest järeldada, et täisööpäeva kriteeriumi peetakse nende kohtute poolt ebaõigeks.

⁷² PMKo 10.10.2024, 2-22-17168/24 p 19.

⁷³ HMKo 10.10.2024, 2-22-17817/15 p 19.

⁷⁴ TlnRnKo 16.08.2022, 2-21-126009/47 p 15.

Kuivõrd valdav osa analüüsitud lahenditest on tehtud 2024. aastal, ei saa koosviibitava aja arvestamise problemaatikat pidada üksnes uue regulatsiooni järgsele üleminekuperioodile iseloomulikuks ajutiseks nähtuseks. Tegemist on sisuliselt püsiva ja aktuaalse vaidlusküsimusega, mille aluseks on PKS § 101 lg 6 ebahühtlane tõlgendamine. Õigusselguse ja -kindluse tagamiseks on seetõttu vältimatult vajalik saada Riigikohtult suunis, luua üheselt mõistetav metoodiline juhend või vajadusel tehniline lahendus (nt elatiskalkulaatoriga sarnane rakendus), mis lihtsustaks nii kohtute tööd kui menetlusosaliste panust ning aitaks ühtlustada praktikat.

1.2. Mõjuv põhjus miinimumist väiksema elatise väljamõistmiseks

1.2.1. Õiguslik alus ja üldpõhimõtted

PKS § 102 lg 1 kohaselt vabaneb isik ülalpidamiskohustusest ulatuses, milles ta ei ole oma muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele isikule ülalpidamist, enese tavalist ülalpidamist kahjustamata. Nimetatust sätestab erireegli sama sätte lg 2 ls I, millest tulenevalt vanemad oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest ei vabane. Olles PKS § 102 lg-s 1 nimetatud olukorras, on vanemal kohustus kasutada enda käsutuses olevaid rahalisi vahendeid ühetaoliselt (PKS § 102 lg 2).

Eeltoodust sõltumata, on kohtul siiski mõjuval põhjusel õigus mõista elatis välja alla PKS § 101 alusel arvutatud summa (PKS § 102 lg 2). Kohtupraktikast tulenevalt toimub miinimumist väiksema elatise väljamõistmine siiski vaid erandjuhtudel.⁷⁵ Sealjuures peab mõjuvale põhjusele tuginema ja vastavad asjaolud ning tõendid kohtu ette tooma kohustatud vanem.⁷⁶

PKS § 102 lg-s 2 on mõjuvate põhjustena toodud kaks näidet - vanema töövõimetus ja olukord, kus vanemal on teine laps, kes miinimumelatise väljamõistmise korral osutuks elatist saavast lapsest varaliselt vähem kindlustatuks. Kuivõrd kohus peab mõjuva põhjuse hindamisel arvestama iga üksikjuhtumi asjaoludega,⁷⁷ võib mõjuvaks põhjuseks tegelikult olla ka muu, seaduses ja/või kohtupraktikas nimetamata olukord. Selline asjaolu peab aga olema piisavalt kaalukas ning lähtuma lapse (õigustatud) huvidest, s.t olema vanema ja lapse huve kaaludes proportsionaalne.⁷⁸

Käesolevas peatükis analüüsib töö autor, millistel juhtudel on kohtud pidanud mõjuval põhjusel miinimumist väiksema elatise väljamõistmist põhjendatuks. Vastava analüüsi eesmärk on hinnata, kas ja mil määral lähtuvad kohtute otsustused ja/või seisukohad laste huvidest ning kaudselt, kuivõrd kajastub praktikas uuele regulatsioonile seatud eesmärk – mõjuva põhjuse vaidluste

⁷⁵ TrtRnKo 20.12.2022, 2-22-3917/19 p 9.4.

⁷⁶ RKTko 07.02.2018, 2-16-118651/31 p 10.

⁷⁷ RKTko 28.03.2018, 2-16-11905/66 p 18.

⁷⁸ RKTko 25.04.2018, 2-16-100215 p 14.; RKTko 07.02.2018, 2-16-118651, p 13.

lihtsustamine ja vähendamine.

1.2.2. Töövõime, sissetulek ja maksevõime

Lapse ülalpidamiskohustusest vabanemiseks ei piisa üksnes kohustatud vanema püsiva töövõime olemasolust. Vastupidi, kohustatud vanemal tuleb täiendavalt tõendada, et ta ei ole võimeline lapsele miinimummääras elatist tasuma,⁷⁹ ja et see on tingitud just töövõimetusel.⁸⁰ Osalise töövõimetusel korral tuleb kohtul aga hinnata, millised võimalused kohustatud vanemal, tema nn. piiratust arvestades, sissetuleku teenimiseks alles on.⁸¹

Sellisel on mõjuva põhjuse olemasolu tuvastatud olukorras, kus kohustatud vanemal oli puuduv töövõime ja raske puue ning tema keskmiseks igakuiseks sissetulekuks ca 600 eurot. Samuti viibis laps kõnealusel asjas koolinädalatel pühapäevast reedeni õpilaskodus, kus ta sai tasuta nii hommiku- kui lõunasööki. Ka olid tasuta lapse huviringid. Eeltoodud arvestades, mõistis kohus vanemalt välja igakuise elatise summas 198 eurot.⁸² Samas autori hinnangul ei oleks antud asjas pelgalt madal sissetulek miinimumist väiksema elatise väljamõistmist põhjendanud – 600 eurot olnuks piisav nii vanema enda kui lapse ülalpidamiseks. Küll aga oli põhjendatud käsitleda mõjuva põhjusena õpilaskodus viibimist, kuivõrd see avaldas märkimisväärset mõju lapse igapäevaste vajadustega seotud kuludele.

Teisalt võib praktika kohaselt mõjuvaks põhjuseks olla ka vanema keeruline majanduslik olukord.⁸³ Samas ei piisa ülalpidamiskohustusest vabanemiseks üksnes argumendist, et kohustatud vanemal sissetulekut ei ole või et selle suurus on liiga väike.⁸⁴ Ka ei põhjenda miinimumist väiksema elatise väljamõistmist pelgalt vanema kehv tervislik seisund, isikliku vara puudumine ega võlad.⁸⁵

Lihtsustatult - sissetuleku puudumise või ebapiisavuse korral tuleb kohustatud vanemal kohtule põhjendada ja tõendada, miks ta tööle asuda või suuremat sissetulekut teenida ei saa.⁸⁶ Vanema sissetuleku teenimise võimaluste hindamiseks tuleb mh lähtuda tema vanusest, haridusest, kvalifikatsioonist, tervislikust seisundist jms.⁸⁷ Tartu Ringkonnakohtu hinnangul ei tule aga mõjuva põhjuse hindamisel võtta aluseks mitte vanema elukoha keskmist töötasu, vaid kindlaks

79 TlnRnKo 26.04.2024, 2-22-15313/46 p 38.

80 RKTko 24.10.2012, 3-2-1-118-12, p 14.

81 RKTko 24.10.2012, 3-2-1-118-12, p 14.

82 TrtRnKo 26.01.2024, 2-21-137993/49 p 10.

83 TlnRnKo 29.02.2024 2-22-101470/35 p 18.

84 RKTko 24.10.2012, 3-2-1-118-12 p 15.; RKTko 13.02.2018, 2-16-2343, p 13.

85 TlnRnKo 29.02.2024, 2-22-101470/35 p 16.; TlnRnKm 25.09.2023, 2-22-13576/45 p 8.

86 TrtRnKm 17.10.2022, 2-21-132614/42 p 7.

87 RKTko 24.10.2012, 3-2-1-118-12, p 14.

tuleb teha tema reaalse igakuise sissetuleku suurus.⁸⁸

Autori hinnangul soodustab kirjeldatutest viimane seisukoht olukordi, kus parematest töövõimalustest hakatakse ülalpidamiskohustusest kõrvalehoidmise eesmärgil teadlikult loobuma. Seetõttu ei pea autor vastavat käsitlust põhjendatuks. Ühtlasi on selline lähenemine vastuolus eelmises lõigus kirjeldatud Riigikohtu juhistega ega arvesta piisavalt nimetatud asjakohaste kriteeriumidega (vt viide 87).

Näiteks olukorras, kus kohustatud vanemal puudus sissetulek väidetavalt oma ettevõtte majanduslike raskuste tõttu, on Tartu Ringkonnakohus mõjuva põhjuse olemasolu eitanud. Sealjuures rõhutas kohus, et kuigi vanema väitel oli tema ettevõtte majanduslikes raskustes olnud juba 2018. aastast, ei olnud ta 6 aastat hiljem veel isegi kohtule pankrotiavaldust esitanud.⁸⁹ Autori hinnangul on vastav kohtu seisukoht põhjendatud, kuivõrd kohustatud vanema passiivsus viitab pigem tahtlikule ülalpidamiskohustuse vältimisele, mitte tegelikule maksevõimetusele.

Enda äriühingus miinimumtasu eest töötamise osas on Tartu Ringkonnakohus aga selgitanud, et tegemist on sellise vabatahtliku otsusega, mis ei kinnita, et ka päriselt tööturul töötades oleks vanema sissetuleku teenimise võimekus minimaalne. Üldjuhul tõendab vastupidist nt vanema varasemate tööalaste sissetulekute suurus.⁹⁰ Autori hinnangul on vastav kohtu seisukoht õigustatud, kuivõrd miinimumtöötasu määramine sellistes olukordades on sageli strateegiline, s.o maksusäästlik, otsus, mis vanema tegelikku sissetulekupotentsiaali ei kajasta.

Samuti ei anna Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul miinimumist väiksema elatise väljamõistmiseks alust kohustatud isiku viibimine kinnipidamisasutuses. Praktikas on leitud, et vanglas viibimine ja seetõttu suurema sissetuleku teenimise võimatus on olukord, millesse vanem on pannud end teadlikult ja tahtlikult. Seda enam, et vanglast vabanemise järgselt kohustatud isiku olukord paraneb, s.t, et tema võimalus stabiilse sissetuleku teenimiseks taastub.⁹¹ Ka ei mõjuta vanema ülalpidamiskohustust kinnipidamisasutuses viibimise ajal see, kas lastega koos elava vanema sissetulek on laste lühiajaliseks ainuisikuliseks ülalpidamiseks piisav.⁹² Autori hinnangul aitavad vastavad seisukohad vältida vanemate ebavõrdset kohtlemist ning täidavad ühtlasi ka normatiivset eesmärki, milleks on vanemate õiguskäitumisele suunamine.

Sissetuleku piisavuse hindamisel tuleb täiendavalt arvestada sellega, et kohustatud vanema enda

88 TrtRnKo 22.02.2023, 2-22-2141/55 p 9.

89 TrtRnKo 04.10.2024, 2-23-9259/47 p 9.2.

90 TrtRnKo 17.06.2024, 2-22-13479/50 p 9.

91 TlnRnKo 28.06.2024, 2-23-4194/90 p 25.3.; TlnRnKo 22.08.2023, 2-21-19506 p 17.

92 TlnRnKm 15.03.2024, 2-22-12555/90 p 18.; TlnRnKo 22.08.2023, 2-21-19506/85 p 17.

ülalpidamine oleks tagatud lapsega ühetaoliselt.⁹³ Olukorras, kus vanema sissetulek on nii enda kui lapse minimaalsete vajaduste rahuldamiseks ebapiisav, tuleb saadav sissetulek jagada kohustatud vanema ja lapse vahel proportsionaalselt.⁹⁴

Küll aga ei tähenda vanema sissetuleku proportsionaalne jagamine tingimata seda, et sissetulek jagataks vanema ja lapse vahel võrdselt.⁹⁵ Tartu Ringkonnakohus on siinkohal leidnud, et täiskasvanud inimese, s.o kohustatud vanema, vajadused on üldjuhul alaealise lapse omast suuremad.⁹⁶ Samas ei õigusta vanema enda suuremat ülalpidamisvajadust nt välismaal elamine, kuivõrd kõrgema elatustasemega riigis on ka suurema sissetuleku teenimiseks võimalused paremad.⁹⁷

Kirjeldatutest viimase seisukohaga autor nõustub, kuivõrd kõrgema elatustaseme seotus suurema sissetuleku teenimise võimalusega on üldteada. Seevastu ei pea autor põhjendatuks eeldust, et reeglina vanema vajadused lapse omi ületavad – nt võivad lapse igapäevakulud, eelkõige seoses kasvava organismi toidu- ja riidevajadusega, osutada vanema omadest märkimisväärselt suuremaks. Seetõttu tuleks autori hinnangul vastavaid asjaolusid analüüsida siiski juhtumipõhiselt.

Näiteks Tallinna Ringkonnakohus ei ole pidanud ebapiisavaks kohustatud vanema 1050 euro suurust netosissetulekut olukorras, kus laste miinimumelalise suuruseks oli kokku 506,92 eurot kuus. Selliselt jäi vanemal enda ülalpidamiseks igakuiselt alles ca pool sissetulekust, s.o 543 eurot. Kohus selgitas vanemale jääva summa põhjendatust asjaoluga, et arvestuslik elatusmiinimum kõnealusel perioodil oli vaid 303,38 eurot inimese kohta ning et ka laste puhul on lähtutud just nende minimaalsetest vajadustest.⁹⁸ Autori hinnangul on vastav kohtu seisukoht loogiline, tasakaalustades mõistlikult nii lapse kui vanema vajadused ning tagades lapse huvide kaitse parimal võimalikul viisil.

Samas oli miinimumist väiksema elalise väljamõistmine Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul põhjendatud olukorras, kus osaliselt töövõimetu vanema sissetulek oli menetluse kestel ennetähtaegsele vanaduspensionile jäämise tõttu vähenenud 1312,17 eurolt 688 euroni. Varana kuulus talle vaid üks vana sõiduauto. Sõltumata sellest, et vanema töövõime ei olnud viimase hindamise otsuse kohaselt vähenenud, ei saanud temalt kohtu hinnangul kõrge ea (63a) tõttu uue ameti õppimist ja seeläbi töö leidmist eeldada. Seetõttu vähendas kohus vanemalt väljamõistetud

93 RKTko 25.04.2018, 2-16-100215 p 14.

94 RKTko 25.04.2018, 2-16-100215 p 14.

95 RKTko 09.06.2017 3-2-1-35-17, p 21.4.

96 TrtRnKo 21.03.2022, 2-21-1600/67 p 10.

97 TrtRnKo 28.01.2022, 2-19-19160/33 p 8.

98 TlnRnKo 29.02.2024, 2-22-101470/35 p 22.1.

elatist 545,99 eurolt 300 euronit kuus (s.o 100 eurot lapse kohta).⁹⁹

Autori hinnangul on antud kohtu seisukoht mõistetav ja paindlik, lähtudes eaka ja osaliselt töövõimetu vanema reaalsest töövõimalusest, mitte formaalsetest kriteeriumidest. Arvestades konkreetse vanema sissetuleku suurust ja ülalpeetavate arvu, ei saa ka väljamõistetud elatise summat pidada ebamõistlikult väikeseks. Teisalt, töö autori hinnangul võinuks kohus siiski arvestada asjaoluga, et iga lapse täisealiseks saamisega vanema võimekus teistele lastele ülalpidamise andmiseks suureneb.

1.2.3. Varaline seisund ja elustiil

Lisaks sissetulekutele on mõjuva põhjuse hindamisel oluline arvestada ka vanema tegelikku varalist seisundit ja tema elustiili. Kui vanem on sissetulekuid kohtu eest varjanud, saab kohus vanema varalise seisundi hindamisel lähtuda just tema elustandardist.¹⁰⁰ Seda põhjusel, et nt Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul võib vastava teabe esitamata jätmisel vanema väidetust paremat ja elatise tasumiseks piisavat võimekust eeldada.¹⁰¹ Tartu Ringkonnakohtu täpsustuse kohaselt saab puudulike andmete korral eeldada kohustatud vanemalt isegi vähemalt Eesti keskmise töötasu teenimist.¹⁰²

Näiteks ei ole miinimumist väiksema elatise väljamõistmist pidanud võimalikuks Tallinna Ringkonnakohus olukorras, kus vanema väitel oli tema sissetulekuks 490 eurot kuus, kuid pangakontoväljavõtte kohaselt laekus tema kontole 15 kuu jooksul igakuiselt keskmiselt 5883,56 eurot. Samuti ei pidanud kohus usutavaks vanema väidet, et kõnealune raha kuulub hoopis ettevõttele.¹⁰³

Samuti tuvastas Tartu Ringkonnakohus vanema piisava sissetuleku olemasolu olukorras, kus tegu oli tuntud isikuga, kelle heast varalisest seisundist oli kirjutatud mh seltskonnaajakirjanduses. Kuigi vanem väitis, et tema ainsaks sissetulekuks on töövõimetuspension ja teda peab osaliselt ülal abikaasa, luges kohus Facebooki väljatrükiga tõendatuks, et vanem osutab täiendavalt, eelduslikult sularahas saadava tulu teenimise eesmärgil tervendamisteenuseid. Sealhulgas toetas kohtu hinnangul täiendava sissetuleku teenimist asjaolu, et vanem ei olnud endale muid sissetulekuallikaid otsinud ega tulu teenimise väitele vastu vaielnud. Samuti oli ta enda sõnul valmis andma lastele võimalikult suures ulatuses ülalpidamist vahetult.¹⁰⁴

⁹⁹ TlnRnKo 29.02.2024, 2-22-101470/35 p-d 22.2 ja 22.3.

¹⁰⁰ RKTko 13.04.2016, 3-2-1-17-16, p 14.

¹⁰¹ TlnRnKo 23.11.2023, 2-22-16655/30 p-d 28 ja 29.

¹⁰² TrtRnKo 27.01.2023, 2-21-8269/63 p 14.1.

¹⁰³ TlnRnKo 19.12.2023, 2-20-143283/122 p-d 70 ja 71.

¹⁰⁴ TrtRnKo 05.05.2023, 2-22-111975/39 p-d 9 ja 10.

Autor nõustub kohtute seisukohaga, et vanema maksevõimet puudutavaid väiteid ei saa pidada usaldusväärseteks olukorras, kus tema deklareeritud sissetulekud on ilmselges vastuolus tegelike rahaliste laekumiste või muude tõenditega. Teistsugune käsitus oleks vastuolus nii elatise tasumise eesmärgi kui lapse huvidest juhendumise põhimõttega.

Ka asjas 2-21-9334/79 oli vanema väidetavaks ainsaks sissetulekuks töötasu alammäär, kuid tema pangakontoväljavõtted nähtusid nii makse Teliale summas 606,46 eurot, lotopiletite ostmise, relvaloa taotlemine, Netflixi kasutamine, Woltist tellimine, väljas söömine kui ulatuslikud meelelahutuskulud. Kohtu hinnangul oli selge, et selliste kulude tegemine ei vasta miinimummääras sissetulekut teenivate isikute elustandardile, ega pidanud seetõttu vanema sissetulekuid puudutavaid väiteid usaldusväärseteks.¹⁰⁵

Autori hinnangul on sissetulekute varjamise ja/või ebaõigete andmete esitamise korral elustandardist lähtumine elatise asjades õiglaseks ja tõhusaks lahenduseks. Selline tõlgendus vähendab pahatahtliku ülalpidamiskohustusest kõrvalehoidmise võimalusi ning suurendab miinimummääras elatise kättesaadavust võimalikult paljudele lastele.

Samas olukorras, kus kohustatud vanema väljaminekutest nähtusid mh ebaoproportsionaalsed kulud iluteenustele, Tartu Ringkonnakohus vanema kõrget elustandardit ei tuvastanud. Kohus selgitas, et tehtud kulutustest sõltumata, oli vanema regulaarseks sissetulekuks vaid töövõimetoetus summas 500 eurot kuus ning ta oli osaliselt oma abikaasa ülalpidamisel. Samuti ei kuulunud talle mis tahes vara, mistõttu mõistis kohus vanemalt kokku kahe lapse kasuks välja elatise summas 200 eurot kuus.¹⁰⁶

Autor nõustub, et pelgalt üksikud ebamõistlikud kulutused ei võimalda tuvastada vanema üldist elatustandardit. Kuivõrd kohus arvestas tervikuna nii vanema sissetulekuid, vara kui reaalseid võimalusi lastele ülalpidamise andmiseks, leiab autor, et vanema sissetuleku teenimise võimalused olid täieliku töövõimetus tõttu oluliselt piiratud ning suuremas summas elatise väljamõistmise korral oleks tema enese ülalpidamine ulatuslikult kahjustunud.

Täiendavalt tuleb mõjuva põhjuse hindamisel arvestada vanemale kuuluva muu sellise varaga, mille arvel oleks võimalik lapse ülalpidamiskohustust täita.¹⁰⁷ Kui vanema sissetulek on elatise tasumiseks küll ebapiisav, kuid talle kuulub muud likviidset vara, on ta seda vajadusel, s.o elatise tasumiseks vajalike vahendite saamise eesmärgil, kohustatud müüma.¹⁰⁸ Sealjuures ei oma

¹⁰⁵ TlnRnKo 29.02.2024, 2-21-9334/79 p-d 53 ja 54.

¹⁰⁶ TrtRnKo 06.04.2023, 2-22-8814/28 p 11.

¹⁰⁷ RKTko 09.06.2017, 3-2-1-35-17, p 21.2.

¹⁰⁸ RKTko 12.03.2007, 3-2-1-19-07, p 12.

kohustatud vanema vara hindamisel tähtsust tema paljasõnalised väited mh sõidukite olematu väärtuse, kinnistu müügikõlbmatuse ega äriühingu võimaliku likvideerimisvajaduse kohta.¹⁰⁹

Näiteks Tartu Ringkonnakohtu hinnangul tuleb varade puhul arvestada isegi jagamata ühisvaraga.¹¹⁰ Siiski ei ole Tallinna Ringkonnakohus pidanud põhjendatuks nõuda kohustatud vanemalt oma sõiduauto võõrandamist olukorras, kus selle omamine on tema elustandardis tavapärane.¹¹¹

Autori hinnangul on varade arvestamine mõjuva põhjuse hindamisel igati põhjendatud, kuivõrd lapse ülalpidamise suurus ei tohiks sõltuda üksnes vanema rahavoogudest, mis tema tegelikku elustandardit kajastada ei pruugi, vaid ka tema käsutuses olevatest varalistest ressursidest. Teisalt nõustub autor, et igapäevaeluks hädavajaliku sõiduauto võõrandamise nõudmist saab siiski pidada põhjendatuks, kuivõrd ka vanemale peab elatise tasumise järgselt olema tavapärane elulaad tagatud. Sealjuures ei ole vanema tavapärase elulaadi säilimise eeldust põhjendatud kohaldada olukorras, kus vanema sõiduauto väärtus viitab tema keskmisest kõrgemale elustandardile.

1.2.4. Teised ülalpeetavad ja lapse viibimine kohustatud vanema juures

Sarnaselt muudele mõjuva põhjuste alustele, ei piisa miinimumist väiksema elatise väljamõistmiseks ka pelgalt teise lapse olemasolust. Vastupidi, selle mõjuva põhjusena käsitlemiseks tuleb vanemal tõendada nii teisele lapsele ülalpidamise andmist kui selle suurust.¹¹² Samuti peab vanem tõendama, et teine laps ka päriselt elatist nõudvale lapsele miinimummääras elatise väljamõistmise korral majanduslikult halvemasse seisu satuks.¹¹³

Tuleb rõhutada, et vanemaga koos ja temast eraldi elavaid lapsi tuleb kohelda võrdselt, mistõttu peaks ka kohustatud vanema poolt kõigi laste ülalpidamiseks tasutav elatis olema teoreetiliselt võrre.¹¹⁴ Tallinna Ringkonnakohtu täpsustuse kohaselt ei seisne aga laste võrdväärne kohtlemine mitte lastele samas summas elatise tasumises, vaid põhimõttes, et igale lapsele peab olema tagatud elatis just selles summas, mis võimaldab rahuldada konkreetse lapse vajadusi.¹¹⁵

Nt tuvastas Tallinna Ringkonnakohus mõjuva põhjuse olukorras, kus põhiharidusega 1152 eurot kuus teenival vanemal oli ülalpidamiskohustus viie alaealise lapse suhtes. Kuigi kohustatud vanema töövaldkonna brutokuupalga mediaan avalikult kättesaadavate andmete põhjal ületas tema

109 TlnRnKo 26.04.2024, 2-22-15313/46 p 38.

110 TrtRnKo 24.05.2024, 2-23-557/45 p 10.

111 TlnRnKo 19.05.2023, 2-22-14370/20 p 11.3.

112 TlnRnKo 26.04.2024, 2-22-15313/46 p 37.

113 TrtRnKo 27.01.2023, 2-21-8269/63 p 14.2.

114 TlnRnKo 28.11.2023, 2-22-16242/41 p 41.

115 TlnRnKo 21.06.2023, 2-21-14217/38 p 46.

töötasu, ei olnud vahe sedavõrd suur, et kohtu järeldust mõjutada.¹¹⁶

Autori hinnangul on praktikas kujundatud käsitus teise lapse majandusliku seisundi halvenemise hindamisel tasakaalukas. Ühelt poolt eeldab see kohustatud vanemalt ranget tõendamiskoormist, kuid teisalt arvestab kõigi ülalpeetavate vajadustega ühetaoliselt, s.o lähtuvalt iga lapse individuaalsetest vajadustest ja olukorrast.

Lisaks eeltoodule võivad mõjuva põhjusena olla käsitletavat ka PKS § 101 lg-ga 6 seonduvad, kuid sellest kõrvalekalduvad olukorrad – nt juhud, mil vanematevaheline suhtluskord on kokkuleppeline või kui laps viibib kohustatud vanema juures küll regulaarselt, kuid keskmiselt alla 7 ööpäeva kuus.¹¹⁷

Näiteks arvestas Tallinna Ringkonnakohus kohustatud vanema juures keskmiselt 4-5 päeva viibimisega olukorras, kus vanemal oleks ühtlasi pärast kõigile lastele miinimummääras elatise tasumist jäänud enese ülalpidamiseks alles vaid keskmiselt ca 105 eurot kuus. Seetõttu mõistis kohus vanemalt elatise välja 10% miinimumist väiksemana.¹¹⁸

Sama kohus ei ole aga vanema juures viibimisega arvestanud olukorras, kus kohtumised olid ebaregulaarsed – keskmiselt küll 3,5-5,6, kuid samas mitmel kuul ka 0 päeva. Lisaks olid kõnealuses asjas kõik laste ülalpidamisega seotud kulud peamiselt nendega koos elava vanema kanda. Samuti oli kohustatud vanema majanduslik seisund märkimisväärselt hea.¹¹⁹

Autor nõustub, et laste huvide tagamiseks on mõjuva põhjusena kohustatud vanema juures viibimisega arvestamiseks oluline täiendavalt hinnata kohtumiste kestust, regulaarsust ja nende mõju lapse ülalpidamiskuludele. Samas peaks selline mõjuva põhjuse tüüp miinimummääras väiksema elatise väljamõistmist õigustama üksnes erandjuhtudel, nt olukorras, kus vanem on miinimummääras elatise tasumiseks objektiivselt võimetu.

Kokkuvõtlikult võib järeldada, et mõjuval põhjusel miinimumist väiksema elatise väljamõistmine on praktikas jätkuvalt pigem erandlik ning vastavate asjaolude tõendamiskoormis kohustatud vanemale kõrge. Kohtud hindavad olukordi individuaalselt, kaaludes ühtaegu nii lapse huve kui vanema tegelikke võimalusi, sh varalisi ressursse. Ehkki uue regulatsiooni eesmärgiks oli mõjuva põhjuse vaidluste lihtsustamine, viitab senine praktika jätkuvalt nende rohkusele, detailsusele ja keerukusele.

116 TlnRnKo 14.06.2024, 2-22-9276/53 p 17.2 ja 17.3.

117 RKTko 22.06.2022, 2-19-19160 p-d 14.7 ja 15.5.

118 TlnRnKo 14.06.2024, 2-22-9276/53 p 18.3.

119 TlnRnKo 19.04.2024, 2-23-6516/44 p-d 9.3-9.6.

2. MIINIMUMIST SUUREM ELATIS

2.1. Lapse tavapärase elulaad vs. põhjendatud kulud

Tulenevalt PKS § 99 lg-st 1, määratakse lapse ülalpidamise ulatus kindlaks tema vajadustest ja tavalisest elulaadist lähtudes. Sealjuures tuleb lapse tavapäraseks elulaadiks pidada elustandardit, mida vanemad talle kooselu ajal ühiselt pakkusid.¹²⁰ Ülalpidamise kindlaksmääramisel arvestatakse õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sh tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi, alaealise ülalpeetava puhul ka tema kasvatamise kulutusi (PKS § 99 lg 2).

Käesolevas peatükis analüüsib töö autor, kuid võrd laste tegelike vajaduste hindamine kohtupraktikas vastab laste parimatele huvidele ning kas laste tegelike vajadustega arvestamine on tõendamiskoormise seisukohalt üldse teostatav. Lisaks esialgse elatise väljamõistmise lahenditele käsitleb töö autor alljärgnevas peatükkides mh elatise muutmise asju, milles laste kulude hindamine toimub samadel alustel. Siiski toob töö autor järgnevas alapeatükis eraldi välja seda tüüpi lahendite tõendamiskoormist puudutavad erisused.

2.1.1. Tõendamiskoormise jaotus

Eesti kohtupraktikas kehtib eeldus, et lapse ülalpidamiseks kulub kahekordne elatise miinimummäär.¹²¹ See tähendab, et miinimumist suurema elatise saamiseks peab laps tõendama, et tema igakuiste vajaduste rahuldamiseks kahekordsest elatise miinimummäärast ei piisa.¹²² Samas tuleb vastavate seisukohtade käsitlemisel arvestada ka regulatsiooni muudatusega, mille kohaselt loetakse käesoleval hetkel lapse minimaalsed vajadused reeglina kaetuks kahekordse elatise miinimummäära ja sellele lisanduva lapsetoetusega. Nt olukorras, kus lapse väitel on tema igakuiste kulude suuruseks 700 eurot, kuid seda väidet toetavaid tõendeid kohtule esitatud ei ole, tuleb kohtul lähtuda just eelnimetatud eeldusest.¹²³

Siinkohal peab töö autor oluliseks rõhutada Justiits- ja Digiministeeriumi endise perekonnaõiguse nõuniku Andra Olmi 2020. aastal antud kommentaari eelnõule. Nimelt tõi ta vana regulatsiooni probleemina esile asjaolu, et kuid võrd laste kulude osas seaduses selged kriteeriumid puudusid, vaidlesid vanemad sisuliselt nii kõikide lapse üksikute riideesemete kui huviringide üle. Andra Olmi hinnangul pidanuks aga uus regulatsioon olukorra lahendamaks – muutma laste kulude

¹²⁰ Seletuskiri (viide 8).

¹²¹ RKTko 17.05.2011, 3-2-1-33-11, p 19.

¹²² RKTko 08.01.2014, 3-2-1-165-13, p 15.

¹²³ TlnRnko 18.10.2024, 2-23-141355/15 p 9.1.

reeglistiku oluliselt selgemaks ja lihtsamaks ning kaotama ära vajaduse tõendada laste kulusid kohtus tšekkide alusel.¹²⁴

Samas on just lapse keskmisest suuremate vajaduste tõendamine selliseks ületamatuks probleemiks, mis lastel soovitud määras elatise saamist siiani sageli takistab. Kulude - eeskätt toit, riided ja jalanõud ning hügieen - tõendamisel, heidetakse lastele sageli ette, et nende poolt kohtule esitatud kviitungid ja/või kontoväljavõtted ei võimalda tuvastada, kes on nendest nähtuvad kulud kandnud ning kelle kasuks on need tegelikult tehtud.¹²⁵ Tartu Maakohus on vastavat täpsustanud, leides, et kui lapsega koos elav vanem on otsustanud teha lapse tarbeks ulatuslikke kulutusi, ei tähenda see seda, et need tuleks võtta aluseks lapse ülalpidamisvajaduse suuruse kindlaksmääramisel.¹²⁶

Töö autor rõhutab, et lapse keskmisest suuremaid vajadusi tuli kuni 2025. aasta 1. aprillini tõendada isegi siis, kui elatist sooviti vanale regulatsioonile vastavas miinimummääras ka pärast uue elatise regulatsiooni jõustumist, s.o pärast miinimumelatise summa „vähenemist“.¹²⁷ Seda ka olukorras, kus elatise regulatsioon muutus menetluse kestel. Arvestades aga 1. aprillist 2025 kehtiva miinimumelatise suurust (301,74 eurot kuus),¹²⁸ ei ole vastav täpsustus enam käesoleval hetkel, vähemalt pere esimese lapse osas, asjakohane. Pere teise lapse suhtes kehtib eelduslikult sama järeldus vaid olukordades, kus esimese ja teise lapse vanusevahe ületab kolme aastat.

Tallinna Ringkonnakohus on ülalpidamise suuruse kindlaksmääramisel kasutanud isegi väljendit „mõistlik maht“. See tähendab, et kuigi lapsega koos elav vanem võib teha lapse tarbeks kulutusi mis tahes summades, siis nende, s.o esmavajadusi ületavate, kulude hüvitamise nõudmiseks teiselt vanemalt kohtu hinnangul siiski üldjuhul alus puudub.¹²⁹ Isegi olukorras, kus laps on keskmisest suuremaid kulutusi (riided ja jalanõud üle 100 euro ning hügieen üle 30 euro kuus) kohtule tõendanud, on kohus leidnud, et kuivõrd selliste kulude kandmine on olnud lapse vaba valik, ei saa neid pidada vältimatult vajalikeks.¹³⁰

Ka Harju Maakohtu näitel on peetud teismelise poisi mõistlikuks riidekuluks 125 asemel 100 eurot kuus, kuid teises asjas 11-aastase lapse puhul vaid 65 eurot kuus.¹³¹ Töö autor rõhutab, et vastavad

124 M. Hindre. Seadusemuudatus kärbiks alimente ligi kolmandiku võrra. ERR, 10.11.2020. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1157370/seadusemuudatus-karbiks-alimente-ligi-kolmandiku-vorra> (17.04.2025).

125 TlnRnKo 20.12.2024, 2-22-14464/39 p 25.; HMKo 23.01.2023, 2-22-8875/23 p-d 5.2 ja 5.10.; HMKo 11.05.2022, 2-21-17753/24 p 6.6.; HMKo 05.04.2024, 2-22-19492/14 p 19.; HMKo 16.02.2024, 2-22-11104/36 p 5.1.

126 TMKo 30.04.2024, 2-23-18257/20 p 8.

127 Vt nt TlnRnKo 31.08.2022, 2-21-1634/45 p 32.

128 Justiits- ja Digiministeeriumi elatiskalkulaator (viide 12).

129 TlnRnKo 23.04.2024, 2-22-14781/66 p 36

130 TlnRnKo 28.05.2024, 2-21-18633/69 p 38.11.

131 HMKo 21.10.2024, 2-23-10508/62 p 26; HMKo 24.05.2024, 2-23-149414/7 p 11.

otsused on tehtud vaid 5-kuulise vahega ning kummaski neist ei ole põhjendatud kulude suuruse aluseks võetud mitte lapse elustandardit, vaid laialt kohtu äranägemisel tõlgendatavat mõistlikkust. Tuleb rõhutada, et selline praktika seab miinimumist suurema elatise nõudmisel lapsele ebaproportsionaalselt range töendamiskoormise, mille täitmine ei pruugi tegelikkuses väljamõistetava elatise suurust isegi mõjutada. Seda põhjusel, et erinevused kohtute praktikas ning kõrge töendamiskoormis loovad olukorra, kus konkreetse lapse põhjendatud ja vajaliku ülalpidamise suurus ei sõltu mitte tema tegelikest igakuistest kuludest ja vajadustest, vaid kohtu subjektiivsest hinnangust. Selline lähenemine kahjustab aga omakorda nii laste huvide tagamist kui elatise vaidluste õigusselgust.

Vaatamata eeltoodule on töö autor siiski nõus Tartu Maakohtu seisukohaga, et lapse majanduslik olukord ei peaks paranema pelgalt seetõttu, et tema vanemad on otsustanud kolida lahku. Kui menetluses kogutud andmete põhjal võib järeldada, et vanemate kooselu jätkudes lapsele keskmisest suuremaid kulusi ei tehtaks, ei ole ka selliste kulude kandmine pärast lahkuminekut iseenesest õigustatud.¹³² Siiski ei tohiks see takistada miinimumist suurema elatise väljamõistmist olukordades, kus kohustatud vanemal on selleks varaline võimekus olemas.

Harju Maakohtu praktikas on aga leitud, et miinimumist suurema elatise nõudmiseks ei peaks töendama mitte iga kulu vajalikkust, vaid üksnes selliste kulude olemasolu, mis miinimumist suurema elatise väljamõistmist põhjendavad.¹³³ Töö autori hinnangul peaks just see lähenemine olema kohtupraktikas valitsev, hoides lapse töendamiskoormise mõistlikkuse piires ning eeldades elatise tasumise eesmärgiga kooskõlastatult üksnes lapse tegeliku elustandardi väljaselgitamist. Seevastu kulude vajalikkuse hindamine on paratamatult subjektiivne, sõltudes igäühe, sh kohtuniku, isiklikust taustast ja väärtushinnangutest, mitte tõendite objektiivsest ja ühetaolisest hindamisest.

Lisaks eeltoodule on Harju Maakohus selgitanud, et kohtumenetluses ei ole kõigi lapsega seotud kulude ammendav töendamine tegelikult isegi mõeldav ega võimalik. Seda põhjusel, et nt riidekulud tekivadki lastel vaid kindlatel perioodidel, eelduslikult sügisel ja kevadel, kuid ka seda mitte iga-aastaselt. Kõigi laste riidekulude töendamiseks oleks seetõttu vajalik koguda tõendeid lausa mitme aasta vältel, mis lükkaks ühtlasi edasi ka elatise hagiavalduse kohtule esitamise võimalikku aega. Keskmisest suuremate kulude töendamata jätmise korral tuleks aga kohtu hinnangul lähtuda eeldusest, et kõigil lastel küll nimetatud kulud tekivad, kuid nende suuruse mõistlikkuse hindamisel tuleks võtta aluseks kohtupraktika ja poolte väited.¹³⁴ Töö autori

¹³² TMKo 30.04.2024, 2-23-18257/20 p 9.

¹³³ HMKo 15.03.2024, 2-23-3683/31 p 12.

¹³⁴ HMKo 15.03.2024, 2-23-3683/31 p 12.

hinnangul on ka selline lähenemine põhjendatud, kuivõrd lapse tegelike kulude tõendamata jätmise korral ei ole kohtul paratamatult võimalik tugineda muule kui praktikas kujunenud keskmistele kulunäitajatele.

Eelkirjeldatust erinevalt on aga Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et kulude tõendamata jätmise korral võiks tugineda hoopis lapse vajaduspõhise miinimumelatisel lõpparuande tulemustele (edaspidi: RAKE uuring),¹³⁵ lisades sealsetele andmetele elukalliduse tõusu. Samas konkreetsetest tõenditest lähtumist on ka Tallinna Ringkonnakohus pidanud vajalikuks olukordades, kus lapse väidetavad kulud on eelnimetatud andmetest suuremad. Seevastu kululiike, mis konkreetse lapse vajaduste hulka tegelikult ei kuulu, kohus elatise suuruse määramisel arvesse võtta ei tohiks.¹³⁶

Elatise suuruse muutmise erisusena juhib töö autor tähelepanu asjaolule, et sellistes vaidlustes esialgse elatishagi tõendamiskoormise reeglid ei kehti - muutunud asjaolude tõendamise kohustus lasub poolel, kes neile tugineb.¹³⁷ Seda põhjusel, et olukorras, kus vanemad on sõlminud lapsele elatise tasumise osas kompromissi, kehtib eeldus, et kokkulepitud elatis on lapse kõigi vajaduste katmiseks piisav.¹³⁸ Töö autori hinnangul võiks teoreetiliselt vastavat põhimõtet laiendada ka kohtulahendiga väljamõistetud elatisele. Alljärgnevas analüüsis aga töö autor esialgse elatise väljamõistmise ja muutmise asju teineteisest ei erista.

2.1.2. Elatise hulka arvestatavad kulud ja keskmisest parem elulaad

Kuluartiklid, mida praktikas lapse igakuiste vajadustena tavaliselt hinnatakse, on toit, eluase, kommunaalkulud (elekter, prügi jne), riided ja jalanõud, side (nutiseadmed ja nendega seotud teenused, internet, televisioon), haridus, huviringid, transport, tervishoid, majapidamine ning meelelahutus. Tavapäratumate kuludena on elatise hulka arvestatud nt täiendavat internetimahtu ning voodi, voodipesu, patjade ja tekkide ostu.¹³⁹

Samas ei ole Harju Maakohus elatise hulka kuuluvaks pidanud keskmisest suuremat taskuraha ning reisimise, rendiauto ja kingitustega seotud kulutusi, kuivõrd need lähtuvad neid kandva vanema vabast soovist ja võimalustest.¹⁴⁰ Ka ei ole Harju Maakohus elatise hulka arvestanud taskuraha olukorras, kus tegemist on lasteaialapsega, kellele ostetavad mänguasjad, raamatud jms

135 E. Trumm, jt. Lapse vajaduspõhine miinimumelatis. Uuringu lõpparuanne. Justiits- ja Digiministeerium: 2020. Arvutivõrgus: https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2020/04/JUM-Miinimumelatis_1%C3%B5pparuanne_final.pdf (24.04.2025).

136 TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 68.

137 TrtRnKo 19.04.2024, 2-23-7293/27 p 7.; RKTko 09.06.2017 3-2-1-35-17, p-d 32 ja 36.

138 RKTko 20.06.2017 3-2-1-67-17 p 11.

139 TlnRnKo 28.05.2024, 2-21-18633/69 p-d 38.8, 39.5 ja 39.6.

140 HMKo 21.10.2024, 2-23-10508/62 p 26.; HMKo 05.06.2024, 2-22-675/81 p 45.

ning kino on toodud välja muude kululiikide all.¹⁴¹

Lapse miinimumist suuremad vajadused võivad aga seisneda nt terviseseisundist tulenevates erivajadustes, keskmisest suuremates huvihariduse kuludes vms.¹⁴² Miinimumist suurema elatise väljamõistmiseks ei piisa aga nt paljasõnalisest väitest, et lapsed vajavad teraapiat, mille igakuine kulu on keskmiselt 20 eurot, selle vajadust ja sisu kohtule tõendamata.¹⁴³

Lapse keskmisest paremat elulaadi on võrdlemisi erandliku näitena kinnitanud nt Tallinna Ringkonnakohus asjas 2-20-14693/99. Kõnealuses vaidluses olid kohtu hinnangul lapse keskmisest suuremad kulud põhjendatud eeskätt ema kõrge sissetulekuga, kuid täpsustas, et ka isa sissetulek on olnud Eesti keskmisest töötasust oluliselt kõrgem. Mh oli ema keskmiseks töötasuks kehtiva töösuhte ajal ca 6700 eurot kuus, talle kuulus mitmeid kinnisasju, sõiduauto, märkimisväärsetes summasdes raha pensionisammastes ning ta sai igakuiselt täiendavat tulu korteri üürimiselt.¹⁴⁴ Töö autori hinnangul on tegemist positiivse näitega, mis ka tegelikult tagab lapsele tema tegelikule elustandardile vastavale ülalpidamise.

Samas on seletuskirjas pakutud välja võimalus, mis võimaldaks lapsi teatud juhtudel mahukast keskmisest suuremate vajaduste tõendamise kohustusest vabastada. Nimelt, kuigi PKS § 101 lg 1 p 4 kohaselt on miinimumelatise üheks komponendiks Eesti Vabariigi keskmine brutokuupalk, on seletuskirjas leitud, et vanemate kokkuleppel või kohtu äranägemisel võiks selle asendada ka kohustatud vanema tegeliku sissetuleku suurusega.¹⁴⁵

Tartu Ringkonnakohus on siiski leidnud, et seaduse sõnastus kohtutel sellist asendust teha ei võimalda.¹⁴⁶ See tähendab, et isegi olukorras, kus kohustatud vanema sissetulek vastaks mitmekordsele Eesti keskmisele brutokuupalgale, tuleks lastel miinimumist suurema elatise saamiseks oma keskmisest suuremaid vajadusi kohtule tõendada. Lisaks tõendamisele, peab kohus laste väidetavaid vajadusi, mida hinnatakse tehtud kulude põhjal, pidama ka põhjendatuks.

Töö autori isiklik seisukoht siinkohal on, et ainuüksi kohustatud vanema keskmisest oluliselt kõrgem töötasu (nt. alates 1,5-kordsest brutokuupalgast), võiks laste keskmisest suuremaid vajadusi kinnitada ning anda seeläbi kohtutele õiguse võtta elatise suuruse määramisel aluseks vanema tegelik sissetulek. Kohustatud vanema tegeliku töötasu arvestamist on praktikas pidanud

141 HMKo 10.09.2024, 2-22-10858/35 p 37.

142 Seletuskiri (viide 8).

143 TrtRnKo 07.09.2022, 2-21-117241/38 p 29.1.

144 TlnRnKo 18.12.2023, 2-20-14693/99 p-d 12.1-12.4.

145 Seletuskiri (viide 8).

146 TrtRnKo 07.09.2022, 2-21-117241/38 p 23.

võimalikuks nt Harju Maakohus¹⁴⁷ ja Tallinna Ringkonnakohus.¹⁴⁸

2.1.3. Eluase

Lapse eluasemekulusid tuleb Riigikohtu praktikast tulenevalt hinnata läbi lapse elukohaks oleva eluruumi kasutuseeliste (tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹⁴⁹ § 62 lg 1). Kasutuseelise väärtuse aluseks on kõnealuse eluruumi, s.o elukoha ehk üldjuhul korteri/maja, üürihind, millest lapse poolt saadava osa arvutamiseks tuleb mh arvestada tema isikliku toa suuruse ning sellega, et teisi eluruumi kasutavad eelduslikult kõik leibkonnaliikmed. Seetõttu kehtib praktikas eeldus, et üldjuhul ei ole lapse eluasemekulude määramisel põhjendatud võtta aluseks tema vanema poolt tasutud laenumaksete suurus.¹⁵⁰ Samas on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et juhul, kui laps elab kohustatud vanemale kuuluval kinnisasjal, loetakse lapse eluaseme kasutuseelis kohustatud vanema poolt juba tasutuks.¹⁵¹

Tallinna Ringkonnakohus on leidnud, et 3-toalises 72,9 m² suuruses korteris Tallinnas, kus lapsel oli oma tuba, vastas lapse eluasemekulu mõistlikule ja piirkonna keskmisele kasutuseelisele. Kuivõrd pinnal elas korraga viis inimest ning korteri üüriks oli 700 eurot kuus, pidas kohus lapse eluasemekulu suuruseks sellest 1/5 ehk 140 eurot kuus. Samasugust arvutusviisi ei pidanud kohus aga mõistlikuks olukorras, kus laps oli kolinud elama Harku valda 275m² suurusesse 5-toalisse eramajja, mille eeldatav üür olnuks 3000 eurot kuus. Kohus selgitas, et eramajas on üldkasutatavate eluruumide pinda korterist oluliselt rohkem, ning luges seeläbi põhjendatud lapse kasutuseeliseks vaid 300 eurot, s.o 1/10 maja üürihinnast.¹⁵²

Töö autori hinnangul pidanuks kohus sellises olukorras siiski lähtuma Riigikohtu suunistest ja määrama lapse eluasemekulu kindlaks konkreetse lapse isiklikus ja leibkonnaliikmete ühises kasutuses olevate ruumide suurusest lähtuva tehte alusel. Seda põhjusel, et eluasemekulu määramine ilma selge ja läbipaistva arvutusloogikata, tuginedes vaid kohtu subjektiivsele hinnangule, võib lapse tegelikku eluasemekulu põhjendamatult vähendada. Samas, kuivõrd maja oli soetatud laenuga, tulnuks kohtul töö autori hinnangul võtta tehtes eeldatava üüri asemel aluseks hoopis laenumaksete suurus – vastavat seisukohta täpsustab autor käesolevas alapeatükis allpool.

Eeltoodust sõltumata, esineb praktikas ka juhtumeid, kus eluasemekulude aluseks on siiski võetud just laenumaksed. Nt asjas 2-22-58/32 põhjendas Tallinna Ringkonnakohus sellist lähenemist

147 HMKo 26.10.2022, 2-22-38 p 8.1.

148 TlnRnKo 30.05.2023, 2-21-17109 p-d 57.1 ja p 57.3.

149 Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 31.12.2024, 48.

150 RKTko 26.09.2012, 3-2-1-93-12, p-d 20–21.; RKTko 16.10.2013, 3-2-1-69-13.; TlnRnKo 28.05.2024, 2-21-18633/69 p 38.1.

151 TlnRnKo 23.04.2024, 2-22-14781/66 p 38

152 TlnRnKo 28.05.2024, 2-21-18633/69 p-d 38.3 ja 38.7.

asjaoluga, et kumbki pooltest ei olnud muule arvutamiskiisile tuginenud, ning samuti puudusid tõendid, et samaväärne elukoht samas piirkonnas olnuks väiksemate kuludega kättesaadav.¹⁵³

Vastupidiselt on Pärnu Maakohus olukorras, kus lapse eluasemekulude tõendamiseks on kohtule esitatud vaid eluasemelaenumaksete tõendid, jätnud eluasemekulu lapse vajadusena täielikult arvestamata.¹⁵⁴ Teisalt, kui võrd kõnealusel asjas nõudis kohustatud vanem elatise vähendamist ning lapse ülalpidamisvajadus ületas kahekordset kompromissiga kinnitatud elatise määra ka ilma eluasemekuludeta, ei mõjutanud vastav kohtu järeldus siiski väljamõistetava elatise suurust.

Asjas 2-23-18257/20 pidas Tartu Maakohus põhjendamatuks nii lapse igakuiseid tõendatud eluaseme- (eluasemelaen 300 eurot), elektri- (300 eurot), toidu- (500 eurot), transpordi- (150 eurot), treeningu (340 eurot) kui riidekulusid (200 eurot). Sealjuures selgitas kohus eluasemelaenu osas, et kui võrd vastav kohustus on seotud lapsega koos elava vanema omandiga, ei ole tegemist lapse kulutusega. Elektrikulude suurust pidas kohus üksnes ühe lapse kohta tavapäratuks. Muid kulusid nimetas kohus üldiselt põhjendamatuks lapse tavapära elulaadi hindamata, ning sõltumata sellest, et lapseks oli 16-aastane noormees.¹⁵⁵

Iseenesest nõustub autor kohtuga, et kinnisasjal, mille igakuine laenumakse on 300 eurot, ei ole nimetatud suuruses elektrikulu lapse kohta reaalne. Otsusest ei nähtu aga selgelt, kas kohus pidas vastavat summat põhjendamatuks ühe isiku, sh lapse, kohta või kogu pere peale tervikuna. Sellest tulenevalt jääb ühtlasi ebaselgeks, kas kohus hindas 300 euro suuruse elektrikulu lapse kohta ebamõistlikuks isegi selle tõendatuse korral või viitas asjaolule, et esitatud tõendid ei võimaldanud järeldada selle kulu seotust üksnes lapsega.

Küll aga on eluaseme üürihinnast lähtumine töö autori hinnangul elatise suuruse määramisel liialt formaalne ega võimalda arvestada tegelike asjaoludega. Autor peab keskmise üürihinna alusel eluasemekulu arvutamist mõistlikuks juhul, kui tegemist on üüripinna või vanemale laenuta kuuluva kinnisasjaga, kuid mitte olukorras, kus lapse elukohaks on vanema poolt laenuga ostetud eluase. Viimasel juhul võib eluasemelaenu kuumakse olla sama kinnisasja potentsiaalselt üürihinnast isegi märkimisväärselt madalam, mistõttu suurendaks pelgalt üürist lähtumine kunstlikult eluasemekulu suurust ning annaks lapse tegelikust ülalpidamisvajadusest moonutatud pildi.

Lisaks eluasemekulu tõendamise kiisile on praktika erinev ka küsimuses, milliseid dokumente eluasemekulude tõendamisel aktsepteeritakse. Tallinna Ringkonnakohus on leidnud, et üksnes

153 TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.1.

154 PMKo 10.10.2024, 2-22-17168/24 p 22.

155 TMKo 30.04.2024, 2-23-18257/20 p 9.

eluaseme- ja sidekulude kandmise maksekorraldused ei ole nende lapsega seostamiseks piisavad. Kohus täpsustas, et kuludokumentid peab olema lapsega tuvastatav seos – nt eluasemekulude korral peaks see sisaldama lapse elukoha-aadressi. Kõnealusel asjas aktsepteeris kohus seetõttu eluasemekulude tõendina vaid eluaseme üürilepingut koos üürileandja kinnitusega.¹⁵⁶

Töö autori hinnangul võib ka selline rangelt formaalne lähenemine tuua kaasa lapse huvide kahjustumise olukordades, kus lapsel kohtule vastavaid tõendeid esitada ei olegi, nt ei ole välistatud, et õigusteadmisteta isiku poolt koostatud üürilepingus aadressi ei sisaldu. Teisalt möönab autor, et tõenäoliselt on sellised juhtumid praktikas siiski erandlikud.

Samas on Harju Maakohus eluasemekulude puhul tõlkimisest tingitud täiendavate menetluskulude vältimiseks aktsepteerinud isegi venekeelset üürilepingut ja kommunaalkulude arveid. Kohus täpsustas, et lepingust olid üheselt tuvastatavad nii pooled kui üürisumma, mis vastas ka esitatud maksekorraldusele. Üürikulu (710 eurot) jagas kohus üüripinnal elavate isikute arvuga (5), kuid arvestas tulemit vaid osaliselt, kuna laste väitel oli nende reaalseks eluasemekuluks üksnes 150 eurot kuus. Kuigi kohtu töökeeleks on eesti keel (TsMS § 32 lg 1), peab töö autor kõnealusel juhul võõrkeelsetest dokumentidest lähtumist laste huvide tagamiseks põhjendatuks, kuivõrd need olid kooskõlas muude esitatud tõenditega ning piisavalt selged.

Tuleb siiski rõhutada, et juhul, kui lapse elukoha otsustusõigus on antud ühele vanematest, kes on seejärel otsustanud kolida välisriiki, ei pea Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul lapse igakuiseid kulusid mõjutava välisriigi elukalliduse riski kandma mitte kohustatud, vaid sellise otsuse teinud, vanem.¹⁵⁷ Töö autori hinnangul tuleks aga sellises olukorras täiendavalt hinnata, kas välisriigis elamist saab pidada lapse tavapäraseks elulaadiks ning kas kohustatud vanemal oleks tegelikult lapsele välisriigi elukalliduse riskiga arvestava ülalpidamise andmiseks varaline võimekus olemas.

2.1.4. Haridus ja huvitegevus

Nagu käesoleva töö alapeatükis 2.1.2 selgitatud, loetakse elatise hulka ka lapse hariduse, huvitegevuse ja meelelahutusega seotud kulusid. Nende sisu ja arvestamise ulatus praktikas sõltub aga eeskätt kulude mõistlikkusest ja püsivusest, tõendatusest ning kooskõlast lapse tavapärase elulaadiga.

Näiteks asjas 2-22-1402/15 arvestas Tallinna Ringkonnakohus laste hariduskulude hulka muu hulgas tasulise õpiabiteenuse, kuivõrd see oli lastele vajalik distantsõppest ja haigestumisest tingitud õppelünga täitmiseks. Seevastu ei pidanud kohus võimalikuks käsitleda elatise osana

¹⁵⁶ TlnRnKo 20.12.2024, 2-22-14464/39 p-d 26 ja 28.2.

¹⁵⁷ TrtRnKo 27.01.2023, 2-21-8269/63 p 13.

tulevikus tekkida võivat järeleaitamistundide kulu, rõhutades, et erivajaduse puudumisel tuleb eeldada lapse suutlikkust omandada õppekavas ettenähtu tavapärase õppetöö raames.¹⁵⁸

Töö autori hinnangul on eeldus, et erivajaduseta lapsed omandavad õppekava tavapärase õppetöö käigus, üldjuhul põhjendatud. Samas leiab autor, et isegi juhul, kui tasulised järeleaitamistunnid oleksid elatise osana arvestatavad, nt kui spetsialistid peaksid neid lapsele vajalikeks, ei tohiks neid käsitleda lapse igakuiste püsivate kuludena. Sellisel juhul tuleks vastavad väljaminekud jaotada mitme aasta peale (nt 18 – vanus, mil vastavad kulud tekkisid), kuivõrd on vähetöenäoline, et laps vajab järeleaitamistunde läbivalt iga kooliaasta vältel.

Tallinna Ringkonnakohus on hariduskulude alla arvestanud ka õppevahendite ostmise, kooliürituste eest tasumise ning muud ühekordsed suuremad väljaminekud, näiteks kooli lõpetamisega seotud kulud. Konkreetsetes asjas määras kohus laste hariduskulude suuruse kindlaks RAKE uuringu põhjal, leides, et väljaspool Tallinna on hariduskulu lapse kohta keskmiselt 39 eurot kuus.¹⁵⁹ Töö autori hinnangul jäi aga kõnealuses asjas ebaselgeks, miks ei pidanud kohus laste hariduskulude hindamisel võimalikuks tugineda nende tegelikele vajadustele või asjas esitatud konkreetsetele tõenditele.

Keskmisest suuremaid hariduskulusid, sh koolitarbed, ekskursioonid ja väikekulud kokku 38,60 eurot kuus, on Harju Maakohus jaatanud olukorras, kus need hõlmasid mh koolivormi esemete ostmist.¹⁶⁰ Töö autori hinnangul on igati põhjendatud, et kohustusliku koolivormi ostmise kulu ei peaks jääma ainuisikuliselt lapsega koos elava vanema kanda.

Samuti on Harju Maakohus leidnud, et kui kohustatud vanem ei ole küll lapse tasulises koolis käimisega sõnaselgelt nõustunud, kuid ei ole sellele ka aktiivselt vastu seisnud ega ühtki muud lahendust pakkunud, on koolikulu summas 225 eurot kuus saanud osaks lapse tavapärasest elulaadist.¹⁶¹

Töö autori hinnangul on selline käsitus kooskõlas lapse huvidest lähtumise põhimõttega. Autor nõustub kohtu tõlgendusega, et kui vanem ei ole otsust selgesõnaliselt vaidlustanud ega teinud omalt poolt lapse haridusküsimuse lahendamiseks mingeid sisulisi samme, on hiljem põhjendamatu väita, et vastav otsustus on tehtud tema heakskiiduta. Lisaks tuleb arvestada, et vastava kuluartikli üle vaidlemise hetkeks on laps juba tasulises koolis õppimisega kohanenud ning sellise harjumuspärase keskkonna muutmine oleks vastuolus lapse parimate huvidega.

158 TlnRnKo 22.06.2023, 2-22-1402/15 p 62.

159 TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.2.

160 HMKo 31.07.2024, 2-23-6485/16 p 17.

161 HMKo 11.06.2024, 2-23-8355/15 p 12.

Samas olukorras, kus lapse lasteaiakulude (teater, muuseum ja pildistamine, väidetavalt 15 eurot kuus) tõendamiseks on esitatud kohtule vaid üks pildistamise arve, on kohus lugenud põhjendatud lapse hariduskuludeks vaid kohustatud vanema poolt aktsepteeritud summa - 10 eurot kuus. Seda sõltumata asjaolust, et kohus pidas lasteaiäürituste toimumist iseenesest ilmselgeks.¹⁶²

Töö autori hinnangul vastab selline lähenemine küll formaalselt tõendamiskoormise jaotusele, kuid ei arvesta piisavalt selliste väiksemate ja igapäevaste kulude tõendamise keerukusega. Praktikast liigub info lasteaiäürituste kohta tihti suuliselt ning ka nende osalustasusid kogutakse sageli sularahas, mistõttu on vastavate tõendite kogumine raskendatud. Seetõttu leiab autor, et selliste kulude tõendamise korral tuleks lähtuda praktikast aktsepteeritud keskmistest kuludest, mitte kohustatud vanema subjektiivsest hinnangust.

Veelgi enam, sõltumata kohtute tavapärasest seisukohast, et üksnes maksekorraldus ei võimalda tuvastada kulu sisu ega selle seotust lapsega, on Harju Maakohus pidanud inglise keele eratundide kulu summas 25 eurot kuus tõendatuks üksnes Kinderdom OÜ-le tehtud ülekannete alusel.¹⁶³ Sarnaselt eluaseme alapeatükis käsitletud võõrkeelse tõendi kasutamisega, leiab autor, et selline lähenemine on mõistlik ja võimaldab tagada lapse huve parimal võimalikul viisil. Avalikult kättesaadavate andmete põhjal pakub Kinderdom OÜ lastele hariduse tugiteenuseid, mistõttu on põhjendatud eeldada, et ülekande eesmärgiks oli lapsele osutatava teenuse eest tasumine. Kuigi kodulehe järgi ei ole võimalik määrata konkreetsele lapsele pakutava teenuse tüüpi ega sisu, tõendab maksekorraldus siiski kulu seotust lapsega.

Keskmisest suuremate kuludega huvialadeks on kohtupraktikas peetud näiteks ratsutamist, tennist, motokrossi jms,¹⁶⁴ millega kaasnevad nii kõrged osalemis- kui lisatasud. Tallinna Ringkonnakohus on huviringide osas täiendavalt selgitanud, et elatise hulka tuleb arvestada üksnes huviringidega seotud tegelikult kantud kulud, s.o konkreetsetes näites tennisitreennis osalemise ja jõusaali liitumislepingu tasu ajal, mil lepingud olid kehtivad.¹⁶⁵ Kui laps huviringis ei käi, siis vastavat kulu n-ö igaks juhaks elatise hulka arvestada ei tule.¹⁶⁶ Autori hinnangul on selline lähenemine põhjendatud, kuivõrd võtab arvesse lapse tavapärasest elulaadi ning välistab hüpoteetilised kulud, mille suurust ei ole võimalik objektiivselt hinnata.

Lisaks treeningute kuutasudele on praktikast huviringide kuluna arvestatud mh sise- ja välisriiklikel võistlustel osalemise tasusid ning jalgpallilaagri ja trenniriide kulu kokku summas

162 HMKo 10.09.2024, 2-22-10858/35 p 32.

163 HMKo 05.06.2024, 2-22-675/81 p 35.

164 Vt nt TlnRnKo 06.07.2018, 2-17-5195/56 p 17.

165 TlnRnKo 28.05.2024, 2-21-18633/69 p 38.12

166 TlnRnKo 23.04.2024, 2-22-14781/66 p 39.; TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.2.

103,60/163,03 eurot kuus.¹⁶⁷ Jättes kõrvale kohtulahendist ebaselgeks jääva igakuise kulu täpse suuruse, peab töö autor kohtu lähenemist nende kulude arvestamisel üldjoontes põhjendatuks. Samas leiab töö autor, et märkimisväärsete huvialakulude, sh välisriiklike võistluste puhul tuleks täiendavalt hinnata, kas sellised kulud on siiski regulaarsed ning kas lapse mõlemal vanemal on lapsele sellise elulaadi pakkumiseks majanduslik võimekus olemas.

Samas on Tallinna Ringkonnakohus pidanud paljasõnaliseks lapse huviringi kulusid olukorras, kus kohtule oli esitatud maksekorraldus Medley AB-le 450 rootsi krooni tasumise kohta ning lapsega koos elava vanema selgitus, et tegu on lapse ujumistrenni arvega. Kohus leidis, et esitatud maksekorralduselt ei ole võimalik tuvastada makse tegijat, selle tegemise alust ega seda, kelle huvides on makse tehtud.¹⁶⁸ Samas on avalikult kättesaadavate andmete põhjal võimalik tuvastada, et Medley AB näol on tegemist veekeskusega, kus toimuvad mh laste ujumistrennid, ning nende kodulehel on olemas ka hinnakiri. Töö autori hinnangul võimaldanuks selliste andmete olemasolu maksekorralduse seotust lapsega põhjendatult eeldada, mistõttu oli kohtu järeldus tõendi ebapiisavuse kohta liialt formaalne ja lapse huve kahjustav.

Harju Maakohus on aga väljendanud seisukohta, justkui lapse minimaalne huvihariduse vajadus piirduks vaid ühe huviringi või treeninguga seotud kuludega. Kõnealuses asjas luges kohus seetõttu lapse huvihariduse kuluks üksnes ujumistrenni tasu 75 eurot kuus, jättes täielikult arvestamata nii lapse huvikooli kui suvise lastelaagri kuluga, ning vähendas kohustatud vanemalt väljamõistetud elatist vanalt miinimumilt 175,75 euronit kuus.¹⁶⁹

Töö autori hinnangul sekkus kohus sellise käsitlemisega põhjendamatult konkreetse lapse põhiseaduslikult kaitstavasse eraellu (PS § 26) ning ületas oma kaalutusõiguse piire. Lapse arengu toetamine võib, sõltuvalt tema vanusest, võimetest ja huvidest, eeldada osalemist mitut liiki huvitegevuses. Selline kohtupoolne kulude piiramine võib aga viia olukorraneni, kus lapsele jäävad tema võimete ja huvide arendamiseks vajalikud tingimused ja tavapärase elulaad tegelikkuses tagamata.

Tartu Ringkonnakohus on ainuüksi RAKE uuringule tuginedes pidanud ülepaisutatuks nii laste tervise-, huviringide- kui transpordikuluseid. Sealjuures selgitas kohus, et kostüümidele, võistlustel osalemisele ning viiuli ostmisele tehtavad kulud ei ole igakuised ning leidis seetõttu, et laste huvihariduse kulud jäävad ühes kuus maksimaalselt 16 euro piiresse (ühel lapsel muusikakool

¹⁶⁷ TlnRnKo 23.04.2024, 2-22-14781/66 p 39.

¹⁶⁸ TlnRnKo 20.12.2024, 2-22-14464/39 p-d 26 ja 28.4.

¹⁶⁹ HMKo 10.06.2024, 2-22-18775/53 p 20.

10 eurot ja teisel lapsel 9,50 eurot ning mõlemal lapsel spordikool 5,50 eurot kuus).¹⁷⁰

Töö autori hinnangul ei ole vastav kohtu lähenemine põhjendatud, kuivõrd see välistab võimaluse arvestada elatise hulka ka selliseid kulusid, mis küll ei teki igakuiselt, kuid on siiski huvitegevuses osalemiseks ja lapse arenguks vajalikud. Autor rõhutab, et kuigi spordivarustuse või muusikainstrumenti soetamine toimuvad ebaregulaarselt, ei vähenda see nende kulude olulisust ega seotust lapse püsivate huvide ja vajadustega.

2.1.5. Toit

Sarnaselt eluasemele on ka toidukulud vaieldamatult osaks iga lapse vältimatutest vajadustest. Küll aga sõltub nende põhjendatud suurus praktikas üldjuhul lapse vanusest, tavapärasest elulaadist ja/või kulude tõendatusest. Käesolevas alapeatükis analüüsib töö autor kohtupraktikast nähtavaid erinevaid lapse toidukulusid puudutavaid aspekte, sh põhjendatud kululiike ning kulude ulatuse määramise kriteeriume.

Näiteks ei ole Tartu Ringkonnakohus pidanud elatise suurendamist põhjendatuks olukorras, kus lapse toidukulud ulatusid 250 euroni kuus, hinnates neid põhjendamatult suurteks. Seda sõltumata asjaolust, et kulude suurus oli vähemalt osaliselt seotud valmistoidu koju tellimisega. Lisaks selgitas kohus, et lapse keskmisest suuremate toidukulude vajadust ei ole võimalik tõendada üksikute poetšekkidega, kuivõrd neist ei ole võimalik tuvastada lapse igakuise toiduvajaduse keskmist suurust ega kulutuste seotust lapsega.¹⁷¹

Ka Tallinna Ringkonnakohus on leidnud, et toidukulu mõistlikkuse ja vajalikkuse hindamisel ei ole põhjendatud võtta aluseks kogu leibkonna keskmiselt suuremaid kulusid, kuivõrd nt toidu tellimist ja restoranide külastamist ei saa pidada lapse toidukulu esmavajaduseks. Kõnealuses näites pidas kohus põhjendatud lapse toidukuluks 200 eurot kuus.¹⁷²

Töö autori hinnangul ei tohiks siiski elatise suuruse määramisel lähtuda üksnes lapse minimaalsetest esmavajadustest, vaid aluseks tuleks võtta tema senine, vanemate poolt kujundatud, tavapärase elulaad. Kui laps on aeg-ajalt harjunud külastama restorane või sööma väljast tellitud toitu, ei saa selliste kulude arvestamist elatise hulka pidada iseenesest põhjendatuks. Eeskätt pealinnas ja selle lähiümbruses elavate perede puhul on toidu tellimine paaril korral kuus pigem tavapärase kui erandlik osa igapäevaelust.

Lisaks eeltoodule jääb autorile praktikast ebaselgeks, milliseid tõendeid peetakse keskmisest

¹⁷⁰ TrtRnKo 04.11.2022, 2-22-4375/34 p 13.1.

¹⁷¹ TrtRnKo 26.04.2024, 2-22-15460/65 p 12.

¹⁷² TlnRnKo 28.05.2024, 2-21-18633/69 p 38.10.

suuremate toidukulude tõendamisel asjakohasteks olukorras, kus poetšekid selleks piisavad ei ole. Ühtlasi viib konkreetsete toidukulude põhjendatuse hindamine taas käesoleva töö alapeatüki 2.1.1 all kirjeldatud tõendite objektiivse ja ühetaolise hindamise problemaatika juurde.

Näiteks Tallinna Ringkonnakohus on hilisteismeliste noormeeste puhul pidanud 200 euro suuruseid toidukulusid mõistlikeks seetõttu, et nende toiduvajadus on võrreldav täiskasvanutega.¹⁷³ Teisalt on Viru Maakohus lugenud samas summas toidukulu 7-aastase lapse puhul põhjendamatuks, viidates, et toidu valmistamisel tuleks mh arvestada selle ühisest valmistamisest tingitud „mastaabisäästuga“, ja seda eriti olukorras, kus lapsel eridieedi vajadust tuvastatud ei ole.¹⁷⁴

Töö autori hinnangul on iseenesest lapse toiduvajaduse hindamisel mh lapse vanusega arvestamine igati põhjendatud. Küll aga ei nõustu autor käsitlusega, et toidukulude puhul tuleks automaatselt arvestada ka kogu leibkonna mastaabisäästuga. Sõltumata sellest, et ühine toidu valmistamine võib teatud juhtudel pere toidukulusid vähendada, ei saa mastaabisäästu olemasolu ega ulatust pidada iseenesestmõistetavaks. Vastupidi, konkreetse lapse kulude individuaalsus, eeskätt lapse vanusest, tervisest ja toitumisharjumustest sõltuvalt, võib tegelikkuses mastaabisäästu mõju vähendada või selle hoopis välistada.

Sarnaselt vanusele on Tallinna Ringkonnakohus 185 euro suuruste toidukulude mõistlikkust põhjendanud mh laste energiavajadusega, mis 7-12-aastaste puhul on 2000 kcal ja 13-17-aastaste puhul 2600kcal. Sealjuures hindas kohus, kui palju raha kulub ühe lapse toidukorvile, arvestades nii tarbijahinnaindeksi tõusu kui koolis söömist. Kuigi ringkonnakohtu arvutuste pinnalt oluiks ühe noormehe toidukorv kaetav 163.20 euroga kuus, luges kohus põhjendatuks maakohtu poolt tuvastatud igakuise toidukulu summas 185 eurot.¹⁷⁵

Kuigi lapse hüpoteetilise energiavajaduse, koolis söömise ja hindade muutumisega arvestamine on lapse toiduvajaduse tuvastamisel heaks lähtepunktiks, ei ole üksnes neile kriteeriumidele tuginemine töö autori hinnangul siiski piisav. Näiteks võib konkreetse lapse kõrgema energiavajaduse tingida keskmisest intensiivsem sporditegevus või tervislik erivajadus, mistõttu ei saa keskmisest suuremat toidukulu välistada isegi juhul, kui statistilised andmed selle võimalikkust otseselt ei kinnita.

Koolitoitu lapse igakuiste kulude osana on muu hulgas käsitlenud Tartu Ringkonnakohus asjas 2-22-13479/50. Kõnealuses lahendis pidas kohus lapse 170-euro suurust toidukulu põhjendatuks

¹⁷³ TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.6.

¹⁷⁴ VMKo 20.06.2024, 2-24-4990/10 p 18.

¹⁷⁵ TlnRnKo 22.06.2023, 2-22-1402/15 p-d 53 ja 54.

sõltumata asjaolust, et sellest 20 eurot moodustas nn. väljas söömine, s.o koolilõuna. Samas märkis kohus, et arvestades laste vanust, ei saaks sellist kulu pidada ebavajalikuks isegi juhul, kui tegemist ei oleks mitte koolitoidu, vaid tavapärase kodust väljas söömisega.¹⁷⁶ Koolitoidukulu summas 94,95 eurot kuus on lapse igakuise vajadusena arvestanud ka Harju Maakohus, rõhutades, et mõistetavalt vajab laps toitu ka pika koolipäeva vältel.¹⁷⁷

Arvestades, et koolitoidu on paljude laste jaoks igapäevase elukorralduse loomulik osa, leiab töö autor, et kohtute käsitus on põhjendatud – tegemist on kuluga, mis moodustab lahutamatu osa laste tavapärasest elulaadist ja vältimatutest vajadustest.

Harju Maakohus on aga elatise vähendamise vaidluses toidukulude tõendamata jätmise korral lähtunud RAKE uuringu tulemustest, korrigeerides andmeid tarbijahinnaindeksi muutusega üksnes 31. märtsini 2023. Edasise perioodi osas kohus indeksiga arvestamist vajalikuks ei pidanud, kuivõrd alates 1. aprillist 2024 on elatise summa määramisel seda juba arvesse võetud. Kohtu arvutuste kohaselt oluks lapse põhjendatud toidukuluks vähemalt 108 eurot kuus, kuid lähtus siiski kohustatud vanema aktsepteeritud summade, s.o 120-150 eurot, keskmisest ehk 135 eurot kuus.¹⁷⁸ Nii kõnealuses kui teises sarnases lahendis on Harju Maakohus sedavõrd väikeseid toidukulusid põhjendanud väitega, et vähemalt ühe toidukorra saavad lapsed omale koolist.¹⁷⁹

Töö autori hinnangul on tarbijahinnaindeksi muutusega arvestamata jätmine alates 1. aprillist 2024 põhjendamatu ning kohtu arutluskäik selles osas raskesti mõistetav. Esiteks jõustus uus, tarbijahinnaindeksi muutusega arvestav elatise regulatsioon juba 1. jaanuaril 2022, mistõttu jäi lahendis 1. aprillile 2024 viitamine ebaselgeks. Lisaks on vastav kohtu seisukoht vastuoluline, kuivõrd olukorras, kus miinimumelatise suurus lähtub iga-aastasest tarbijahinnaindeksi tõusust, tuleb indeksiga arvestada ka laste üksikkulude määramisel. Vastasel juhul püsiks laste igakuised kulud formaalselt 2022. aasta 1. jaanuari tasemel, samas kui miinimumelatis, mis nimetatud kululiikide summana kujuneb, suureneks

Samuti ei nähtu kõnealustest lahenditest, kas, millise kulu alla ja millises ulatuses on kohus koolitoidu lapse vajadusena arvestanud, kuivõrd eelduslikult on ka koolis söömine lastele vähemalt osaliselt tasuline, ning seega osaks lapse igakuisest toidukulust.

2.1.6. Transport

Laste igakuiste vajaduste hulka kuuluvad transpordikulud hõlmavad endas mitmeid aspekte –

¹⁷⁶ TrtRnKo 17.06.2024, 2-22-13479/50 p 9.

¹⁷⁷ HMKo 29.11.2024, 2-22-132957/49 p 35.

¹⁷⁸ HMKo 10.09.2024, 2-22-10858/35 p 26.

¹⁷⁹ HMKo 05.06.2024, 2-22-675/81 p 34.

liikumist kooli, huviringidesse, arstide juurde, väljasõitudele, külla, sünnipäevadele, vaba aega veetma jms. Kohtupraktikas on vastavate kulude hindamisel arvestatud nii kasutatava transpordiviisi valikut kui liikumisvajaduse sisu ja sagedust, kulude tõendatust ning nende seotust lapse vanuse, elukoha ja tavapärase elulaadiga.

Näiteks asjas 2-22-1402/15 luges Tallinna Ringkonnakohus laste transpordikuluks väljaminekud pere ühise auto bensiinile. Transpordikulude suuruse määramisel tugines kohus laste enda selgitustele, mille kohaselt oli sõiduki keskmiseks kütusekuluks 7,3l/100km, bensiini hinnaks 1.699eur/l ning aasta jooksul tehti ühe lapsega seotud sõite ca 320km ulatuses. Arvutuste kohaselt kujunes seeläbi ühe lapse kütusekuluks 3.35 eurot kuus, kuid kohus pidas siiski põhjendatuks selle ümardamist 5 euronni kuus.¹⁸⁰ Töö autori hinnangul on selline kohtu lähenemine arusaadav ja üldjoontes mõistlik, kuigi autori hinnangul on vähetõenäoline, et ühe lapsega seotud sõite tehakse aastas vaid sedavõrd väikeses ulatuses.

Teisalt on Tallinna Ringkonnakohus pidanud mõistlikuks lapse igakuiseks transpordikuluks 50 asemel vaid 20 eurot, hoolimata sellest, et kulud hõlmasid endas ka lapse trennidesse viimist ja õppesõite.¹⁸¹ Autori hinnangul on vastav kohtu seisukoht põhjendatud üksnes juhul, kui lapse trennid toimuvad tema elukoha vahetus läheduses ning õppesõidud on harvad ja/või lühikesed. Vastupidisel juhul on sedavõrd väikese kulusumma kujunemine, lapse igapäevast liikumisvajadust arvestades, ebatõenäoline ning lapse tegelike väidetavate kulude vähendamine põhjendamatu.

Tartu Ringkonnakohus on laste 110 euro suuruste transpordikulude (kolm last, s.o kokku 330 eurot kuus) põhjendamatuks selgitanud asjaoluga, et mitmeid laste sõite on võimalik ühildada ja seeläbi vastavate kulude mitmekordset tekkimist vältida.¹⁸² Töö autori hinnangul on selline lähenemine põhjendatud üksnes juhul, kui laste päevakava ja tegevuste toimumiskohad sõitude ühildamist ka tegelikkuses võimaldavad. Pelgalt selline hüpoteetiline võimalus, sisulise analüüsita, autori hinnangul laste tegelikult kantud kulude põhjendamatuks lugemist siiski õigustada ei saa.

Harju Maakohus on aga leidnud, et isegi 43,20 euro suurust kütusekulu lapse kohta ei saa pidada põhjendamatuks olukorras, kus lapsega koos elava vanema selgituste kohaselt viiakse last autoga igapäevaselt kooli, vabal ajal matkama, sõprade sünnipäevadele, laagrisse jne. Kohus rõhutas, et lapse transpordikulud ei pea minimaliseerima, s.o kohustama last sõitma ühistranspordiga, vaid selleks, et kohustatud vanemalt nõutava elatise summa oleks võimalikult väike. Kohus pidas lapse transportimist isikliku sõiduautoga perekondades tavapäraseks ning leidis, et lapse väidetav kulu

¹⁸⁰ TlnRnKo 22.06.2023, 2-22-1402/15 p 64.

¹⁸¹ TlnRnKo 28.05.2024 2-21-18633/69 p-d 38.9 ja 39.4

¹⁸² TrtRnKo 04.11.2022, 2-22-4375/34 p 13.1.

on kooskõlas ka RAKE uuringuga, kus transpordikulu suuruseks on arvestatud 40 eurot.¹⁸³

Ka hilisemas praktikas on Harju Maakohus rõhutanud, et teatud juhtudel võib ühistranspordi kasutamine osutada laste jaoks ebamõistlikult ajamahukaks. Kohus täpsustas, et pikemate sõitude puhul, kus ühistranspordi kasutamine võimalik ei ole, võib isikliku sõiduauto kasutamine osutada isegi vältimatuks. Seetõttu asus kohus seisukohale, et transpordikulude olemasolu ei saa täielikult välistada isegi olukorras, kus ühistransport on lastele tasuta.¹⁸⁴

Töö autor leiab, et eelkirjeldatud kohtute lähenemine on mõistlik, peegeldades realistlikku arusaama keskmise Eesti pere igapäevaelust ja laste liikumisvajadustest. Autor nõustub, et sõltumata tasuta ühistranspordi olemasolust, tuleb täiendavalt hinnata nii ajakulu, sihtkohtade vahemaad kui pere tavapärast elukorraldust ja lapse harjumusi.

Samas on Harju Maakohus lugenud täielikult põhjendamatuks lapse 45 euro suuruse transpordikulu kütusele olukorras, kus kohtule ei olnud vastava kulu kandmise kohta esitatud ühtegi tõendit ega selgitust, miks laps sellises ulatuses transporti igakuiselt vajab.¹⁸⁵ Arvestades, et tegemist oli elatise vähendamise asjaga, kus kohus kõigi muude kulude puhul võttis aluseks RAKE uuringu tulemused, millele oli lisatud tarbijahinnaindeksi tõus, oli vastav kohtu seisukoht töö autori hinnangul siiski mõnevõrra üllatav.

Teisalt rõhutab autor, et kuigi teatud ulatuses võiks teoreetiliselt lapse transpordikulude olemasolu eeldada ka ilma otseste tõendite või selgitusteta, ei tohi see viia olukorran, kus kulud arvestatakse ka sellise lapse puhul, kel neid tegelikkuses ei tekigi. Nt võivad nii lapse pere, kool, huvitegevus kui sotsiaalne võrgustik paikneda kõik ühes linnas, nt Tallinnas, kus laps liigub igapäevaselt üksnes tasuta ühistranspordiga, mistõttu tal tõenäoliselt täiendavaid transpordikulusid tegelikkuses ei tekigi.

Ka Tartu Ringkonnakohtu asjas 2-19-9736/54 oli transpordikulude hindamisel keskseks probleemiks nende ebapiisav tõendus – kohtule oli esitatud vaid kaks kütuseostukviitungit, kuvatõmmis lapse koolitee pikkusest ja kohtule teadmata hetkel tehtud foto auto keskmisest kütusekulust. Kuivõrd kohus pidas transpordikulusid siiski iga lapse ülalpidamisvajaduse osaks, lähtus kohus nende suuruse määramisel kohustatud vanema poolt omaksvõetud 10 eurost.¹⁸⁶

Arvestades autori eelnevat seisukohta, võib vastavat kohtu lähenemist pidada iseenesest põhjendatuks. Teisalt leiab autor, et kohtul oli tegelikult vähemalt lapse kooliviimisest tekkiva

183 HMKo 31.07.2024, 2-23-6485/16 p 17.

184 HMKo 26.09.2024, 2-24-119099/8 p 5.

185 HMKo 10.09.2024, 2-22-10858/35 p 37.

186 TrtRnKo 31.08.2022, 2-19-9736/54 p-d 11 ja 12.

igakuise transpordikulu hindamiseks olemas piisav teave. Vanemale kuuluva sõiduki mudeli teadmine võimaldanuks kohtul avalike andmete põhjal määrata ka sõiduki keskmise kütusekulu ning aidanud seeläbi teha transpordikulude suuruse osas realistlikuma ja põhjendatud järelduse.

Küll aga on Tallinna Ringkonnakohus lapse transpordikuludena käsitlenud mh rongipiletite kulu vanavanemate juurde sõitmiseks, sõltumata asjaolust, et ühel lastest oli tuvastatud puue (sisu lahendis täpsustamata), mis võimaldanuks tal sõita rongis tasuta. Lapsega koos elava vanema kinnitusel tekkisid rongisõiduga seonduvad kulud siiski mõlemal lapsel, kuivõrd vanema sõnul vajab laps sügava puude diagnoosi tõttu rongis sõitmiseks I klassi piletit. Autoga seotud kulude osas leidis aga kohus, et kuigi lapsed käivad nii koolis kui liiguvad vaba aja veetmisel peamiselt jalgsi või tasuta ühistranspordiga, on siiski usutav, et nädalavahetusel liigutakse perega ühiselt autoga kodust ka kaugemale. Lisaks pidas kohus põhjendatuks arvestada võimalusega, et erandjuhtudel võib tekkida lastel vajadus kasutada taksot. Samas hindas kohus laste põhjendatud transpordikuluks 37,74 euro asemel siiski vaid 25 eurot kuus lapse kohta.¹⁸⁷

Autori hinnangul on kirjeldatud kohtu lähenemine tasakaalukas ning arvestab paindlikult laste erinevaid liikumisviise ja -vajadusi. On märkimisväärne, et kohus hindas kulude põhjendatust mitte üksnes formaalse tasuta sõiduõiguse alusel, vaid lähtus lapse erivajadustest ja konkreetsetest asjaoludest. Samas jääb autori hinnangul ebaselgeks, miks pidas kohus põhjendatuks 37,74 euro vähendamist just 25 euroni, kuivõrd lahendist ei selgu, milliseid konkreetseid kuluartikleid kohus vähendas/välistas ning millise meetodika alusel sellise summani jõuti.

Veelgi enam, lisaks eelkirjeldatud tavapärasele ühistranspordi ja autoga seotud kuludele on praktikas transpordi hulka arvestatud mh nt mopeedauto, õppesõitude tegemiseks vajaliku kütuse ning autokooli kui õppeprogrammis oleva valikaine kulusid.¹⁸⁸ Sealjuures võrdles kohus mopeedauto kulude vajalikkuse hindamisel lapse alternatiivseid võimalusi kooli ja kodu vahel liiklemiseks ning selgitas, et gümnaasium ei pruugi, nii lapsest mitteolenevatel põhjustel kui lapse huvidest lähtuvalt, asuda lapse elukohaga samas asulas. Kohus rõhutas, et lapse hariduse saamise toetamine ja seeläbi kooli jõudmiseks vajaliku transpordi hankimine on aga, eeltoodust sõltumata, vanemale kohustuslik.¹⁸⁹

Töö autori hinnangul on tegemist iseenesest põhjendatud ja lapse tegelikke vajadusi arvestava lähenemisega. Samas leiab autor, et eelnimetatud kulude põhjendus ei peaks sõltuma üksnes lapse vajadustest, s.o nt muu samaväärse transpordi puudumine ja autokooli kui valikaine nõue.

¹⁸⁷ TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.3.

¹⁸⁸ TrtRnKo 17.06.2024, 2-22-13479/50 p 9.; TlnRnKo 2-21-18633/69 p-d 38.9 ja 39.4.

¹⁸⁹ TrtRnKo 17.06.2024, 2-22-13479/50 p 9.

Vastupidi, sellised kulud võivad olla põhjendatud ka juhul, kui need ei ole seotud mitte n-ö esmavajaduse, vaid lapse tavapärase elulaadiga. Nt võivad nii autojuhiloa omandamine kui isikliku transpordivahendiga koolis käimine, sõltumata ühistranspordi olemasolust, olla lapse jaoks harjumuspärased, kui vanemad on lapsele sellise elukorralduse ja -keskkonna ühiselt loonud. Vanemate lahkumine ei saa õigustada ootust, et laps peaks edaspidi loobuma talle varem kättesaadavaks tehtud elatustasemest.

2.1.7. Tervis ja hügieen

Vaieldamatult kuuluvad iga lapse ülalpidamisvajaduse hulka ka tervise ja hügieeniga seotud kulud. Kohtupraktikas on selliste kulude põhjendatud suurus seotud eelkõige sõltuvusse lapse terviseseisundist, kulude tõendatusest ning nende jagunemisest perekonnaliikmete vahel. Käesolevas alapeatükis keskendub töö autor küsimusele, millistel juhtudel võivad keskmisest kõrgemad tervise- või hügieenikulud õigustada miinimumist suurema elatise väljamõistmist.

Näiteks ei lugenud Tartu Ringkonnakohus asjas 2-22-938/46 lapse 840 eurot ületavat igakuist ülalpidamisvajadust tõendatuks sõltumata lapse väidetest, et tema keskmisest suuremad kulud on seotud erivajadusest tingitud transpordi- ja meditsiinikuludega. Kohus leidis, et kuigi esitatud tõenditest nähtub lapse terviseprobleemi olemasolu, ei võimalda need siiski hinnata sellega potentsiaalselt kaasnevate igakuiste kulude suurust. Näiteks pidanuks laps kohtu hinnangul tõendama, kui sageli ja milliste kuludega on teda terviseseisundi tõttu vaja autoga sõidutada. Samuti selgitas kohus, et jättes kohtule esitatud ühekordse retseptiravimi arve lapse regulaarse väljaminekuga sidumata, ei ole üksnes selle alusel võimalik lapse igakuise ravimikulu suurust tõendada.¹⁹⁰

Töö autori hinnangul võib vastav tõlgendus osutada problemaatiliseks olukordades, kus lapse ravimivajadus on iseenesest tõendatud juba temal diagnoositud terviseprobleemi olemusega (nt astma, diabeet, epilepsia). Kui esitatud tõend viitab ravimile, mille regulaarne kasutamine on vastava diagnoosi korral tavapärane ja meditsiiniliselt põhjendatud, võiks autori hinnangul ka vaid ühe retsepti või arve kohtule esitamine olla lapse igakuiste ravimikulude määramiseks piisav.

Samuti on Tartu Ringkonnakohus laste keskmisest suuremate vajaduste olemasolu eitanud olukorras, kus nende erivajadus seisnes mitteallergilises astmas. Kohus tuvastas, et laste haigused olid ravimitega kontrolli all ega eeldanud seetõttu sagedasi eriarstivisiite. Lisaks märkis kohus, et viirushaigustesse nakatumine, perearsti vastuvõtul käimine, retsepti- ja käsimüügiravimite ning vitamiinide ostmine ning traumade tekkimine treeningute või mängude käigus on väikelaste ja

¹⁹⁰ TrtRnKo 27.02.2023, 2-22-938/46 p 9.

algkooliealiste puhul tavapärased ega põhjenda keskmisest suuremate tervisekulude kandmist. Teisalt rõhutas kohus, et isegi juhul, kui laste keskmisest suuremad tervisekulud oleksid tõendatud, tuleb arvestada, et Ida-Virumaal elamise tõttu on konkreetsete laste muud kulud (nt haridusele) siiski Eesti keskmisest märkimisväärselt väiksemad.¹⁹¹

Töö autori hinnangul ei saa aga laste keskmisest suuremaid tervisekulusid välistada üksnes põhjusel, et nende diagnoos sagedasi eriarstivisiite ei eelda. Nagu kohus ise märkis, tekkisid lastel siiski igakuiselt ravimikulud, mistõttu vähenes sellega ka nende muude tervisekulude katmise võimekus. Autori arvates tulnuks kohtul täiendavalt hinnata, kas diagnoositud haigused võisid mh tõsta laste vastuvõtlikkust viirushaigustele, mis omakorda avaldaksid mõju nii laste käsimüügiravimi- kui vitamiinikuludele. Samuti puudub lahendis hinnang sellele, kas teatud lastel võiks siiski traumade tekkimiseks olla ka kõrgem risk, nt nende huviala iseloomust tulenevalt. Kuigi autori arvates on piirkondliku elukalliduse erinevuse arvestamine üldjuhul põhjendatud, ei viita otsus sellele, et käesoleval juhul oleks konkreetseid laste kulusid sellise tasaarvestuse tegemiseks piisavalt põhjalikult hinnatud.

Samas olukorras, kus kohtule ei ole lapse keskmisest sagedamat haigestumist ja/või tema kroonilist haigust kinnitavaid tõendeid esitatud, on nt Harju Maakohus lapse põhjendatud kulude määramisel lähtunud mitte lapse väidetavatest kuludest, s.o 36,78 eurot kuus, vaid statistilisest keskmisest. Konkreetses asjas võttis kohus tervisekulude suuruse aluseks RAKE uuringu tulemused, lisades neile tarbijahinnaindeksi tõusu, saades tulemiks 25 eurot kuus.¹⁹²

Töö autori hinnangul on selline lähenemine mõistetav olukorras, kus lapse keskmisest suuremate tervisekulude põhjendamiseks puuduvad tõesti mis tahes objektiivsed tõendid. Pelgalt statistilisele keskmisele tuginemine võib jätta tähelepanuta lapse individuaalsed vajadused, ning seda eriti olukorras, kus lapse kulusid oleks põhjendatud nt sagedase haigestumise või allergiatega. Autor leiab, et kui kohtule esitataks usaldusväärseid, mitte tingimata meditsiinilisi, tõendeid, nt lasteaiast või koolist saadud kinnitus sagedase puudumise kohta, apteegikviitungid või arsti üldised soovitusel, võiks kohus siiski hinnata kulusid paindlikumalt ega peaks lähtuma RAKE uuringu andmetest.

Hügieenikulude osas on aga Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et lapse põhjendatud igakuisteks kuludeks saab lugeda üksnes neid, mis on otseselt seotud konkreetse lapse isikliku tarbimisega, s.o nt hambapasta, dušigeel, deodorant ja juuksuris käimine. Seevastu üldiseid majapidamistarbeid, mida kasutab kogu pere, s.o voodipesu, käterätikud või pesukapslid, kohus

191 TrtRnKo 04.11.2022, 2-22-4375/34 p 13.1.

192 HMKo 10.09.2024, 2-22-10858/35 p 29.

nende ühisest kasutamisest tingitud mastaabisäästu tekkimise tõttu lapse individuaalsete hügieenikulude hulka ei arvestanud. Sellest lähtuvalt luges kohus põhjendatuks 28 euro asemel 20 euro suuruse hügieenikulu lapse kohta kuus.¹⁹³

Töö autori hinnangul on vastav kohtu lähenemine üldistatult küll põhjendatud, kuid võib siiski teatud olukordades viia lapse tegelike vajadustega arvestamata jätmiseni. Näiteks ei ole välistatud, et lapsele on vaja osta eraldi voodipesu või rätikuid allergiate või vanusest tulenevate eripärade tõttu, sh suurus, materjal, temaatika jm. Samuti võib nii kallima voodipesu kui rätikute ostmise olla osaks lapse tavapärasest elulaadist.

2.1.8. Side ja kommunikatsioon

Lisaks eelnevalt analüüsitud kuludele on kohtupraktikas elatise osana käsitletud ka lapse side- ja kommunikatsioonivajadustega seotut. Nt on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et kuigi nii telefoni kui arvuti omamine on tänapäeval iga lapse puhul tavapärane, ei saa põhjendatuks lugeda lastega koos elava vanema ainuisikulist otsustust soetada lastele kõige kallimaid seadmeid. Kohus selgitas, et lastele võib osta ka kasutatud ja odavamate tootjate (s.o mitte nt Apple) seadmeid ning üldjuhul ei ole seadmete iga-aastane või paari aasta tagune vahetamine samuti põhjendatud.¹⁹⁴

Siinkohal oleks töö autori hinnangul vajalik siiski täiendavalt hinnata konkreetse lapse tavapärasest elulaadi ja pere harjumuspärasest tarbimisest. Kui kallimate seadmete omamine või sage väljavahetamine on konkreetse lapse puhul olnud seni tavapärane, ei saa ka vastavate kulude kandmist pidada automaatselt põhjendamatuks.

Autori seisukohta toetab sisuliselt ka Tallinna Ringkonnakohtu selgitus asjas 2-22-1402/15, mille kohaselt ei pea nutiseadmete väljavahetamine olema tingimata seotud seadme kadumise või katkiminekuga. Samas nõustus ringkonnakohus siiski maakohtu käsitleusega, mille kohaselt oli põhjendatud arvestada elatise hulka uue arvuti maksumus, jaotatuna nelja aasta peale, ning uue telefoni maksumus, jaotatuna kahe aasta peale. Põhjendatud sideteenuste kuluna tuvastasid kohtud seega ühe lapse kohta 26.34 ja teise lapse kohta 26 eurot kuus.¹⁹⁵

Töö autori hinnangul arvestab selline lähenemine realistlikult laste tegelike vajaduste ja tänapäevaste harjumustega. Kui lapsele on nutiseadmed igapäevaseks õppe- ja suhtlusvahendiks, ei saa nende kasutamist ja vajadusel ka perioodilist väljavahetamist ebavajalikuks pidada. Samas on igati põhjendatud, et kulutusi arvestatakse mitte ühekordse väljaminekuna, vaid jaotatakse

193 TlnRnKo 22.06.2023, 2-22-1402/15 p 56.

194 TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.4.

195 TlnRnKo 22.06.2023, 2-22-1402/15 p 58.

pikema perioodi, mille pikkus sõltub igast konkreetsest lapsest, peale.

Ka Tallinna Ringkonnakohus on pidanud põhjendatuks kõiki lastekulusid erinevatele kommunikatsiooniteenustele, s.o telefon, internet ja televiisor, kuivõrd neid ei ole võimalik kasutada tasuta. Sealjuures pidas kohus teatud juhtudel põhjendatuks ka kallima teenuse valikut, nt suurema mahuga/kiirusega internetipakett, kui see on vajalik mh koolitööde tegemiseks. Eeltoodust sõltumata oli kohtu hinnangul põhjendatud telekommunikatsioonikuluks, sh kulu uutele seadmetele, lapse kohta 58,59 euro asemel 30 eurot kuus.¹⁹⁶

Autori hinnangul on kohtu seisukoht kommunikatsiooniteenuste vajalikkuse osas igati põhjendatud. Sarnaselt nutiseadmetele, ei ole ka interneti- ja telefoniühendus enam pelgalt mugavusteenus, vaid sageli vältimatu eeldus nii koolitööde tegemiseks kui sotsiaalseks suhtluseks. Samuti ei saa alati eeldada, et lapse vajadused peavad saama kaetud kõige odavama teenusepaketi – oluline on siiski hinnata, millised on konkreetse lapse igapäevased harjumused ja vajadused. Kõike eeltoodut arvesse võttes, jäi autorile siiski ebaselgeks laste tegelike igakuiste kommunikatsioonikulude sedavõrd ulatuslik vähendamine.

Käesoleva peatüki analüüsist nähtub, et kuigi praktikas on laste igakuiste vajaduste hindamisel püütud lähtuda konkreetsete kulude sisust ja ulatusest, esineb siiski märkimisväärseid erinevusi nii kulude tõendamise nõuete kui konkreetsete summade põhjendatuse hindamisel. Töö autori hinnangul peaks lapse ülalpidamise suuruse määramisel jääma siiski keskseks lapse individuaalne elustandard ja reaalsed vajadused, mitte pelgalt abstraktne „mõistlikkuse“ kriteerium, ega statistilised keskmised, mis ei pruugi olla kooskõlas konkreetse lapse tegelike vajadustega.

Autori hinnangul on praktikas kujunenud ranged tõendamisstandardid ja formaalsed nõuded vastuolus lapse huvidega ning soodustavad ebaühtlase kohtupraktika kujunemist. Ka ei tohiks kulude hindamisel lähtuda üksnes nende formaalsest tõendatusest, vaid arvestada tuleks ka asjas esitatud selgitusi ja elulisi asjaolusid. Seetõttu peaksid kohtud autori hinnangul eriti olukorras, kus lapse väidetavate kulude kandmine on kohustatud vanemale varaliselt jõukohane, siiski kaaluma nõutud elatise väljamõistmist, mitte seda üksnes puuduliku tõendamise tõttu välistama.

2.2. Vanemate varaline seisund ja võrdsuse põhimõte

Lisaks PKS §-s 99 toodud kriteeriumidele saab kohus miinimumist suurema elatise väljamõistmiseks tugineda ka vanema varalisele seisule või lapsega seotud kulutuste jaotuse erinevusele vanemate vahel (PKS § 102 lg 3). Samuti on lapsel võimalik miinimumist suuremat elatist nõuda PKS § 105 lg 3 alusel, mille kohaselt täidab küll mitu sama astme sugulast

¹⁹⁶ TlnRnKo 28.03.2024, 2-22-58/32 p 69.4.

ülalpidamiskohustust osavõlgnikena, kuid iga osavõlgniku kohustuse suurus määratakse kindlaks võrdeliselt tema sissetuleku ja varalise seisundiga. Ka seletuskirjas on rõhutatud, et vanematelt lastele antava ülalpidamise panus ei pea olema rahalises mõttes alati võrdne. Mh võib lapse ülalpidamiseks antava ülalpidamise rahalise panuse suurus sõltuda nt sellest, kui palju vanemad, teineteisega võrreldes, lapse kasvatamisse panustavad.¹⁹⁷

Käesolevas peatükis analüüsib töö autor, kui sageli ja järjepidevalt kohtud PKS § 102 lg-t 3 ning PKS § 105 lg-t 3 kohaldavad ning kas vastavate sätete sisustamine praktikas lähtub laste parimatest huvidest. Nt on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et miinimumist suurema elatise väljamõistmist ei õigusta pelgalt asjaolu, et lapse näol on tegemist oma vanemate ainsa alaneja sugulasega.¹⁹⁸ Töö autori hinnangul on selline seisukoht liialt formaalne, jättes kõrvale nii lapse tavapärase elulaadi kui vanema varalise võimekuse. Ka seletuskirja kohaselt võiks miinimumist suurema elatise väljamõistmine olla asjakohane nt olukorras, kus elatist nõudev vanem on osaliselt või täielikult kaotanud töövõime ning teine vanem on suuteline tasuma lapsele elatist miinimumist suuremas ulatuses.¹⁹⁹

PKS § 102 lg 3 kohaldamiseks ei ole pooltel, erinevalt nt PKS § 102 lg-st 2, vaja sellele eraldiseisvalt tugineda. Nimetatud sätte rakendamine on kohtu diskretsiooniotsus, kuid selle kohaldamise eelduseks on asjakohaste faktide väljaselgitamine ning otsustuse nõuetekohane põhjendamine.²⁰⁰ Tartu Ringkonnakohtu hinnangul tuleb kohtul PKS § 102 lg 3 kohaldamiseks esmalt arvestada välja konkreetse lapse miinimumelatise suurus ning alles seejärel kaaluda selle suurendamise võimalikkust.²⁰¹ Iseenesest on selline järjestus küll loogiline, kuid sageli piirduvadki just madalama astme kohtud miinimumelatise suuruse kindlakstegemise järgselt vaid PKS § 102 lg 3 kui sätte olemasolu nentimisega, sealjuures selle kohaldamise võimalikkust analüüsimata.²⁰²

Tuleb siiski rõhutada, et kuigi PKS § 102 lg-t 3 on kohtutel õigus rakendada omaalgatuslikult, ei tähenda see seda, et pooltel endil sellele sättele tuginemise õigust ei oleks. Näiteks olukorras, kus kohustatud vanem on lapse enda juures viibimist tõendanud, s.o kas PKS § 101 lg 6 või PKS § 102 lg 2 olukord, on vanemal lapsele suurema elatise saamiseks võimalik tõendada, et ta on sunnitud tegema lapse igapäevaste vajaduste rahuldamiseks kulutusi ka kohustatud vanema juures

197 Seletuskiri (viide 8).

198 TlnRnKo 31.05.2022, 2-21-15822/35 p 12.

199 Seletuskiri (viide 8).

200 RKTko 22.06.2022, 2-19-19160/42 p 14.8.

201 TrtRnKo 07.09.2022, 2-21-117241/38 p 23.

202 Vt nt HMKo 20.12.2024, 2-23-4931/24 p 10.; HMKo 10.12.2024, 2-22-7989/28 p 9.; TMKo 04.11.2024, 2-24-394/27 p 11.; TMKo 11.10.2024, 2-23-102212/45 p 3.2.; HMKo 10.06.2024, 2-22-18775/53 p 11.

viibimise ajal.²⁰³ Sellised kulutused võivad seisneda nt lapsele riiete ostmises, lasteaia ja/või huviringide arvete tasumises jms juhul, kui teine vanem kannab enda juures viibimise ajal üksnes lapse vahetuid, nt. eluaseme ja toiduga seotud, kulusid.²⁰⁴

Samas on nt Tartu Ringkonnakohus rõhutanud, et PKS § 102 lg 3 alusel suurema elatise väljamõistmiseks ei piisa üksnes ühe vanema väitest, et ajal, mil laps viibib tema juures, kulub tal lapse peale märkimisväärselt suur summa raha - kõnealuses lahendis keskmiselt 826.52 eurot kuus. Kohus selgitas, et lapse vajadused sõltuvad siiski perekonna tavalisest elulaadist, mille aluseks on eeskätt vanemate varaline seisund, mitte ühe vanema poolt tehtud ebamõistlikud kulud. Ebamõistlikeks kuludeks pidas kohus nt topelt asjade, s.o riided, jalanõud ja jalgrattad, ostmist olukorras, kus vanemate elukohad asusid ühes linnas. Kuivõrd kohus tuvastas, et vanemate sissetulek oli alla Eesti keskmise ning neile ei kuulunud ka muud märkimisväärset vara (konkreetses asjas vaid vanemate ühised sõiduaudod ja kinnistu), ei pidanud kohus PKS § 102 lg 3 alusel miinimumist suurema elatise väljamõistmist põhjendatuks.²⁰⁵

Töö autori hinnangul on kohtu seisukoht küll üldjoontes põhjendatud, kuid pelgalt topelt kulude kandmise fakt ei peaks automaatselt tähendama vastavate kulude ebamõistlikkust. Nt olukorras, kus vanematevaheline koostöö lastega seotud kulude jagamisel on puudulik, võib topelt kulude tekkimine olla vältimatu, ega viita ilmtingimata ühe vanema ebamõistlikule või ülemäärasele kulutamisele. Seetõttu tuleks sarnastes olukordades analüüsida konkreetselt kantud kulude põhjuseid/eesmärki, mitte asuda neid koheselt välistama. Näiteks võib n-ö duubelriiete ostmine olla põhjendatud olukorras, kus üks vanem keeldub teise vanema poolt lapsele kaasa pandud esemeid tagastamast või asendab need madalama kvaliteediga rõivastega, sundides seeläbi teist vanemat tegema lapse esmatarbekaupadele korduvaid kulutusi.²⁰⁶

Vastupidiselt PKS § 105 lg 3 sõnastusele on aga näiteks Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et vanemate võrdsuse põhimõttest kõrvalekaldumist ei õigusta ainuüksi vanemate sissetulekute ebavõrdsus. Kõnealuses asjas oli lastega koos elava vanema keskmiseks sissetulekuks ca 500 eurot kuus, ta elas lastega üürikorteris ja muu vara tal puudus. Samas oli kohustatud vanema keskmiseks sissetulekuks kahe nädala eest 923.91 eurot, s.o 1 847.82 eurot kuus, ning talle kuulusid korteriomand, sõiduauto, garaažiboks ja 900m² suurune kinnistu Jõelähtmes. Tuvastatud asjaoludest sõltumata, asus kohus seisukohale, et lapsega koos elaval vanemal peab väiksemas

203 RKTko 09.06.2017, 3-2-1-35-17 p 23.3.

204 Seletuskiri (viide 8).

205 TrtRnKo 06.12.2024, 2-24-4341/36 p 8.6.

206 I. I. Kert. „Eksmehe arvates peaks lastel olema kaks garderoobi, minule tundub kõike topelt osta jabur.“ Kärghpered on laste riietega hädas. Pere ja Kodu, 29.03.2025. Arvutivõrgus: <https://perejakodu.delfi.ee/artikkel/120366628/eksmehe-arvates-peak-lastel-olema-kaks-garderoobi-minule-tundub-koike-topelt-osta-jabur-kargpered-on-laste-riietega-hadas> (21.04.2025).

proportsioonis ülalpidamise andmiseks olema mõjuv põhjus, mis ei tulene üksnes vanemate varalise seisundi erinevusest.²⁰⁷

Sarnaselt on Tallinna Ringkonnakohus leidnud olukorras, kus kohustatud vanema sissetulekuks oli 1285 eurot kuus, talle kuulusid kinnistu ja korteriomand Kohila vallas, 23 aastat vana mootorratas ning osalus äriühingus. Seevastu lastega koos elav vanem töötas 0,7 koormusega, teenides sellest igakuiselt netotuluna 650 eurot, talle kuulus laenukohustusega korteriomand Tallinnas ning tal oli lisaks elatist nõudvatele lastele veel 3-aastane lasteaialaps, kes oli sageli haige. Kohus leidis, et kuivõrd lastega elav vanem on töövõimeline, oleks tema sissetulek täiskoormusega töötamise korral kohustatud vanema omaga võrreldav. Ringkonnakohus rõhutas, et võrdsuse põhimõttest kõrvalekaldumine on kohtupraktikas pigem erandlik ning võiks kohalduda vaid nt olukorras, kus ühe vanema sissetulek on lähedane miinimumpalgale.²⁰⁸

Ka Tartu Ringkonnakohus on leidnud, et juhul, kui lastega koos elav vanem on töövõimeline ning suurema sissetuleku teenimiseks vähemalt objektiivselt suuteline, ei ole sissetulekute erinevusele tuginev miinimumist suurema elatise väljamõistmine põhjendatud.²⁰⁹ Samas on Tallinna Ringkonnakohus väljendanud ka eeltoodust erinevat seisukohta, leides, et olukorras, kus ühe vanema märkimisväärselt parem majanduslik seisund on tõendatud, tuleb sellega elatise suuruse määramisel arvestada.²¹⁰ Üldiselt siiski vanemate võrdsuse põhimõttest kõrvalekaldumist praktikas omaks võetud ei ole.

Samas eelkirjeldatutest selgelt levinum kitsas tõlgendus kajastub ka Tartu Ringkonnakohtu otsuses 2-22-938/46. Kõnealuses asjas leidis kohus, et kohustatud vanemalt suurema panuse nõudmist ei õigustanud isegi olukord, kus lapsega elav vanem ei käinud lapse erivajaduse tõttu tööl ning oli ühtlasi hooldajaks oma vanaonule. Kuigi kohus tuvastas lapsega koos elava vanema suure panuse lapse elu korraldamisse, leidis kohus, et sellega ei ole siiski tõendatud tema sissetuleku teenimise täielik võimatus. Sealjuures ei pidanud kohus elatise suurendamist põhjendatuks sõltumata sellest, et menetluse kestel oli kohustatud vanema teine laps saanud täisealiseks, tema sissetulekud olid suurenenud ning ta sai igakuiselt täiendavat üüritulud. Vastava järelduse tegemisel tugines kohus lapse vajaduste tõendamata jätmisele ja asjaolule, et kohustatud vanema sissetulekute suurenemisega ei kaasnud tema elustandardi märkimisväärset paranemist.²¹¹

Käesolevast peatükist ilmneb, et kuigi seadus annab elatise suuruse määramisel vanemate

207 TlnRnKo 13.09.2022, 2-21-19586/21 p-d 11.6 ja 11.7.

208 TlnRnKo 22.06.2023, 2-22-1402/15 p-d 71 ja 72.

209 TrtRnKo 07.09.2022, 2-21-117241/38 p 29.2.

210 TlnRnKo 31.08.2022, 2-21-1634/45 p 31.

211 TrtRnKo 27.02.2023, 2-22-938/46 p-d 9-12.

võrdsuse põhimõttest kõrvalekaldumiseks selged alused, on vastavate sätete rakendamine praktikas pigem harv ja nende sisustamine sageli liialt piiratud. Näiteks ei peeta, sõltumata seaduse sõnastusest, elatise suurendamist üldjuhul põhjendatuks pelgalt vanemate varalise ebavõrdsuse tõttu. Samuti on praktikas väiksema sissetulekuga vanemalt eeldatud täiendavat tööpanust isegi olukorras, kus selleks reaalsed võimalused puuduvad. Töö autori hinnangul muudab selline kitsendav tõlgendus seaduses ettenähtud paindlikkuse sisutühjaks ega taga PKS § 102 lg 3 ja § 105 lg 3 eesmärki kaitsta lapse huve olukordades, kus vanemate varaline seisund või panus lapse ülalpidamisse on tegelikkuses märkimisväärselt ebavõrdne.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös kaardistatud probleemid ja läbiviidud analüüs näitavad, et kuigi uue elatise regulatsiooni eesmärgiks oli vaidluste lihtsustamine ja vähendamine, menetlusökoonoomia tagamine ning suuremas ulatuses laste tegelike vajadustega arvestamine, on nende eesmärkide saavutamine praktikas osutunud keeruliseks. Kohtute seisukohad regulatsiooni rakendamisel on mitmes võtmeküsimuses kujunenud ebahütlaseks, suurendades sellega nii poolte tõendamiskoormist kui ka õiguslikku ebakindlust.

Praktikas on üheks uueks keskseks vaidlusküsimuseks kujunenud kohustatud vanemaga koosviibitava aja arvestamine. Kuigi PKS § 101 lg 6 sõnastus on näiliselt selge ja lihtne, on kohtude seisukohad selle sätte rakendamise ja tõlgendamise osas märkimisväärselt erinevad. Praktikas on tekkinud sisuliselt kolm erinevat meetodit – lihtsustatud päevade arvestus, aastapõhine nädalate arvestus ning ööpäevapõhine arvestus.

Kuigi kohtud rakendavad praktikas peamiselt aastapõhist nädalate arvestust, ei saa sellest järeldada nendepoolset teiste arvestusviiside välistamist. Näiteks olukorras, kus laps viibib kohustatud vanema juures reede õhtust pühapäeva õhtuni, ööpäevade arvestuses sisulist vaidlust ei teki, mistõttu ei pruugi kohus kohtumiste kestust üksikasjalikumalt ehk tunnipõhiselt üldse analüüsida. Käesoleva töö autori hinnangul on siiski otstarbekas eelistada just aastapõhist nädalate arvestust, jättes konkreetsete kohtumiste täpsed algus- ja lõpuajad kõrvale.

Kui kohustatud vanemaga koosviibitava aja arvestus on praktikas uus, siis mõjuva põhjuse temaatika oli vaidlusküsimusena aktuaalne juba varem, ning on selleks jäänud ka pärast elatise regulatsiooni muutmist. Kuigi seadusandja eesmärgiks oli vastavate vaidluste arvu vähendamine ja lihtsustamine, ei ole see praktikas realiseerunud. Vastupidi - kohustatud vanema töövõime, varaline seisund ja teiste ülalpeetavate võimalik kahjustamine on jätkuvalt teemad, mille mõju lapse ülalpidamiskohustuse suurusele peavad kohtud sageli detailselt analüüsima. Enamasti jõutakse praktikas siiski järeldusele, et miinimumist väiksema elatise väljamõistmine põhjendatud ei ole.

Teisalt on praktikas veelgi keerulisemaks osutunud miinimumist suurema elatise nõuded, mis tuginevad laste keskmisest suurematele vajadustele. Lastele seatud tõendamiskoormis on väga range – esmalt tuleb neil oma keskmisest suuremaid vajadusi tõendada ning seejärel nende vajalikkust ka kohtule põhjendada. Samas ei pruugi kulude tõendamiseks piisata isegi kviitungitest ja tšekkidest, kuivõrd neist ei ole sageli võimalik üheselt tuvastada kulude seotust konkreetse lapsega. Selline lähenemine aga tähendab, et eriti väiksemate ja igapäevaste kulude puhul võib nõutavate tõendite kogumine ja esitamine osutada lastele eaproportsionaalselt raskeks või isegi

teostamatuks.

Kulude põhjendatuse hindamisel lähtuvad kohtud praktikas aga sageli üldisest ja subjektiivsest „mõistlikkuse” kriteeriumist, mis võib tuua kaasa laste tegelike vajadustega arvestamata jätmise. Nt on toidukulude puhul kujunenud sisuliseks ülempiiriks ligikaudu 200 eurot kuus lapse kohta, ning seda lapse tavapärase elulaadi või vanemate varalise seisundiga seostamata. Sarnast jäikust võib täheldada ka riide-, transpordi- ja sidekulude puhul: kui kulud ületavad kohtu hinnangul „mõistliku“ taseme, jäetakse need sageli arvesse võtmata isegi nõuetekohase tõendatuse korral. Seeläbi on praktikas kujunenud olukord, kus miinimumist suurema elatise väljamõistmine lähtub sageli mitte lapse tegelikest vajadustest, vaid kohtuniku subjektiivsest hinnangust, mis tugineb vaid keskmistele statistilistele näitajatele.

Veelgi enam, kuigi seadusandja on seletuskirjas pakkunud laste tegelike vajadustega arvestamiseks välja mõistliku lahenduse – asendada miinimumelatisel kindlaksmääramisel Eesti keskmine brutokuupalk kohustatud vanema tegeliku sissetulekuga –, ei ole see praktikas realiseerunud. Ka vähesed kohtud, kes on selle võimalikkust analüüsinud, ei ole vastavas küsimuses üksmeelele jõudnud: osaliselt peetakse sellist lähenemist küll mõistlikuks, kuid samas leitakse, et seaduse sõnastus seda teha ei võimalda.

Ka seaduses sätestatud võimalust mõista miinimumist suurem elatis välja vanemate varalise ebavõrdsuse korral (PKS § 102 lg 3 ja § 105 lg 3) kasutatakse praktikas harva. Levinud kohtute lähenemine on, et ainuüksi varalise seisundi ebavõrdsuse tuvastamine ei ole, sõltumata seaduse sõnastusest, miinimumist suurema elatise väljamõistmiseks piisav. Nt on kehvema varalise seisundiga vanemalt nimetatud sätete kohaldamiseks nõutud lisaks täiendava, seaduses sätestamata mõjuva põhjuse tõendamist. Samuti on praktikas väiksema sissetulekuga vanemalt oodatud suurema sissetuleku teenimist isegi olukorras, kus selleks objektiivsed võimalused puudusid. Käesoleva töö autori hinnangul muudab aga kohtute sedavõrd kitsas tõlgendusviis vastavad sätted praktikas rakendamatuteks ja sisutühjadeks.

Kokkuvõttes nähtub kohtupraktika analüüsist, et uus elatise regulatsioon ei ole oma keskseid eesmärke, eelkõige vaidluste lihtsustamist ja laste tegelike vajadustega arvestamist, saavutada suutnud. Vaidlused on muutunud sisuliselt keerukamaks ja mahukamaks, suurendades seeläbi nii kohtute töökoormust kui kõrgendades menetlusosaliste tõendamisstandardit. Praktilise ja paindliku lahenduse pakkumise asemel on regulatsioon loonud uusi tõlgendus- ja tõendamisprobleeme, mille tõttu jäävad laste huvid praktikas sageli teisejärguliseks.

Käesoleva töö autori hinnangul on praegune, rangetest tõendamisstandarditest ja põhjendamatutest formaalsetest nõuetest lähtuv kohtupraktika vastuolus uue elatise regulatsiooni eesmärkidega.

Autor leiab, et kohtud peaksid kasutama neile antud kaalutusruumi julgemalt, võimaldades lastel ka tegelikult nende vajadustega kooskõlas olevat elatist saada.

Kiiret lahendamist vajab ka kohustatud vanemaga koosviibitava aja arvestamise ühtlustamine, milleks piisaks kas Riigikohtu vastavast suunisest, seadusandja täpsustavast juhiseist või elatiskalkulaatori laadse rakenduse loomisest. Sellised meetmed on vajalikud, et tagada elatise asjades õigusselgus, vähendada põhjendamatute vaidluste hulka ning kaitsta laste huve reaalselt ja tõhusalt.

SUMMARY

Legal Analysis of the New Estonian Child Support Regulation

This thesis examines the practical implementation of the new Estonian child support regulation that entered into force on 1 January 2022, focusing on whether the goals set for the reform have been achieved. The primary objectives of the new regulation were to simplify legal proceedings, reduce the number of disputes, enhance procedural efficiency, and better account for children's actual needs. Despite these ambitions, the analysis of recent court practice demonstrates that the intended outcomes have largely not materialized. Instead, child support disputes have become increasingly complex, technical, and burdensome for both courts and parties involved.

The main research problem addressed in this thesis is the substantive complexity and inconsistency observed in court practice when applying the new child support provisions, specifically the overly narrow or expansive interpretations and divergent applications of key provisions. The study relies on a qualitative and empirical analysis of 112 court decisions issued between 2022 and 2024, supplemented by relevant legislative materials, official statements, and legal literature.

The findings indicate that procedural clarity and efficiency have not been achieved, with new interpretative and evidentiary challenges arising instead. Key practical issues include the inconsistent calculation of the time spent with the obligated parent, stringent evidentiary requirements regarding children's expenses, and restrictive interpretation of the provisions allowing higher or lower child support based on parents' financial circumstances. The author argues for a more flexible and child-centered application of the regulation and recommends concrete measures to enhance clarity and consistency in future practice.

The need to amend the Estonian child support regulation was identified as early as 2017, primarily due to criticisms regarding the rigidity of the existing rules, the disconnection between support amounts and children's real needs, and the inefficiency of proceedings caused by complex disputes. The previous regulation set a fixed minimum child support amount at half of the national minimum wage, which did not accommodate individual variations in children's needs or parents' financial capabilities.

The new regulation, effective from January 2022, abandoned the fixed amount system and introduced a more flexible calculation model based on various components, including a base amount, the obligated parent's income, state family benefits, and shared custody arrangements. The declared goals were to enhance fairness, better reflect children's real needs, and simplify proceedings, thus reducing the burden on courts and parties.

Despite these aims, concerns emerged from various stakeholders, including child protection organizations, that the reform primarily focused on reducing burdens for obligated parents and courts, rather than genuinely prioritizing children's rights and well-being. Given that the new provisions have now been in force for over three years, sufficient court practice exists to assess whether the reform has achieved its intended purposes.

The objective of this thesis is to critically analyse the implementation of the new child support regulation in Estonian court practice and to evaluate whether it fulfills the goals set during its adoption. Special attention is given to assessing whether the courts' application of the new provisions genuinely serves children's best interests and enhances procedural efficiency.

The research is based on a qualitative and empirical analysis of court decisions from 2022 to 2024. A total of 112 judgments were systematically reviewed, including decisions from the Supreme Court, circuit courts, and county courts. Only substantive judgments were included, excluding default judgments and settlements. Additionally, legislative materials, the official explanatory memorandum, public statements from relevant institutions, and existing academic research were used to provide context.

One of the central new issues arising from the reform is the calculation of the time a child spends with the obligated parent, which directly affects the amount of child support payable. Although the wording of Section 101(6) of the Family Law Act appears straightforward, courts have adopted divergent interpretations and calculation methods.

Three main approaches have developed in practice: (1) simplified counting of days, (2) annualized calculation based on weeks, and (3) calculation based on exact 24-hour periods. In some cases, courts even combine different methods.

While annualized weekly calculations dominate, the absence of uniform guidelines means that courts continue to apply different methods depending on case specifics. For example, where a child stays with the obligated parent from Friday evening to Sunday evening, no major dispute arises, and courts may not engage in detailed hourly calculations. However, this does not mean that courts disregard other methods altogether.

The author argues that consistently using the annualized weekly method would enhance clarity and reduce unnecessary technical disputes, recommending that precise start and end times for visits be disregarded.

Another major finding is that the problem of "compelling reason" disputes (allowing reduction of child support below the minimum) persists despite the reform's aim to simplify and reduce such litigation.

Courts continue to frequently deal with cases assessing the obligated parent's work ability, financial situation, and the impact of supporting other dependents. Typically, courts conclude that a poor financial situation alone does not justify awarding less than the minimum support.

This indicates that, in practice, the volume and complexity of such disputes have not decreased but remain a significant burden for courts and parties.

Claims for child support exceeding the minimum amount have proven even more challenging. Children and their representatives must first prove that their needs exceed the average level and then justify the necessity of each expense.

Importantly, even receipts and invoices are often insufficient to meet the courts' high evidentiary standards because they may not unequivocally link specific expenses to the child. Consequently, proving everyday and minor expenses becomes disproportionately difficult or even practically impossible.

The courts' reliance on a subjective "reasonableness" criterion when assessing expenses exacerbates the problem. For instance, courts have informally established a maximum reasonable monthly food expense of around 200 euros per child, regardless of the child's lifestyle or the parents' financial status.

Similar rigid limits are observed for clothing, transportation, and communication expenses. If expenses exceed what the court deems "reasonable," they are often disregarded even if properly documented.

Thus, in practice, awarding support higher than the minimum often depends not on the child's actual needs but on the judge's subjective assessment based on statistical averages.

Although the explanatory memorandum to the regulation suggested allowing the replacement of the national average salary with the obligated parent's actual income when calculating child support, courts have not embraced this approach.

While some courts recognize the reasonableness of this idea, they consider the legal wording too restrictive to allow such an interpretation. As a result, children whose parents have above-average incomes are not guaranteed higher minimum support, undermining the reform's goal of better reflecting actual needs.

Sections 102(3) and 105(3) of the Family Law Act theoretically allow awarding higher child support where there is a significant financial disparity between the parents. However, courts apply these provisions very narrowly.

Courts often require not only proof of financial disparity but also an additional, unspecified "compelling reason." Moreover, courts expect financially weaker parents to increase their income even in situations where this is objectively unrealistic.

The author concludes that such restrictive interpretations render the relevant provisions practically ineffective and undermine the intended flexibility of the regulation.

The analysis demonstrates that the new Estonian child support regulation has not achieved its central objectives. Disputes remain complex and burdensome, procedural efficiency has not improved, and children's actual needs are often inadequately addressed.

Instead of simplifying proceedings, the reform has created new interpretative and evidentiary problems. As a result, children's rights risk being subordinated to formalistic legal reasoning and procedural obstacles.

The author recommends the following measures to improve the situation:

1. Courts should exercise their discretion more boldly to prioritize children's real needs over rigid formalities.
2. The methodology for calculating the time spent with the obligated parent should be harmonized, preferably through a Supreme Court guideline, legislative clarification, or the development of an official calculator tool.
3. The evidentiary standards should be relaxed, particularly for everyday and minor expenses.
4. Courts should more consistently and effectively apply the provisions allowing for higher child support based on actual financial disparities.
5. Legislative amendments should be considered to explicitly authorize replacing the national average salary with the obligated parent's actual income when calculating minimum support.

By implementing these changes, it would be possible to enhance legal clarity, reduce unnecessary litigation, and ensure that children's interests are genuinely protected in child support proceedings.

KASUTATUD LÜHENDID

HMKo	Harju Maakohtu otsus
PMKo	Pärnu Maakohtu otsus
PKS	Perekonnaseadus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
RT	Riigi Teataja
TMKo	Tartu Maakohtu otsus
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
TrtRnKo	Tartu Ringkonnakohtu otsus
VMKo	Viru Maakohtu otsus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Hindre, M. Seadusemuudatus kärbiks alimente ligi kolmandiku võrra. ERR, 10.11.2020. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1157370/seadusemuudatus-karbiks-alimente-ligi-kolmandiku-vorra> (17.04.2025).
2. Ibrus, K. Riigi jõuetus elatisvõlgnike ees. Kas vanglast vabanenud kriminaalne elatisvõlgnik pääsebki maksmisest? Delfi, 11.09.2024. Arvutivõrgus: <https://www.delfi.ee/artikkel/120319044/riigi-jouetus-elatisvolgnike-ees-kas-vanglast-vabanenud-kriminaalne-elatisvolgnik-paasebki-maksmisest> (16.04.2025).
3. Ibrus, K. Riigikohus: lastega suhtluskorda määrates tuleb eelistada laste huve, mitte lahus elava vanema soove. Eesti Päevaleht, 28.02.2023. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120148036/riigikohus-lastega-suhtluskorda-maarates-tuleb-eelistada-laste-huve-mitte-lahus-elava-vanema-soove> (05.04.2025).
4. Krjukov, A (toimetaja). Elatisreform kohtute koormust vähendanud ei ole. ERR, 08.05.2024. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1609336314/elatisreform-kohtute-koormust-vahendanud-ei-ole> (17.04.2025).
5. Laas, A. Ave Laas: seni, kuni poliitikakujundus põhineb stereotüüpidel, ei saa me kujundada last toetavat elatisrahapoliitikat. Eesti Päevaleht, 30.03.2025. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120366876/ave-laas-seni-kuni-poliitikakujundus-pohineb-stereotupidel-ei-saa-me-kujundada-last-toetavat-elatisrahapoliitikat> (16.04.2025).
6. Libeon, L. Kohtute roll alaealisi lapsi puudutavates hagilistes ülalpidamisvaidlustes. Magistr töö. Tallinn: Tartu Ülikool 2024.
7. Libeon, L. 2022. aastast kehtiva miinimumelatiselise piisavus lapse esmavajaduste rahuldamiseks ning kohtute seisukohad elatise suurendamise alustest. Uurimistöö. Tallinn: Tartu Ülikool 2023.
8. Lillemäe, K. Miinimumelatis alaealise lapse elatise arutamise vahendina – abinõude kriitika ja lahendused. Magistr töö. Tallinn: Tartu Ülikool 2019.
9. Mets, M. Põlvnemisest tulenev ülalpidamiskohustus ning selle menetlus kohtus. Magistr töö. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2014.

10. Perekonnaseaduse muutmise ja selle seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, 474 SE. Arvutivõrgus: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/Perekonnaseaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20eel%C3%B5u%20\(474%20SE%20I\)/](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/Perekonnaseaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20eel%C3%B5u%20(474%20SE%20I)/) (05.04.2025).
11. Statistikaamet. Rahvaloendus: Eestis on lapsi 9% rohkem kui eelmise loenduse ajal. 01.06.2022. Arvutivõrgus: <https://stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-eestis-lapsi-9-rohkem-kui-eelmise-loenduse-ajal> (05.04.2025).
12. Tooming, M (toimetaja). Valitsus kiitis heaks laste elatistrahva lahtisidumise alampalgast. ERR, 21.20.2021. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608376814/valitsus-kiitis-heaks-laste-elatistrahva-lahtisidumise-alampalgast> (17.04.2025).
13. Trumm, E., jt. Lapse vajaduspõhine miinimumelatis. Uuringu lõpparuanne. Justiits- ja Digiministeerium: 2020. Arvutivõrgus: https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2020/04/JUM-Miinimumelatis_1%C3%B5pparuanne_final.pdf (13.03.2025).
14. Vainküla, K. Huvasti, Teslad, golf ja Tenerife päike! Kahe lapse isa saadeti vangi, sest ta ei maksa elatist. Eesti Ekspress, 26.03.2025. Arvutivõrgus: <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120365447/huvasti-teslad-golf-ja-tenerife-paike-kahe-lapse-isa-saadeti-vangi-sest-ta-ei-maksa-elatist> (16.04.2025).
15. Vaitmaa, E. JUHTKIRI: Riik peaks elatistvolgnikega tegelemises rohkem autoriteeti näitama, Eesti Päevaleht, 26.03.2025. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120366399/juhtkiri-riik-peak-elatistvolgnikega-tegelemises-rohkem-autoriteeti-naitama> (16.04.2025).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

16. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
17. Perekonnaseadus. RT I, 06.07.2023, 7.
18. Perekonnaseadus. RT I, 27.10.2020, 15.
19. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 03.04.2025, 2.
20. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 31.12.2024, 48.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

21. RKTko 2-19-19160
22. RKTko 2-18-6491/96
23. RKTko 2-16-100215
24. RKTko 2-16-11905/66
25. RKTko 2-16-2343
26. RKTko 2-16-118651/31
27. RKTko 3-2-1-67-17
28. RKTko 3-2-1-35-17
29. RKTko 3-2-1-174-16
30. RKTko 3-2-1-17-16
31. RKTko 3-2-1-165-13
32. RKTko 3-2-1-69-13
33. RKTko 3-2-1-118-12
34. RKTko 3-2-1-93-12
35. RKTko 3-2-1-33-11
36. RKTko 3-2-1-19-07

Ringkonnakohtute lahendid

37. TlnRnKo 2-22-14464/39
38. TlnRnKo 2-23-141355/15
39. TlnRnKo 2-23-13052/31
40. TlnRnKo 2-23-4194/90
41. TlnRnKm 2-23-139242/22
42. TlnRnKo 2-22-9276/53

43. TlnRnKo 2-21-18633/69
44. TlnRnKo 2-22-15313/46
45. TlnRnKo 2-22-14781/66
46. TlnRnKo 2-23-6516/44
47. TlnRnKo 2-23-1318/21
48. TlnRnKo 2-22-58/32
49. TlnRnKm 2-22-12555/90
50. TlnRnKo 2-21-9334/79
51. TlnRnKo 2-22-101470/35
52. TlnRnKo 2-22-8027/35
53. TlnRnKo 2-22-5964/20
54. TlnRnKo 2-20-143283/122
55. TlnRnKo 2-20-14693/99
56. TlnRnKo 2-22-4148/56
57. TlnRnKo 2-22-16242/41
58. TlnRnKo 2-22-16655/30
59. TlnRnKm 2-22-13576/45
60. TlnRnKo 2-21-12205/71
61. TlnRnKo 2-21-19506/85
62. TlnRnKo 2-22-1402/15
63. TlnRnKo 2-21-14217/38
64. TlnRnKo 2-21-17109/31
65. TlnRnKo 2-22-14370/20
66. TlnRnKo 2-22-744/39
67. TlnRnKo 2-18-6491/136

68. TlnRnKo 2-21-18116/39
69. TlnRnKo 2-21-17074/42
70. TlnRnKo 2-21-119037/49
71. TlnRnKo 2-21-19201/28
72. TlnRnKo 2-21-19586/21
73. TlnRnKo 2-22-2753/17
74. TlnRnKo 2-21-1634/45
75. TlnRnKo 2-21-126009/47
76. TlnRnKo 2-21-15822/35
77. TlnRnKo 2-20-10681/31
78. TlnRnKo 2-20-1898/55
79. TlnRnKo 2-17-5195/56
80. TrtRnKo 2-24-4341/36
81. TrtRnKo 2-23-9259/47
82. TrtRnKo 2-22-13479/50
83. TrtRnKm 2-23-14520/14
84. TrtRnKo 2-23-557/45
85. TrtRnKo 2-22-15460/65
86. TrtRnKo 2-23-7293/27
87. TrtRnKo 2-22-19484/21
88. TrtRnKo 2-21-137993/49
89. TrtRnKo 2-22-10881/28
90. TrtRnKo 2-21-18489/55
91. TrtRnKo 2-22-111975/39
92. TrtRnKo 2-22-8814/28

93. TrtRnKo 2-22-938/46
94. TrtRnKo 2-21-137993/30
95. TrtRnKo 2-22-2141/55
96. TrtRnKo 2-21-8269/63
97. TrtRnKo 2-22-3917/19
98. TrtRnKo 2-22-4375/34
99. TrtRnKm 2-21-132614/42
100. TrtRnKo 2-21-17377/25
101. TrtRnKo 2-21-117241/38
102. TrtRnKo 2-20-14083/19
103. TrtRnKo 2-19-9736/54
104. TrtRnKo 2-21-1600/67
105. TrtRnKo 2-19-19160/33

Maakohtute lahendid

106. HMKo 2-23-4931/24
107. HMKo 2-22-7989/28
108. HMKo 2-22-132957/49
109. HMKo 2-24-5204/18
110. HMKo 2-23-10508/62
111. HMKo 2-22-17817/15
112. HMKo 2-24-119099/8
113. HMKo 2-22-10858/35
114. HMKo 2-23-6485/16
115. HMKo 2-23-16576
116. HMKo 2-23-8355/15

117. HMKo 2-22-18775/53
118. HMKo 2-22-675/81
119. HMKo 2-23-149414/7
120. HMKo 2-23-13052/28
121. HMKo 2-22-19492/14
122. HMKo 2-22-11104/36
123. HMKo 2-22-8875/23
124. HMKo 2-22-38
125. HMKo 2-21-17753/24
126. PMKo 2-22-12934/35
127. PMKo 2-22-17168/24
128. TMKo 2-24-394/27
129. TMKo 2-23-102212/45
130. TMKo 2-23-18257/20
131. VMKo 2-24-4341/31
132. VMKo 2-23-125764/26

MUUD ALLIKAD

133. Elatiskalkulaator [muutuv andmerakendus]. Justiits- ja Digiministeerium. Arvutivõrgus: <https://www.justdigi.ee/elatiskalkulaator/> (05.04.2025).
134. Elussündide statistika (soo järgi) [muutuv andmerakendus]. Statistikaamet. Arvutivõrgus: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikusundmused_sunnid/RV106/table/tableViewLayout2 (05.04.2025).
135. Ettepanek muuta kehtiva perekonnaseaduse alaealise lapse ülalpidamise regulatsiooni. Justiits- ja Digiministeeriumi avalik dokumendiregister. Arvutivõrgus: <https://adr.rik.ee/jm/dokument/5312960> (09.02.2025).
136. Kohtute menetlusstatistika [muutuv andmerakendus]. Eesti kohtute kodulehekül. Arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika> (09.02.2025).
137. Lastekaitse Liidu arvamus perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsusele 27.06.2018. Arvutivõrgus: <https://adr.rik.ee/jm/dokument/5823018> (11.02.2025).
138. Leibkonna eelarve uuring [muutuv andmerakendus]. Statistikaamet. Arvutivõrgus: https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_leibkonnad_leibkonna-eelarve_aasta-kulutused/LE202/table/tableViewLayout2 (05.04.2025).
139. Perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Arvutivõrgus: <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/721d9f68-a82f-42fd-aa8e-b486506be25a#MEI4mLNh> (05.04.2025).
140. Tarbijahinnaindeksi kalkulaator [muutuv andmerakendus]. Statistikaamet. Arvutivõrgus: <https://www.stat.ee/et/tarbijahinnaindeksi-kalkulaator> (05.04.2025).
141. Õiguskantsleri arvamus perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsusele. Justiits- ja Digiministeeriumi avalik dokumendiregister. Arvutivõrgus: <https://adr.rik.ee/jm/dokument/5856595> (10.02.2025)